

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav translatologie

Diplomová práce

Tlumočení pro média se zaměřením na sport

Sports media interpreting

Václav Koutný

2021

Vedoucí práce: PhDr. David Mraček, Ph.D.

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval PhDr. Davidu Mračkovi, Ph.D. za jeho cenné rady, ochotu, a zejména trpělivost během přípravy této diplomové práce. Rovněž děkuji všem respondentům, kteří práci obohatili svými cennými zkušenostmi a postřehy – jmenovitě to byli Mgr. Romana Bičíková, Mgr. Karel Janů, Mgr. Michal Šíma, Mgr. Martin Nejedlý, Mgr. Eva Poskočilová a Michal Dusík. V neposlední řadě chci upřímně poděkovat těm, kdo mi svou neutuchající podporou umožnili magisterské studium dokončit: jsou to mí rodiče Jitka a Jakub Koutní, bratr Ondřej Koutný, Zuzana Šťastná (ml.), Vojtěch Brezík, MSc., Klára Kopecká a Tereza Schlögllová, filozof na trůně Marcus Aurelius Antoninus Augustus, konzul pro rok 63 př. n. l., Otec vlasti Marcus Tullius Cicero, génius videoherní hudby Nobuo Uemacu a nesmrtelný básník Leonard Cohen.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. _____

datum

podpis

Abstrakt

Předmětem diplomové práce je poskytnout teoretický popis tlumočení ve sportovních médiích a zmapovat sportovní tlumočení v České republice. V teoretické části je nastíněn současný stav zkoumané problematiky se zaměřením na obecné otázky tlumočení v médiích a profesionálního a laického tlumočení. Těžiště empirické části práce tvoří rozhovory s komentátory a tlumočníky, kteří zajišťují tlumočení sportovních pořadů a jiných událostí. Rozhovory se zaměřují na používané druhy tlumočení, tlumočené situace a projevy, zkušenosti a přípravu tlumočnicků a další aspekty sportovního tlumočení, například strategie převodu a rozdíly mezi tlumočením zajišťovaným profesionálními tlumočníky a sportovními komentátory.

Klíčová slova: tlumočení, média, sport, Česká televize, Eurosport

Abstract

The thesis aims to provide a theoretical description of sports media interpreting, as well as an overview of sports interpreting in the Czech Republic. The theoretical part of the thesis summarises the current state of research, covering the general topics of media interpreting and professional and non-professional interpreting. The empirical part consists of interviews with interpreters and commentators interpreting sports programs and other events. The interviews focus on several features: the interpreting modalities used; the situations and speeches interpreted; the interpreters' experience and preparation, and other aspects of sports interpreting – namely translation strategies and the differences between interpreting provided by professional interpreters and sports commentators.

Keywords: interpreting, media, sport, Czech Television, Eurosport

Obsah

Úvod.....	7
1. Tlumočení pro média	9
1.1 Stručný nástin historie mediálního tlumočení.....	9
1.2 Vztah tlumočení pro média a konferenčního tlumočení	10
1.2.1 Pracovní podmínky, komunikační situace, typologie tlumočení.....	11
1.2.2 Kvalita tlumočení, stresory, tlumočnické strategie.....	14
1.2.3 Role mediálního tlumočnicka.....	18
1.2.4 Tlumočení pro média v České republice	19
1.3 Obecný popis sportovního tlumočení.....	20
1.3.1 Typologie sportovního tlumočení – F1, MotoGP a Superbike	21
1.3.2 Typologie sportovního tlumočení – fotbal.....	24
1.3.3 Typologie sportovního tlumočení – bojové sporty	30
2. Laický překlad a tlumočení.....	33
2.1 Laický překlad a tlumočení konkrétně	35
3. Metodologie výzkumu	40
3.1 Popis polostrukturovaného rozhovoru	40
3.1.1 Okruhy otázek.....	41
3.1.2 Respondenti	42
3.1.3 Průběh rozhovoru, tvorba přepisu.....	44
4. Analýza rozhovorů – sportovní tlumočení v České republice	45
4.1 Typy tlumočení a tlumočených sportovních událostí	46
4.2 Stresory ve sportovním tlumočení	53
4.3 Strategie sportovních tlumočnicků	60
4.4 Zpětná vazba ve sportovním tlumočení	66
5. Diskuse.....	68
Závěr	75
Bibliografie – textové zdroje	78
Bibliografie – online zdroje	82
Seznam příloh	84
Přílohy.....	85

Seznam zkratek

AIIC – Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků

ASKOT – Asociace konferenčních tlumočnicků

ČT – Česká televize

ČRo – Český rozhlas

F1 – Formule 1

FIT – Mezinárodní federace překladatelů

JTP – Jednota tlumočnicků a překladatelů

KSTČR – Komora soudních tlumočnicků České republiky

ME – Mistrovství Evropy (ve fotbale)

MOV – Mezinárodní olympijský výbor

MS – Mistrovství světa (ve fotbale)

ORF – Österreichischer Rundfunk

ST – simultánní tlumočení

Úvod

Tlumočení pro média¹ bývalo tradičně považováno za pouhý podtyp konferenčního tlumočení, ale v poslední době se začíná etablovat jako samostatná, zcela specifická oblast tlumočnického výzkumu (Pöchhacker 2011: 22). Odborná literatura se však mediálním tlumočením detailně zabývá teprve krátce a v oblasti výzkumu tohoto typu tlumočení a jeho poddruhů dosud existuje mnoho prostoru pro další bádání, což bylo zásadním impulsem pro vznik předkládané diplomové práce. Jelikož mediálnímu tlumočení obecně se v nedávné době věnovala diplomová práce Barbary Žáčkové (Žáčková 2020), tato práce se zaměří na úzeji vymezené téma, konkrétně tlumočení sportovních přenosů v České republice. Úvodem je ještě nutné podotknout, že níže naznačená struktura práce stojí na několika zvláštních okruzích, nicméně některé teoretické oblasti se do jisté míry překrývají.² Dělení na kapitoly tedy má spíše orientační povahu a na absolutní platnost si nárok nečiní.

První kapitola práce poskytuje obecně teoretický popis mediálního tlumočení, jeho historie a specifika odlišujících tlumočení pro média od obvyklého konferenčního tlumočení.³ Konkrétně pojednává o komunikační situaci v mediálním tlumočení, rolích tlumočnicka⁴, očekáváních publika i tlumočnických a mediálních profesionálů, strategiích tlumočnicka, kvalitě v mediálním tlumočení, pracovních podmínkách, režimech, typech tlumočení a obecně o potížích a dalších faktorech, které tlumočnickům v médiích ztěžují práci a vedou např. Pöchhackera (2011: 23) k tvrzení, že v médiích mohou tlumočit pouze „prvoligoví tlumočníci“⁵.

Tématem druhé kapitoly práce je laický překlad a tlumočení. Tento oddíl se zaměřuje na samotné pojmenování „laický překlad a tlumočení“ a na odlišnosti laických a profesionálních jazykových zprostředkovatelů. Rovněž poskytuje popis konkrétních rysů a přehled forem laického jazykového zprostředkování – zahrnuje např. projektové překládání, jazykové zprostředkování dětmi a laické tlumočení ve vězení či ve zdravotnických zařízeních.

¹ V souladu s principem *variatio delectat* se v této práci pro tentýž typ tlumočení užívají různé názvy – tlumočení v médiích, tlumočení pro média či mediální tlumočení –, ale rozumí se jimi totéž.

² Například – jak bude uvedeno v teoretické části práce – laické tlumočení se v některých aspektech překrývá s tlumočením pro média, ale v práci se jedná o oddělené kapitoly.

³ Jsem si vědom toho, že někteří teoretici (např. Pignataro 2011: 82) obecné úvahy o konferenčním tlumočení odmítají, jelikož tento pojem zahrnuje různé typy tlumočení, a tedy i odlišné účastníky komunikace s různými potřebami a očekáváními, stejně jako rozličné tlumočnické strategie a přístupy. Jiní badatelé (např. Straniero Sergio 2012: 1; Mack 2002: 211; Čeňková 2008: 16) ovšem s určitou obecnou představou konferenčního tlumočení pracují a zdá se, že Pignataro je v tomto ohledu spíše v menšině. V práci se přikláním k většinovému teoretickému proudu a pracuji s konferenčním tlumočením jako s obecným termínem.

⁴ Pro zjednodušení se v práci užívá označení „tlumočnick“ jako obecné substantivum pro tlumočící osoby bez ohledu na jejich gender.

⁵ „Premier-league interpreters“.

Třetí kapitola se pak věnuje metodologii práce – deskripci výzkumu a jeho hlavního metodologického nástroje, polostrukturovaného rozhovoru –, podává stručný přehled okruhů otázek a respondentů a popisuje průběh rozhovoru samotného a zpracování dat.

Čtvrtou kapitolou začíná empirická část práce. V ní jsou stručně popsány televizní stanice, pro něž se v České republice nejčastěji tlumočí sportovní přenosy, a o sportovním tlumočení na našem území pojednává podle jednotlivých témat odpovídajících okruhům otázek z polostrukturovaných rozhovorů. Konkrétně se jedná o typy tlumočení a tlumočených akcí, stresory ve sportovním tlumočení, off-line i on-line strategie ve sportovním tlumočení a zpětnou vazbu ve sportovním tlumočení.

Pátá kapitola nese název „Diskuse“ a obsahuje srovnání teoretické charakteristiky sportovního tlumočení se závěry empirické analýzy polostrukturovaných rozhovorů, stejně jako možné náměty dalšího bádání. Práce končí kapitolou „Závěr“, v níž je poskytnuto stručné shrnutí a zobecnění toho, čím výzkum přispěl k rozvoji poznání zkoumané problematiky.

1. Tlumočení pro média

1.1 Stručný nástin historie mediálního tlumočení

Než se zaměřím na detailnější popis tlumočení pro média, je záhodno věnovat pozornost jeho historii a vývoji, o nichž se teoretikové obvykle zmiňují pouze stručně v rámci článků pojednávajících o jiných tématech. V odborné literatuře se rozvojem tohoto typu tlumočení alespoň ve zkratce či na lokální úrovni zabývá např. Tsuruta (2011), Žáčková (2020), a zejména Kurz (1997), z jejichž textů bude následující oddíl vycházet.

Obecně se uvádí, že nástup mediálního tlumočení souvisí s vysíláním prestižních událostí sledovaných značným počtem diváků.⁶ Rakouská tlumočnice a teoretička tlumočení Ingrid Kurz vývoj směřující k vyšší četnosti tlumočení v médiích dokumentuje na počtu svých vlastních tlumočnických zakázek z angličtiny do němčiny od počátku 70. let (tedy zhruba od počátku tlumočení pro média v Rakousku) do poloviny 90. let, které uspořádala do tabulky. Kurz konstatuje, že rakouská televizní společnost ORF od počátku nechává „živě“ vysílané programy tlumočit převážně simultánně a konsekutivně pouze výjimečně a že ORF až do 90. let tlumočení ve většině případů užívala pro zprávy a programy zaměřené na aktuální události. Jinak žánrově zaměřené programy⁷ začaly tlumočení více využívat až na přelomu 80. a 90. let. Množství tlumočených televizních pořadů do této doby (od roku 1970 do roku 1989) stagnovalo a k patrnému nárůstu tlumočení živě vysílaných pořadů došlo teprve v 90. letech.

Tematicky vzato se v 70. letech kladl důraz na americkou a také obecně mezinárodní politiku (Nixonova rezignace a inaugurace prezidenta Forda, volby v roce 1976, papežův projev na zasedání Valného shromáždění OSN) a vesmírné lety (Sojuz, Apollo). V první polovině 80. let vzrostlo zastoupení žánru *infotainment* v tlumočení, ale i tak necelých 84 % tvořily aktuální události – dvoje americké prezidentské volby, pohřeb Indiry Gándhí, papežova návštěva Velké Británie apod. Teprve v druhé polovině 80. let dochází k větší diverzifikaci tlumočených pořadů. Stále se tlumočí převážně důležité mediální události, např. summity mezi Gorbačovem a Reaganem, zvolení prezidenta Bushe a jeho návštěvy Varšavy a Budapešti atp., ale více než dříve se tlumočí v nábožensky orientovaných programech (7,5 %), a žánr *infotainment* je v tlumočnických zakázkách Kurz zastoupen dokonce pětadvaceti procenty.

⁶ Jedná se např. o americké prezidentské volby v roce 1968 nebo o přistání Apolla 11 na Měsíci v červenci 1969 (Kurz 1997: 198, Tsuruta 2011: 158).

⁷ Informačně-zábavný žánr *infotainment*, sportovní vysílání nebo i pořady s náboženskou tematikou.

K nejzásadnější proměně rakouské mediálně tlumočnické situace ovšem došlo až v 90. letech. Jednak se značně zvýšil průměrný počet tlumočených zakázek (21 ročně v první polovině 90. let oproti 8,8 ročně v druhé polovině 80. let) a jednak se dále diverzifikovaly – v letech 1990–94 podíl žánru *infotainment* vzrostl na 15,2 % a sporty se tlumočily v 14,3 % zakázek, ačkoli narostlo i množství tlumočených aktuálních událostí. Jednalo se např. o setkání Bushe s Gorbačovem, válku v Perském zálivu, britské a americké volby, krizi v Jugoslávii, válku v Bosně, proces přistoupení Rakouska do Evropské unie, Clintonovu návštěvu Berlína nebo Nixonův pohřeb. Je otázkou, proč se od 90. let v Rakousku tlumočí častěji – Kurz (1997: 201) nabízí vysvětlení, že ORF se od té doby musela čím dál více potýkat se zahraniční konkurencí, a jelikož rakouská veřejnost získala snadný přístup k zahraničnímu vysílání, vznikla nutnost, aby ORF byla kosmopolitní.

V některých zemích ovšem vývoj probíhal odlišně. Např. když se vysílalo přistání na Měsíci, v Japonsku pro tlumočníky ve vysílání ani neexistovalo označení (Tsuruta 2011). Tlumočení v médiích se v Japonsku začalo využívat teprve koncem 80. let, kdy veřejnoprávní televize NHK odstartovala testování spolupráce s konferenčními tlumočníky. Od té doby televize pravidelně vysílá zahraniční zprávy ze Spojených států či Evropy (tamtéž: 158). V Československu se v osmdesátých letech tlumočily převážně státnické projevy, v letech devadesátých lze zmínit tlumočení související s válkou v Perském zálivu a dále se jednalo o mimořádné události, jakými byly teroristické útoky v září 2001 v New Yorku nebo koncert na pomoc obětem zemětřesení v Haiti o devět let později (Žáčková 2020: 14).

1.2 Vztah tlumočení pro média a konferenčního tlumočení

Jak již bylo zmíněno výše, někteří teoretici tlumočení pro média chápou jednoduše jako podtyp konferenčního tlumočení (např. Baker 2011), zatímco jiní autoři – zejména v poslední době – zdůrazňují jeho odlišnost a vymezují je jako svébytnou oblast tlumočnické profese. Technická komise AIIC dokonce popisuje mediální tlumočení jako „jiný svět“⁸; zároveň někteří badatelé (např. Ghignoli, Torres Díaz 2016: 195) tvrdí, že mnozí lidé se s tlumočením setkají právě (a pouze) prostřednictvím televizního vysílání, jelikož se tlumočených konferencí zpravidla neúčastní. Vzniká tedy paradoxní situace – majoritní obraz tlumočnické profese ve společnosti nevytváří to, co se v odborných kruzích obvykle chápe jako standardní praxe, ale právě „jiný svět“ mediálního tlumočení. Proto se v následujících podkapitolách kromě pracovních

⁸ Technická komise AIIC. „*Media interpreting – a different sort of world*“.

podmínek zaměřím na prvky typické pro mediální tlumočení a na to, čím se liší od klasického konferenčního tlumočení.

Straniero Sergio (2012: 1) chápe mediální tlumočení zejména jako tlumočení pro televizi, nicméně řadí k němu i tlumočení v rádiu, tlumočení prostřednictvím elektronických médií, tlumočení na dálku (remote interpreting⁹) a také dosud nepříliš prozkoumanou oblast mediálního tlumočení do znakového jazyka. Tlumočení pro média podle něho stojí na pomezí vědy o tlumočení a audiovizuálního překladu, přičemž už samotnou rozmanitostí tlumočených textů a diskursivních žánrů v prostředí televize se tento typ tlumočení zásadně odlišuje od konferenčního tlumočení. Kromě výše uvedených druhů k mediálnímu tlumočení řadí i simultánní tlumočení filmů jako alternativu k tradičním postupům audiovizuálního překladu – titulkům a dabingu.

1.2.1 Pracovní podmínky, komunikační situace, typologie tlumočení

Před detailnějším srovnáním konferenčního a mediálního tlumočení věnujme na chvíli pozornost pracovním podmínkám tlumočnicků v médiích stanoveným na webových stránkách AIIC¹⁰. Podle této asociace má tlumočnický kabina mít k dispozici zvukotěsnou kabinu a také židli (ne barovou stoličku bez opěrky) pouze pro sebe. Sluchátka mají být vybavena ovládáním hlasitosti a neměla by mít silnou tlumicí vrstvu jako sluchátka oblíbená zpěváky a zpěvačkami. Každý tlumočnický kabina by měl mít svůj vlastní mikrofon a možnost jej vypnout a zapnout. Kromě toho musí tlumočnický kabina slyšet všechny účastníky komunikace a neměl by nikdy ve sluchátkách slyšet svůj vlastní hlas; rovněž by měl mít výhled na celou scénu, tedy na všechny účastníky. V ideálním případě každý tlumočnický kabina disponuje dvěma monitory – jedním, který neustále ukazuje tlumočenou osobu, aby tlumočnický kabina viděl, zda je tlumočený „na place“, má nasazená sluchátka, slyší/neslyší, a druhým, jenž poskytuje tytéž záběry, jaké vidí diváci doma u obrazovek.

Další pokyny se týkají spolupráce s techniky. Veškerá technická výbava by se měla otestovat před tlumočením, a to včetně sluchátek pro hosty. Zároveň by tlumočnický kabina během celého programu měl mít se zvukaři přímé spojení a jakákoli komunikace mezi ním a techniky v přímém přenosu nesmí zaznít. AIIC poskytuje mediálnímu tlumočnickovi i další instrukce, například by si měl předem krátce promluvit s hostem, jehož bude tlumočit, aby si zvykl na jeho přízvuk a host zase na to, jak tlumočení funguje; rovněž by se měl zeptat moderátora, zda

⁹ Při tlumočení na dálku jsou účastníci akce spolu v téže místnosti, ale tlumočnické kabiny se kvůli technickým či organizačním omezením té které tlumočené události nachází jinde. Tlumočnický kabina tedy nedisponují přímým výhledem na řečníky ani posluchače, což je značně stresuje. Podat při tlumočení na dálku stejně kvalitní tlumočnický výkon jako při bezprostředním kontaktu s posluchači a řečníkem vyžaduje mnohem vyšší úsilí (Čeňková 2008: 33).

¹⁰ AIIC. „*Checklist for TV interpretation*“.

nemá předem připravené otázky, jež by tlumočnickovi poskytl; také si má přinést program vysílání a vodu apod. – tyto pokyny se už však podobají tomu, co tlumočníci dělají i před obvyklým konferenčním tlumočením. A právě vztahem tlumočení v médiích a konferenčního tlumočení se zabývá následující pasáž.

Mediální tlumočení se od tlumočení konferenčního liší v několika konkrétních aspektech. Nejprve se zaměřím na komunikační situaci, v níž se mediální tlumočník nachází. Během standardní konference (tzn. nepřenášené online) se obvykle tlumočí simultánně z kabiny pro účastníky konference, které tlumočník z kabiny vidí, stejně jako řečníka – komunikace se tedy odehrává mezi primárními a sekundárními účastníky, kteří jsou fyzicky přítomní, přičemž jedinou „bariéru“ mezi nimi tvoří kabina. Naopak mediální tlumočení probíhá formou „technokomunikace“ orientované zejména na obecnost, jež se komunikace účastní pasivně a fyzicky přítomné není (Mack 2002: 206). Straniero Sergio (2003: 167–8) uvádí, že v konferenčním tlumočení probíhá komunikace mezi profesionály, kteří tlumočnickovi věnují pozornost, aby mohli hlasovat, vyjádřit souhlas či nesouhlas apod., zatímco v tlumočení pro média se jedná o komunikaci profesionálů s laiky, již navíc nedávají pozor nepřetržitě.

Jak tvrdí Pöchhacker (2011: 2) s odkazem na Gabriele Mack, v rámci tlumočení v médiích je důležité rozlišovat alespoň dva základní režimy: tlumočení ve studiu – s publikem nebo bez něho –, které má rysy dialogického konsekutivního tlumočení a při němž se tlumočník účastní původní interakce, a režim simultánního tlumočení v médiích, v jehož rámci se tlumočí vysílaný projev bez přímého kontaktu tlumočnicka s primárními účastníky komunikace – může se pak jednat v jistém ohledu o tradiční simultánní tlumočení, kdy divák či posluchač slyší pouze tlumočení, ale často také o formát *voice-over*, kdy je na pozadí tlumočnickovy produkce slabě slyšet i originální projev. Existují samozřejmě i další uspořádání – divák např. slyší konsekutivní tlumočení a tlumočnicka nevidí (Jiménez Serrano 2011: 120) nebo rozhovor vede i tlumočí tatáž osoba (Chiaro 2002: 218).

Volbu typu tlumočení užívaného v té které situaci přitom ovlivňuje celá řada faktorů, jedním z nichž je formát tlumočeného projevu či pořadu. Silnou stránku simultánního tlumočení představuje bezprostřednost, a tak je vhodné např. pro mimořádné zprávy a živé přenosy, politické projevy, tiskové konference či debaty prezidentských kandidátů, zatímco tlumočení studiové se využívá při rozhovorech, diskusích, ve formátu talk-show apod. (Straniero Sergio 2012: 1). S odkazem na Alberta Dalyho Pöchhacker (1997: 207) konstatuje víceméně totéž – tedy že simultánní tlumočení má omezenější využití než dabing či titulky a

ideálně by se mělo omezovat na „živé nepřipravené projevy“¹¹ produkované ve studiu či šířené satelitním vysíláním. Dále Mack (2002: 211) nabízí tři základní žánry či typy interakcí, v nichž se v televizi užívá tlumočení – žánr formálních konverzací a narace, rozhovorů a debat (*infotainment genre*), jenž využívá převážně simultánní tlumočení; žánr plánovaných či spontánních událostí (*event genre*) v médiích, rovněž zejména tlumočený simultánně; a konečně zábavný žánr (*entertainment genre* – ranní televize, talk-show apod.), v němž probíhají více či méně formální konverzace upravené pro požadavky televize a který se tlumočí konsektivně.

Zatímco ve studiovém tlumočení tedy tlumočnick může přicházet do přímého kontaktu s aktivními účastníky komunikace a někdy i s obecnstvem, při simultánním tlumočení pro média bývá situace složitější. Existují sice dílčí podobnosti s tlumočením na dálku – tlumočnick pracuje z odděleného studia bez přímého kontaktu s řečníky a veškerý obraz získává prostřednictvím monitoru, přičemž zvukotěsnou kabinu nemá vždy k dispozici –, ale během simultánního tlumočení v médiích se často nachází úplně jinde než řečníci, tzn. nejen v jiné místnosti téže budovy, ale třeba i v jiném státě.¹² Někdy se kromě jednoty místa porušuje i jednota času, a to v případě předtočených programů. Řečníci běžně vůbec neví, že jsou tlumočeni, a řečové události probíhají bez ohledu na to, zda se tlumočení daří nebo nedaří. Vyjma situací, kdy se ve studiu nachází obecnstvo, tedy tlumočnick nedostává žádnou zpětnou vazbu, neví, zda tlumočení probíhá úspěšně, a nemá během něho možnost svůj výkon upravit či vylepšit (komunikace se odehrává pouze jednosměrně).¹³ Hodnocení svého výkonu může získat až ex post, zejména v blozích (Pignataro 2011: 84), novinových článkách, reportážích apod.

Zvolený typ tlumočení, stejně jako to, zda tlumočnick má alespoň nějaký kontakt s posluchači či ne, tlumočnickův výkon ovlivňuje zcela zásadně. Kromě situace a žánru ale při volbě režimu tlumočení hrají roli také další faktory, např. tvůrci programu, politika televizní společnosti nebo strategie týkající se programu, záměrů, jež tvůrci chtějí uskutečnit, a také cílového publika. S obecnstvem souvisí další specifický rys mediálního tlumočení, který se vztahuje ke zvláštnostem komunikace v tlumočených pořadech či vysíláních. Mack (2002: 207) jej označuje jako „dvojitou rovinu televizní komunikace“¹⁴, zatímco Straniero Sergio (2012: 1) volí název „dvojitá artikulace“¹⁵. Tento aspekt spočívá v tlumočení dvěma různými publikům

¹¹ „Live unscripted material“.

¹² Pro detailní popis pracovních podmínek českých mediálních tlumočnicků viz Žáčková 2020: 28, 44, 75.

¹³ Straniero Sergio 2012: 2.

¹⁴ „Double level of television communication“.

¹⁵ „Double articulation“.

najednou: účastníkům pořadu (lidem ve studiu, moderátorovi, hostům talk-show), kteří jsou na obrazovce vidět a na něž může mít tlumočení viditelný dopad, a zároveň divákům u televizních obrazovek¹⁶. Pokud tlumočník netlumočí ve studiu, slychává jej pouze druhá ze zmíněných skupin, jelikož moderátor ani host talk-show v takové situaci nefigurují.

1.2.2 Kvalita tlumočení, stresory, tlumočnické strategie

S obecnstvím je provázán i další zásadní aspekt komunikační situace, konkrétně očekávání publika¹⁷ a s nimi související otázka kvality v tlumočení pro média.¹⁸ Již studie Ingrid Kurz (1997: 202–3), v níž se zkoumalo, jak hodnotí osm základních kritérií kvality konferenční tlumočníci a odborníci z televize, ukazuje, že nároky na kvalitu tlumočení pro média se od požadavků na kvalitu konferenčního tlumočení odlišují. Obě skupiny respondentů sice nejvíce zdůrazňovaly důležitost zachování smyslu a logické koheze¹⁹, ale televizní odborníci přidělili více bodů na škále příjemnému hlasu, plynulému přednesu, přízvuku rodilého mluvčího a správné gramatice²⁰ a zároveň měli obecně vyšší nároky na jednotlivá kritéria kvality než konferenční tlumočníci (jedinou výjimku představuje úplnost tlumočení²¹).

Výše uvedené se vztahuje ke kvalitě tak, jak ji vnímají odborníci-profesionálové, nicméně jelikož televizní diváci považují tlumočení za součást produktu, který sledují,²² tlumočník by měl znát i jejich pohled a nároky na kvalitu. Kurz (1997: 197) tvrdí, že novináři neváhají špatné tlumočení zkritizovat a že televizní publikum nechápe, v jak složité situaci se tlumočník ocitá. Diváci jsou uvyklí plynulému ústnímu projevu televizních zpravodajů a moderátorů, a proto očekávají, že i tlumočení bude dosahovat téže – velmi vysoké – rétorické úrovně. Tlumočník by se podle nich měl zejména zaměřit na plynulost své produkce, a teoretici dokonce uvádí, že v tlumočení pro média hraje forma podstatnější roli než obsah (Straniero Sergio 2012: 3). Mack (2002: 209) tento závěr potvrzuje s tím, že oproti konferencím, kde bývá kladen důraz na referenční funkci a sémantickou stránku projevu, se v médiích upřednostňuje konativní funkce, interaktivita a rozvíjení situace převažuje nad rozvíjením tématu.

Jak diváci, tak profesionální tlumočníci při hodnocení kvality poukazují na to, co má udělat nebo zajistit tlumočník – zdá se tedy, že kvalita tlumočení závisí výlučně na něm a také

¹⁶ „On-screen participants“ a „off-screen participants“ (Straniero Sergio 2012: 1–2).

¹⁷ Jsou to miliony laických diváků, ale také další posluchači, kolegové či ostatní profesionální tlumočníci, kteří hodnotí kvalitu tlumočnickova výkonu (Straniero Sergio 2012: 3).

¹⁸ Posuzování kvality tlumočení obecně nepatří k centrálním otázkám diplomové práce, protože se jím budu zabývat pouze stručně a s konkrétním zaměřením na mediální tlumočení tak, jak o něm referují badatelé.

¹⁹ „Sense consistency and logical cohesion“ (Kurz 1997: 203).

²⁰ „Pleasant voice, fluency of delivery, native accent, and correct grammatical usage“ (Kurz 1997: 203).

²¹ „Completeness of interpretation“ (Kurz 1997: 203).

²² Jiménez Serrano 2011: 118.

jsou na ni kladeny značné nároky²³. Odlišně se k tématu kvality v tlumočení pro média však vyjadřuje Straniero Sergio (2003: 171), jenž přichází s několika zásadními tezemi. Zprvé uvádí, že v odborné literatuře o simultánním tlumočení bývá kvalita popisována z hlediska toho, jaká by měla být v ideálním světě, ale její standardy by se měly přizpůsobit konkrétním situacím a tomu, co Jiménez Serrano (2011: 120) nazývá *backstage conditions*, tj. pracovním podmínkám. Po zohlednění těchto prvků by se nemělo hovořit o všeobecné, ale o „dosažitelné kvalitě tlumočení“²⁴. Dle Straniera Sergia zároveň tlumočnick nenese plnou zodpovědnost za zajištění kvalitního tlumočení, jelikož jeho výkon do značné míry determinují často neovlivnitelné pracovní podmínky. Náročné pracovní podmínky mohou vést až k tomu, že se nedosáhne přesnosti a úplnosti obsahu, což autor dokládá na svém korpusu mediálního tlumočení, stejně jako to, že využívání nouzových strategií²⁵ často může být normou.

Co se týče strategií užívaných v tlumočení pro média obecně, Kurz (1997: 197) uvádí, že naprosto zásadní je tlumočit rychle²⁶ a, pokud možno, skončit současně s řečníkem – tlumočnick má tedy volit velice krátký časový posuv. Kdyby se totiž např. při tlumočení rozhovoru, kde často dochází k rychlému střídání otázek a odpovědí, příliš opožd'oval za originálem, obecnstvo by to nesneslo. Dále dle Kurz při tlumočení v médiích hraje důležitou roli redakční prvek. Tlumočnick by měl vědomě volit, co vynechá a co ponechá, a zohledňovat přitom kulturní aspekt. Tlumočí totiž pro velice heterogenní publikum a je velmi pravděpodobné, že alespoň část obecnstva zemi, kde program vznikl, a její kulturu zná jen velmi málo nebo ji nezná vůbec. Proto – zde Kurz odkazuje na Horsta Friedricha Mayera – by tlumočnick v televizi měl čas od času svými vlastními komentáři poskytnout obecnstvu kontext, aby sdělení bylo kompletní. Od tlumočnicka se také očekává, že svou produkci sladí s obrazem, který publikum vidí před sebou.

Je samozřejmě otázkou, podle čeho se tlumočnick rozhoduje, co konkrétně vynechat, kde doplnit jaký kontextuální komentář atp. Pignataro (2011: 84) tvrdí, že tlumočnick se obvykle řídí přítomností a reakcemi publika, podle nichž upravuje své strategie, ale kvůli dekontextualizaci²⁷ tlumočení v médiích se nachází v určité „bublině“ a musí se spolehnout pouze na svůj vlastní cit a na obecné požadavky televizních společností. Pignataro – stejně jako

²³ Snad s výjimkou *ad hoc* tlumočení v italských médiích tak, jak o něm referuje Chiaro (2002).

²⁴ „*Achievable quality of the interpretation*“.

²⁵ „*Emergency strategies*“ (Straniero Sergio 2003: 172) – patří sem generalizace, rekonstrukce smyslu, metatextuální glosy, tautologické repetice, sumarizace a další *ad hoc* strategie související se zachováním koherence a koheze.

²⁶ Rychlost zdůrazňují i Straniero Sergio (2012: 3) či Pignataro (2011: 85).

²⁷ Situace, kdy dochází k porušení jednoty místa (někdy i času) a zároveň během tlumočení chybí zpětná vazba od publika.

další teoretici – zdůrazňuje roli pohotových reakcí, schopnosti produkovat plynulé tlumočení a také mimojazykových znalostí. Tyto tři dispozice jsou pro tlumočnicka v médiích naprosto zásadní, nicméně ani s nimi se někdy nevyhne krizovým situacím a užívání nouzových strategií.

Co konkrétně ale nutí tlumočnicka k tomu, aby se k nouzovým strategiím uchýlili? Kromě výše uvedených rysů typických pro tlumočení v médiích – dvojí artikulace, porušení jednoty místa (a času), zdůrazňování formy oproti sémantice a nulové zpětné vazby během výkonu – existují ještě další prvky, jež mediálními tlumočnickům komplikují situaci. Kurz (1997: 196) je nazývá „faktory způsobující stres“ a „výzvy“²⁸, zatímco Pöchhacker (2011: 23) hovoří pouze o „výzvách“²⁹ a Straniero Sergio (2012: 2) o „omezeních“³⁰. Jedná se o stresory, tj. stresové faktory, které tlumočnicka musí brát v potaz, když se chystá tlumočit pro média.

První takovou „problémovou“ oblast, již zmiňuje Kurz (1997: 196–7), představuje prostředí. Jak již bylo zmíněno, mediální tlumočnicka není v přímém kontaktu s účastníky komunikace a oproti standardním formátům simultánního tlumočení (včetně tlumočení na dálku) často nemá k dispozici zvukotěsnou kabinu. Musí tedy tlumočit ze zpravodajské místnosti nebo studia, kde bývá vystaven všemožným rušivým elementům, což ztěžuje soustředění, a spoléhá se přitom na to, že veškerá technologie bude fungovat tak, jak má. Technologie hraje v tlumočení pro média ještě zásadnější roli než v tlumočení konferenčním a tlumočnicka ji takřka nemůže ovlivnit (Mack 2002: 210). S technologií souvisí i další potíže, např. nedostatečná kvalita příchozího zvuku a/nebo obrazu či to, že tlumočnicka může během výkonu slyšet ozvěnu svého vlastního hlasu (Kurz 1997: 196–7). Kurz dále podotýká, že nezanedbatelnou překážku tlumočení představují tzv. psychoemocionální faktory³¹ – do této kategorie řadí zejména tlumočnickovo vědomí, že jej při tlumočení v médiích sledují statisíce, či dokonce miliony lidí. Toto vědomí vyvolává mnohem vyšší míru stresu, než jakou by tlumočnicka pocítoval na běžné konferenci. Při formátu *voice-over* stres navíc stupňuje skutečnost, že diváci kromě tlumočení slyší i originální znění, a mohou tak přesnost a úplnost tlumočnickovy produkce kontrolovat.

Poslední skupinu potenciálních stresorů zmiňovaných Kurz tvoří „faktory související s výkonem“³². Autorka – stejně jako např. Pöchhacker (2011: 23) – uvádí, že tlumočnicka v médiích musí často tlumočit v netradiční denní dobu, tedy například pozdě v noci nebo brzy

²⁸ „Stress factors“, „challenges“.

²⁹ „Challenges“.

³⁰ „Constraints“.

³¹ „Psycho-emotional stress factors“.

³² „Work-related factors“.

ráno, když se tlumočí přenos z jiného časového pásma. Rovněž se tlumočení v médiích často objednává na poslední chvíli, a tlumočnický tým nemá dost času na důkladnou přípravu.³³ K téže skupině problémů dodává Mack (2002: 210)³⁴, že se celý pořad obvykle řídí určitým scénářem, který tlumočnický tým ne vždy zná. Tlumočnickovu práci ovlivňuje také to, že promluvy v televizním vysílání bývají krátké a stručné, takže si nemůže „zvyknout“ na přízvuk a styl mluvy řečníka (na rozdíl od tradičních konferencí, kde jednoho a téhož řečníka tlumočí dvacet nebo třicet minut bez přerušení).

Pöchhacker (2011: 23) typologii stresorů rozšiřuje ještě o „povahu zdrojového projevu“³⁵. Nemíní tím studiové projevy ve formátu talk-show, ale spíše projevy přenášené živě po celém světě. Takové proslovy bývají velice významné, často – zejména pokud se jedná o politické či diplomatické projevy – velmi dovedně vystavěné, včetně pečlivého výběru každého jednotlivého slova. Z toho důvodu se také často čtou z papíru nebo čtecího zařízení, ale tlumočnický tým v naprosté většině případů (vyjma papežových projevů, viz Straniero Sergio 2012: 2) ke zdrojovému textu nemá přístup. Musí se tak na místě vypořádat s rychle čteným textem, který má rysy psaného projevu v syntaxi, lexiku, nedostatku redundance i hustotě informací (Pöchhacker 2011: 23).

O problematice povaze zdrojových promluv v médiích obecně hovoří i Mack (2002: 211) s odkazem na Waltera Onga a Wenera Hollyho. První zmíněný hovoří o sekundární orálnosti mediálního diskursu – komunikace v elektronických médiích podle něj není spontánní, ale snaží se zdánlivě spontaneitu uměle navodit. Holly pak poskytuje klasifikaci jednotlivých projevů odborníků pracujících v médiích – jedná se o projevy „zjevně čtené, odříkávané z paměti, pseudospontánní (se čtecím zařízením), semispontánní (improvizované na základě psaného textu či klíčových slov) a spontánní“³⁶. Skutečně spontánním projevům se přitom v médiích vyhýbají, jelikož jsou „příliš riskantní“, a to pro tlumočnicka představuje další zdroj potíží. Obecně vzato se totiž spontánní mluvená řeč tlumočí snáze než psané projevy, ale v médiích se o autentické mluvené texty nejedná. Závěrem Mack uvádí, že de facto jediným účastníkem mediální komunikace, který produkuje autentickou řeč, je tlumočnický tým sám.

³³ Viz např. Žáčková 2020: 56.

³⁴ Autorka také zdůrazňuje zde dosud nezmiňované odlišnosti tlumočení v médiích oproti konferenčnímu tlumočení, jež budou detailněji popsány v oddíle věnovaném rolím tlumočnicka.

³⁵ „Nature of the source speech“.

³⁶ „Obviously read, recited (by heart), pseudo-spontaneous (with a teleprompter), semi-spontaneous (improvised from written text or keywords), and spontaneous“.

1.2.3 Role mediálního tlumočníka

Jak konkrétně však vypadá zmíněná tlumočnickova účast v komunikaci, jakou roli (případně role) při tlumočení v médiích plní a jak se tato role liší od role tradiční? Obecnou typologii tlumočnických rolí nabízí např. teoretička Cynthia Roy (2002). Prvním konceptem tlumočníka je „tlumočník pomocník“ (2002: 349). Tuto roli obvykle zastávali rodinní příslušníci či přátelé tlumočící zejména mezi neslyšícími a slyšícími. Druhý uvedený typ tlumočníka představuje „stroj“ poskytující službu, který nenesl odpovědnost za rozhodnutí jedné ani druhé strany – nicméně takoví tlumočníci pak nenesli odpovědnost ani za nepodařený tlumočnický výkon, což bylo do značné míry problematické. Zbylé dvě role tvoří zaprvé zprostředkovatel komunikace – tlumočník je komunikačním kanálem mezi vysilatelem a příjemcem (tamtéž: 350) – a zadruhé bilingvní expert na kultury obou účastníků komunikace. V posledním případě se zdůrazňuje role jazyka a kultury v komunikaci. Tlumočník se musí vyznat v odlišnostech ve vnímání času, v neverbálních rozdílech mezi kulturami a jazyky apod. (tamtéž: 351).

K roli tlumočníka se vyjadřuje také Mack (2002: 210–2), jež staví do opozice roli tlumočníka na standardní konferenci a jeho roli v médiích. V běžné praxi jsou konferenční tlumočníci považováni za profesionály, kteří pomáhají překonávat jazykovou bariéru, mají právo užívat první osobu singuláru a v konečném důsledku jsou to lidé poskytující určitou službu. Proto pak také platí, že tlumočníci jsou zaměnitelní – chybí *voice-matching*³⁷, a tak jednoho řečníka může tlumočit více tlumočnicků, již se střídají po předem domluveném časovém intervalu nebo v případě nadměrně složitých úseků i dříve.

Výše uvedené rysy částečně odpovídají i jednomu z již zmíněných žánrů mediálního tlumočení popisovaných Mack, žánru událostí (*events*). Naopak v ostatních dvou žánrech, stejně jako např. v televizních pořadech, kde figurují dva a více zahraničních mluvčích, platí pravidlo „jeden tlumočník na řečníka“ a tlumočníci se kvůli *voice-matchingu* často najímají i na základě pohlaví (Straniero Sergio 2012: 2) – to ovšem znamená, že tlumočníci mohou být velmi nevyrovnaně vytíženi.³⁸ Zároveň střídání už neřídí tlumočníci samotní, ale moderátor a v tlumočení dochází i k využívání třetí osoby singuláru namísto osoby první. Když k těmto faktům připočítáme také to, že se z tlumočnicků mohou stávat i primární účastníci komunikace³⁹,

³⁷ Postup, během něhož jednoho řečníka tlumočí vždy tentýž tlumočník. Přihlíží se rovněž k pohlaví, muže tedy tlumočí muž a ženu žena.

³⁸ Žáčková (2020: 45–6) uvádí, že v praxi ovšem tato zásada neplatí vždy. Dle odpovědí respondentů se např. Česká televize od 80. let snažila zásadu *voice-matchingu* dodržovat, nicméně tlumočení přední činitelé jsou převážně muži, zatímco tlumočení se naopak převážně věnují ženy, což zachování tohoto principu prakticky nemožňuje. Najdou se ale i výjimky, např. pořad *Hyde Park Civilizace*, kde se *voice-matching* dodržuje důsledně. Celkový přístup se liší podle konkrétního pořadu i redakce – a často se i proměňoval v čase.

³⁹ Mack 2002: 210; Straniero Sergio 2012: 1 („*full-fledged participant*“); Jiménez Serrano 2011: 118 ad.

je zřejmé, že tlumočnická zaměnitelnost v médiích citelně ustupuje, což s odkazem na Katana a Straniera Sergia potvrzuje i Jiménez Serrano (2011: 120), když hovoří o trendu směřujícím k větší „viditelnosti“⁴⁰ tlumočnicka.

Podle Straniera Sergia (2012: 3) tlumočnickovi v médiích nestačí „pouze“ mezikulturní a mezijazykové znalosti. Očekává se od něho i určitá míra „šoumenství“ – na tlumočnicka se často přímo upírá pozornost, stává se podnětem pro vnášení nových témat a setkává se s improvizovanými scénkami s prvky frašky, které souvisí s tím, že daný pořad se vysílá živě. Podobně – s odkazem na Mariachiaru Russo – uvádí Pöchhacker (1997: 208), že mediální tlumočnick by měl být účinkující⁴¹ pořadu, nikoli pouze jazykový a kulturní zprostředkovatel. Obecně to znamená, že při tlumočení v médiích dochází k tzv. hybridizaci rolí⁴² – tlumočnick se, jak je zmíněno výše, stává primárním účastníkem komunikace, a naopak za tlumočení neručí vždy profesionál, jelikož tlumočnicky se někdy stávají moderátoři či zpravodajové nebo slavné televizní osobnosti, k čemuž dochází zejména v italské televizi.⁴³

1.2.4 Tlumočení pro média v České republice

Tlumočením pro média v České republice se detailně zabývala Žáčková (2020), proto se zde omezím na pouhé shrnutí jeho nejpodstatnějších rysů. Česká média kromě domácích zpráv referují také o zahraničním dění, přičemž informace získávají jednak díky spolupráci se zpravodajskými agenturami a jednak od zahraničních dopisovatelů, kteří aktuální informace často poskytují v živých vstupech. Jindy – v případě krátkých sdělení o délce několika vět – médium vysílá část původního projevu v cizím jazyce a doplní ji o české titulky, popřípadě nechá redaktora projev „dabovat“ a originál pak lze slyšet na začátku i na konci v pozadí, což je často užívaný postup např. v Českém rozhlasu.⁴⁴ V ČRo se tlumočí rozhovory s hosty ve studiu v pořadu *Interview Plus*, kam jsou zváni diplomaté, politici, zástupci kulturní sféry a jiné osobnosti, či v kulturním programu *Art Café*, zaměřeném na literaturu, hudbu či malířství. V ČRo se rovněž tlumočily americké předvolební debaty. Kromě simultánního tlumočení ČRo v závislosti na situaci využívá i tlumočení konsektivní a šepem.⁴⁵

Kromě ČRo probíhá tlumočení i v České televizi, kde se pravidelně tlumočí ve večerním pořadu *Události, komentáře*, v němž občas vystupují zahraniční hosté, či také v pořadu *Hyde*

⁴⁰ „Visibility“.

⁴¹ „Performer“.

⁴² Mack 2002: 205; o hybridních formách a s nimi souvisejících změnách norem a rolí hovoří i Straniero Sergio 2012: 3.

⁴³ Více viz Chiaro 2002.

⁴⁴ Žáčková 2020: 27–8.

⁴⁵ Žáčková 2020: 75–80.

Park Civilizace, jehož cílem je zatraktivnění vědy. *Hyde Park* se vyznačuje tím, že se v něm dříve tlumočilo simultánně v živém vysílání, zatímco nyní se pořad předtáčí. Tlumočníci obdrží několik dní předem hrubý stříh rozhovoru, který si mohou připravit a využívat při tlumočnickém výkonu. Tlumočí se rovněž ve zpravodajském proudu na ČT 24, kde se jedná o připravené a málo redundantní projevy nejčastěji na politická či ekonomická témata. Na ČT 24 se nejvíce tlumočí z angličtiny, nicméně objevují se i další jazyky – němčina, ruština, španělština či francouzština – a v ČT se v některých pořadech rovněž pravidelně tlumočí do českého znakového jazyka (Žáčková 2020: 27–8).

Soukromé televizní stanice tlumočení využívají podstatně méně než stanice veřejnoprávní. Na soukromých stanicích se tlumočníci angažovali v tlumočení souvisejícím s důležitými geopolitickými událostmi (např. s válkou v Perském zálivu na stanici Nova) či tlumočili pro interní potřeby stanic. Dříve na těchto stanicích rovněž probíhalo simultánní tlumočení tiskových konferencí po sportovních událostech, ale tyto pořady později převzaly nové sportovní kanály. Sportovní tlumočení pravidelně probíhá zejména na Eurosportu a ČT sport (tamtéž: 28). O sportovním tlumočení v České republice pojedná empirická část diplomové práce a následující oddíl popíše tento typ tlumočení obecně.

1.3 Obecný popis sportovního tlumočení

Předchozí oddíl pojednal o mediálním tlumočení obecně a následující se zaměří na popis jeho konkrétní podoblasti, sportovního tlumočení, a na to, nakolik pro ni platí obecné rysy tlumočení pro média zmíněné v předchozím oddíle. O sportovním tlumočení – a někdy ještě obecněji o tlumočení pro média – teoretici často činí obecné závěry na základě svých zkoumání a konkrétních zkušeností s jednotlivými sporty – pro Sandrelli je takovou zájmovou oblastí fotbal (2012, 2015 aj.), pro Straniera Sergia závody Formule 1 (např. 2003), Ghignoli a Torres Díaz analyzují tlumočení v rámci akcí MotoGP a Superbike (2016) a Rosado (2015, 2017) se věnuje zejména tlumočení boxu a smíšených bojových umění.

Různé typy sportovního tlumočení spojuje nutná znalost odborné terminologie, jíž se sportovní události vyznačují. Toto potvrzuje Sandrelli (2012: 99), když zdůrazňuje roli důkladné přípravy a obeznámenosti s tematikou, Straniero Sergio, jenž hovoří o složitém způsobu vyjadřování účastníků tiskových konferencí po závodech Formule 1 (2003: 137–9), či také Ghignoli a Torres Díaz (2016: 199), kteří uvádějí, že sportovní tlumočník „se musí vyznat v záludnostech sportu a jeho terminologie“⁴⁶. Proto se tlumočníci na sportovní tlumočení čím

⁴⁶ „Interpreters are required to know about the intricacies of the sport and the terminology.“

dál více specializují a sportovní akce – obzvláště ty nejprestižnější⁴⁷ – tlumočí převážně profesionálové⁴⁸ (tamtéž).

Ghignoli a Torres Díaz (2016: 200) poskytují základní přehled typů tlumočení užívaných ve sportu a rovněž stručnou typologii tlumočených situací. Zmiňují, že ve sportovním prostředí se vyskytují vesměs tradiční typy tlumočení: konsekutivní tlumočení, doprovodné tlumočení a simultánní tlumočení kabinové nebo šepem (tzv. chuchotage). K typickým tlumočeným situacím řadí autoři sportovní semináře, tiskové konference, tlumočení přímo na hřišti nebo u závodní dráhy a dále rovněž tlumočení ze studia. Sandrelli (2012: 83) rozlišuje rozhovory jeden na jednoho a několik typů tiskových konferencí: standardně konané – před fotbalovým zápasem a po něm – a tiskové konference pro zvláštní účely (tamtéž: 91). V jiném článku (2015: 89) tatáž autorka doplňuje ještě nutnost tlumočení nejen pro vnější účely – jedná se např. o komunikaci hráčů s médii –, ale také pro vnitřní účely, tedy komunikaci v rámci klubu, mezi hráči atp.

Zde podaný přehled situací, v nichž se ve sportovním prostředí tlumočí, rozhodně není vyčerpávající, má čtenáři pouze poskytnout základní představu o jejich značné rozmanitosti. Hrubé rozdělení tlumočených akcí podle konkrétních sportů v následujících podkapitolách poslouží jako základní kostra detailnějšího rozboru sportovního tlumočení – ten se zaměří na komunikační situaci, stresory, typy tlumočení a strategie užívané tlumočnickými a vycházet bude ze zkušeností tlumočnicků s různými sporty a také z již poskytnuté obecné charakteristiky tlumočení pro média.

1.3.1 Typologie sportovního tlumočení – F1, MotoGP a Superbike

Jak již bylo naznačeno, existuje velmi mnoho různých situací, v nichž se ve sportovním prostředí tlumočí. Nyní se blíže zaměřím na charakteristiky a specifika jednotlivých sportů, počínaje Stranierem Sergiem (2003), na něhož navazují práce dalších teoretiků, a jeho popisem tiskových konferencí po závodech Velké ceny Formule 1 – ty jsou součástí jeho rozsáhlého korpusu mediálního tlumočení, čítajícího 1 200 tlumočnických výkonů⁴⁹. Straniero Sergio pojmenovává základní rysy těchto tiskových konferencí – dialogičnost, stručnost, intertextualitu a rituálnost.⁵⁰ Dialogičnost spočívá v tom, že tiskové konference náleží k žánru rozhovorů, nicméně bez sdíleného situačního kontextu – simultánně tlumočící tlumočnický nemá

⁴⁷ Olympijské hry, závody Formule 1 a další důležité události s mezinárodním rozsahem.

⁴⁸ O profesionálním a laickém tlumočení pojedná kapitola 2.

⁴⁹ Korpus měl sloužit k popisu tlumočení pro média obecně, nikoli sportovního tlumočení konkrétně, ale domnívám se – a pokusím se demonstrovat –, že i pro účely této práce bude vhodný.

⁵⁰ „*Dialogicity, brevity, intertextuality, rituality*“ (2003: 136–7).

k primárním účastníkům komunikace přístup a ti zase neví, že nějaké tlumočení vůbec probíhá. Jedná se o porušení jednoty místa, ale ne času. Konference také bývají krátké, průměrně trvají asi čtyři minuty a obsáhnou maximálně šest otázek. Střídání otázek a odpovědí tedy probíhá velice rychle a doplňující otázky se nekladou. Konference pak končí velice náhle zazněním typické melodie, jež tlumočnickův projev přeruší uprostřed věty.

Co se intertextuality týče, v tiskových konferencích po závodech Formule 1 se průběžně odkazuje na „pretext“, tedy závod samotný, jehož znalost je pro tlumočnicka samozřejmě zcela zásadní, a konference zároveň spadá do širšího rámce talk-show *Pole Position*. Tento pořad kromě tiskových konferencí zahrnuje živý komentář závodu, rozbor zpomalených záběrů odborníky a krátké rozhovory se závodníky u dráhy. Rituálnost konferencí pak souvisí jednak s pravidelným konáním konferencí jednou za dva týdny během sezony a jednak s typickými tématy otázek i odpovědí – tazatel gratuluje závodníkovi, ptá se ho na jeho pocity a nejzajímavější momenty závodu, závodník zase vyjadřuje spokojenost či lítost, děkuje svému týmu a vysvětluje, jak závod dle jeho názoru probíhal.

Dalším již zmíněným typickým rysem tlumočení tiskových konferencí po závodech F1 je častý výskyt odborné terminologie. Podle Straniera Sergia (2003: 137–9) se ovšem jazyk těchto tiskových konferencí nevyznačuje pouze technickými termíny, ale také značnou barvitostí, metaforami, hyperbolami, frázovými slovesy, expresivou a častým idiomatičtým vyjadřováním intenzity. Oproti konferenčnímu tlumočení na těchto tiskových konferencích panuje velice uvolněná atmosféra, kde se řečníci smějí, vtipkují a plácají se po zádech, což může klasicky školeného tlumočnicka vyvádět z míry, stejně jako to, že závodníci označují mechaniky a sebe navzájem pouze křestními jmény, či dokonce pouze iniciálami.

Pokud jde o tlumočení samotné, již bylo uvedeno, že primární účastníci komunikace o něm vůbec nevědí. Tlumočnick netlumočí pro ně, ale pro diváky pořadu a komunikace probíhá i bez něj, jelikož tazatelé i tázaní hovoří tímž jazykem. Otázky a odpovědi se střídají velice rychle, tudíž se tlumočnick nachází v situaci, kdy je „neustále pozadu“⁵¹. Zásadní roli tedy hraje – jako v tlumočení pro média obecně – zejména pohotovost a udržování krátkého časového posuvu. Kromě těchto dvou zásad ovšem Straniero Sergio (viz i výše) konstatuje, že při tlumočení tiskových konferencí je normou užívání nouzových strategií, a jejich výčtu věnuje zbytek svého článku.

⁵¹ „Always late“ (Straniero Sergio 2003: 141).

Zásadní tlumočnickou strategií je sumarizace, nicméně tlumočníci také často generalizují – nejen na úrovni odborných sportovních termínů, ale také například užívají obecné fráze, když nerozumí zdrojovému textu –, vynechávají⁵² konkrétní jména zatáček i závodníků, dokonce i paralelně reformulují a rekonstruují obsah často na základě jediného zachyceného slova. V rámci otázek a odpovědí se pak snaží zachovat intratextuální koherenci (tedy koherenci v rámci svého vlastního tlumočení – koherenci tlumočené otázky a odpovědi), když se nepodaří udržet koherenci intertextuální (koherenci tlumočení a zdrojového textu). Dochází také k užívání třetí osoby a s ním souvisejícímu přechodu od přímé řeči k nepřímé. V problematických pasážích přichází ke slovu metatextové glosy, tautologie či redundance opakováním.

Obecně vzato zjištění Straniera Sergia odpovídají charakteristice mediálního tlumočení, s čímž souvisí i to, že se tlumočí rozhovory s piloty F1, kteří hovoří k fanouškům. Ty pak totiž příliš nezajímá přesnost konkrétních informací, ale spíše emoce – i zde tedy konativní či fatická funkce hraje podstatnější úlohu než referenční. Hlavním úkolem je, aby komunikace probíhala, a na tom, co se přesně říká, tolik nezáleží (2003: 169). Tentýž závěr autor podtrhuje tvrzením, že diváci si zejména chtějí užít show včetně tlumočnickova boje o přežití (tamtéž: 168). Jako největší problém pak vypichuje nikoli nedostatek mimojazykových znalostí tlumočnicka, ale tlumočení odborných termínů v toku řeči a za nejdůležitější tlumočnické predispozice označuje práci s hlasem a schopnost shrnout informace a podávat plynulý, stabilní a koherentní projev.

Jak již bylo uvedeno, na práci Straniera Sergia navazuje celá řada autorů. Konkrétně např. Ghignoli a Torres Díaz (2016: 201–3) pojednávají o tlumočení rozhovorů v rámci závodů MotoGP a Superbike na základě korpusu o celkové délce pětatřiceti minut zahrnujícího tři závody MotoGP z roku 2013, další tři z roku 2014 a dva závody Superbike z téhož roku – veškeré tlumočení na takových akcích přitom zajišťují španělští televizní moderátoři, sportovní komentátoři či bývalí závodníci, tedy laikové, kteří jsou primárními účastníky komunikace a zároveň zastávají úlohu tlumočnicka. Vzniká tu tedy odlišná situace oproti tlumočení během závodů F1 a po nich, kde se uplatňují profesionální tlumočníci simultánně tlumočící z televizního studia.

Co se komunikační situace týče, rozhovory se konaly přímo u závodní dráhy, tudíž účastníci byli vystaveni značnému hluku diváků, motorů i týmů techniků. Tlumočení probíhalo konsekutivní formou (bez zápisu) – moderátor položil otázku, vyslechl odpověď, přičemž držel mikrofon a udržoval oční kontakt s hostem, a následně odpověď přetlumočil a při tlumočení

⁵² Strategie vynechávání informací během tlumočení se nazývá *omise*.

hleděl do kamery. Jednalo se vždy o velmi krátké úseky – celá interakce se závodníkem vždy trvala od jedné minuty do pěti minut. Všechny analyzované rozhovory probíhaly v italštině (s italskými závodníky) nebo v angličtině (s australskými, britskými a německými závodníky). Situaci tedy tlumočnickům dále ztěžovala značná rozmanitost přízvuků tlumočených osob, z nichž některé ani nemluvíly svou mateřštinou.

Pokud jde o strategie vypozerované u těchto laických tlumočnicků-moderátorů, Ghignoli a Torres Díaz (2016: 201–3) činí několik závěrů. Zprvč španělští moderátoři otázky kladené závodníkům v angličtině či italštině divákům často vůbec netlumočí. Zadruhé své tlumočení často uvádějí větou „Říká, že“, což odpovídá jednomu již zmíněnému rysu tlumočení pro média – tlumočníci se oproti úzu konferenčního tlumočení namísto první osoby nezřídka uchylují ke třetí osobě, a tedy k nepřímé řeči namísto řeči přímé. Kromě toho často sumarizují, s čímž souvisí i to, že některé detaily se nezachovávají a tlumočení se zaměřuje pouze na jádro sdělení. Pořadí informací se oproti originálu mění, je víceméně náhodné a moderátoři často na závěr tlumočení ze své vlastní vůle doplňují neutrální zakončení promluv⁵³. Kvůli hybridizaci rolí moderátorů-tlumočnicků v této konkrétní komunikační situaci pak navíc dochází k tomu, že není zcela jasné, kde tlumočení končí a kde začíná poskytování dalších informací k závodu, tedy kde konkrétně role tlumočnicka přechází v roli moderátora.

1.3.2 Typologie sportovního tlumočení – fotbal

Kromě Ghignoliho a Torres Díaz na studii Straniera Sergia navazuje také badatelka Annalisa Sandrelli (2012, 2015 aj.), jež zkoumá tlumočení ve fotbale. V rámci tohoto sportu se zaměřuje na hlavní dvě typické komunikační situace – rozhovory a tiskové konference⁵⁴ –, přičemž obě chápe jako případy institucionální komunikace: v obou situacích totiž existuje vnější cíl, jenž předurčuje role účastníků komunikace, jejich střídání, hierarchii, volbu témat apod., a zároveň prostor, kde se interakce odehrávají, bývá specificky – a často i symbolicky – uspořádán.⁵⁵ Co se hierarchie účastníků týče, Sandrelli konstatuje, že fotbalové interakce se od typické institucionální komunikace (návštěva u lékaře, soudní řízení) liší. Fotbaloví trenéři a hráči totiž nejsou jedinými odborníky, kteří se interakce účastní. I novináři – a koneckonců i fotbaloví fanoušci – se ve fotbale vyznají, což odporuje již zmíněnému závěru Straniera Sergia o mediálním tlumočení, že v médiích obecně komunikace probíhá mezi odborníky a laiky. Ve

⁵³ Nejčastěji „*pero está satisfecho*.“ („ale je spokojený“).

⁵⁴ Zkoumané práce Annalisy Sandrelli se ovšem více věnují tiskovým konferencím, pročež po úvodní charakteristice toho, co mají obě situace společné a čím se liší, následuje detailnější rozbor tiskových konferencí, nikoli rozhovorů.

⁵⁵ 2012: 83–4.

sportovním tlumočení tomu tak zřejmě nemusí být zcela vždy, což dále potvrzuje např. Tony Rosado (2017)⁵⁶.

Oproti Stranieru Sergiovi Sandrelli – stejně jako Ghignoli a Torres Díaz – zkoumá převážně situace, v nichž se neporušuje jednota místa, tlumočnický tedy pracuje *in praesentia*⁵⁷, zatímco u F1 tlumočí *in absentia*. Jak pro rozhovory, tak pro tiskové konference platí, že probíhají formou otázek a odpovědí, že je tlumočí jeden tlumočnický a že se jich účastní novináři a hosté s předem stanovenými komunikačními rolemi. Novináři mají za úkol chovat se nestranně, ale zároveň mají provokovat a ptát se na nepříjemné otázky, zatímco hosté (trenéři, hráči apod.) musí na otázky odpovídat, a pokud se chtějí nějaké „otázce na tělo“ vyhnout, nesmí to udělat příliš okatě, aby neztratili tvář před novináři, a zejména před diváky. Obě strany přitom mají své vlastní cíle určující strategie kladení otázek a odpovídání.⁵⁸

Otázek a odpovědí už se však týká první rozdíl mezi rozhovory a tiskovými konferencemi. Zatímco rozhovory jsou komunikací jeden na jednoho, tiskové konference se účastní více novinářů a zpravodajů zpovídalých jednoho člověka, ale někdy i několik účastníků najednou.⁵⁹ S tím souvisí další odlišný rys – v rozhovoru lze po úvodní dvojici otázka-odpověď pokládat otázky doplňující, ale na tiskových konferencích častokrát novináři přijdou na řadu pouze jednou, a proto obvykle pokládají více otázek najednou. Každá taková otázka přitom přináší nové téma, kvůli čemuž se každý pár otázka-odpověď vyznačuje vysokou mírou koherence a koheze, což ale nemusí nutně platit – a obvykle neplatí – pro celou tiskovou konferenci.

Témata dotazů v tiskových konferencích zároveň vykazují známky rituality, tedy prvku popisovaného Stranierem Sergiem u konferencí po závodech F1. Na tiskových konferencích před fotbalovým zápasem se tazatelé ptají například na nadcházející utkání, dřívější zápasy mezi týmiž týmy (pokud se nějaké odehrály), taktické uspořádání týmu či také na trenérova očekávání. Pozápasová témata zahrnují hodnocení odehraného utkání a výkonů konkrétních

⁵⁶ „You must keep in mind that there are many in the TV and radio audience who know everything there is to know about the sport.“

⁵⁷ Sandrelli (2015: 92) uvádí dvě konkrétní výjimky. Na Mistrovství světa z let 2010 (v Jihoafrické republice) a 2014 (v Brazílii) se užívalo tlumočení na dálku a tlumočilo se z tlumočnických center v Johannesburgu a Riu de Janeiru – jednalo se tedy o tlumočení *in absentia*.

⁵⁸ 2012: 84.

⁵⁹ Podle Sandrelli (tamtéž) jsou rozhovory interakcí *one-to-one*, zatímco tiskové konference *one-to-many*, nicméně v pozdější práci (2015) pojednává o konferencích, kde vícero novinářů klade dotazy několika účastníkům (hráč, sportovní ředitel, někdy trenér/manažer klubu), a stejně tak u běžných předzápasových a pozápasových konferencí médiím nečelí pouze jeden člověk. Autorčino původní rozlišení tudíž nemusí být vždy takto ostré a jednoznačné.

hráčů, stejně jako výhled na další zápas. Od těchto námětů se tazatelé zpravidla neodchylují, což tlumočnickovi poskytuje zásadní výhodu při přípravě na tlumočení.

Kromě toho pro tiskové konference platí i další rys vyzorovaný Stranierem Sergiem, totiž stručnost. Otázky i odpovědi trvají od několika málo sekund po čtyři minuty maximálně – je tedy zřejmé, že tu opět vzniká odlišná situace oproti konferenčnímu tlumočení, v němž se tlumočí řečové události o délce několika minut až půl hodiny (Sandrelli 2012: 89).⁶⁰ Na fotbalových tiskových konferencích však má tlumočnick co do činění s velmi krátkými promluvami a rychle se střídajícími mluvčími, kteří mohou mít různé přízvuky a hovořit různým tempem, nemůže si tudíž zvyknout na tempo ani jazykovou specifičnost řečníků, snad vyjma hlavních tázaných osob (trenér, kapitán týmu), jež se v interakci projevují častěji.

Typ tlumočení užívaný na konkrétní konferenci často souvisí s tím, o jaký typ konference se jedná. Potud stačilo obecné označení tisková konference, ale Sandrelli zkoumá různé typy konferencí, které do jisté míry znamenají odlišné komunikační situace. Ve svém textu z roku 2012 posuzuje předzápasové a pozápasové konference na Mistrovství Evropy 2008, kdežto v o tři roky mladší práci se věnuje tiskovým konferencím při příležitosti podepsání nového hráče. Základní rozdíl spočívá v tom, že zatímco při konferencích na ME 2008 se tlumočilo zejména pro diváky u televizi – a primární účastníci komunikace tedy vlastně často tlumočení nepotřebovali –, u tiskových konferencí s nově podepsanými hráči hraje tlumočnick zpravidla důležitou roli i v interakci primárních účastníků komunikace.

Co se předzápasových a pozápasových konferencí obecně týče, Sandrelli (2012: 86) konstatuje, že se při nich častěji tlumočí konsekutivně, někdy v kombinaci s tlumočením šepem, jelikož se jedná o méně náročný postup, který nevyžaduje speciální vybavení. Tlumočnick v takové situaci otázky novinářů „šeptá“ adresátovi a jeho následnou odpověď tlumočí nahlas konsekutivně. Simultánní tlumočení se naproti tomu užívá pouze tehdy, když je k dispozici potřebná technika, zejména na tiskových konferencích bohatých a vlivných klubů⁶¹, a také během důležitých mezinárodních turnajů, jako je např. Mistrovství Evropy nebo světa a z klubových soutěží Liga mistrů či Evropská liga⁶² – a právě tlumočení na ME 2008 se Sandrelli věnuje důkladněji.

⁶⁰ Neplatí to samozřejmě pokaždé, např. v „tradičnějším“ prostředí plenárních zasedání Evropského parlamentu bývají projevy také kratší, v délce dvou až šesti minut (Sandrelli 2012: 91).

⁶¹ Jedná se např. o Bayern Mnichov, Real Madrid CF či FC Barcelonu (Sandrelli 2015: 92).

⁶² Tiskové konference při těchto příležitostech jsou vždy vícejazykové – užívají se při nich jazyky obou týmů a pro *relay* navíc angličtina, pokud není jazykem jednoho z týmů. Simultánní tlumočení je tedy jedinou efektivní cestou, jak tuto komunikaci okamžitě zprostředkovat.

Pro konference na ME 2008 v zásadě platí již zmíněné rysy fotbalových tiskových konferencí – ritualita témat, otázek i odpovědí, krátké promluvy mnoha různých řečníků, tlumočení *in praesentia* atp. Kromě rysů komunikační situace ale Sandrelli popisuje i vyzorované postupy skutečných tlumočnicků a dává obecná doporučení. Uvádí, že právě kvůli krátkým promluvám a střídání řečníků oproti klasickému konferenčnímu tlumočení klesá v tlumočení koheze a koherence (2012: 92). Tlumočnick ztrácí schopnost zpracovávat top-down, a je tedy odkázán pouze na zachování koheze a koherence v každém páru otázka-odpověď⁶³.⁶⁴ V tlumočení obecně dochází k omisím, jelikož tlumočnick produkuje méně textu než původní řečník. To je samozřejmě v simultánním tlumočení obvyklé, nicméně u tiskových konferencí na ME 2008 k tomu navíc přistupovala řízená eliminace konkrétních typů promluv za účelem časové úspory – zejména se jednalo o vítání účastníků a poznámky na závěr, procedurální promluvy⁶⁵, poznámky neurčené publiku (mezi tázaným a moderátorem) či předávání slova⁶⁶.

Jindy se tyto typy výroků zcela nevynechávaly, nicméně jelikož se tlumočnick stále snažil uspořit cenné sekundy, často je spojoval do jediného, a to obzvláště tehdy, když se překrývaly promluvy více řečníků, jeden druhého přerušil nebo když se řečníci několikrát za sebou vystřídali příliš rychle na to, aby tlumočnick stihl dialogický aspekt promluv reprodukovat.⁶⁷ Stejně jako výše uvedené řízené omise i tento tzv. turn merging slouží k tomu, aby tlumočnick co možná nejvíce snížil svůj časový odstup od řečníka – daný již samotnou povahou simultánního tlumočení, při němž je tlumočnick vždy o pár sekund pozadu –, aby se mohl zaměřit na další promluvu, a tak zajistit plynulou návaznost otázky a odpovědi a naopak. Sandrelli shrnuje, že kromě těchto dvou strategií musí tlumočnick zejména znát fotbal jako zapálený fanoušek a že na výsledné tlumočení má zásadní vliv obeznámenost se situací, tedy zkušenost s tlumočením na tomto typu akcí.⁶⁸

Ve svém článku z roku 2015 se Sandrelli zabývá jiným typem fotbalových tiskových konferencí. Jak je uvedeno na začátku kapitoly, autorka konference dělí na pravidelně konané během sezony (předzápasové a pozápasové) a na tiskové konference pro zvláštní účely, které se mohou konat kdykoli během roku. Zvláštními účely se obvykle rozumí oznámení nějaké důležité novinky z týmového prostředí, např. angažování nového trenéra, podepsání smlouvy

⁶³ Takové páry se často označují *adjacency pairs*.

⁶⁴ Viz i závěr o intratextuální koherenci, který v tomto směru učinil Straniero Sergio.

⁶⁵ Také tzv. housekeeping.

⁶⁶ Tyto promluvy se tlumočily pouze tehdy, když obsahovaly popis dalšího řečníka, jehož moderátor neznal jménem. Pokud sestávaly pouze ze samotného jména řečníka, byly vynechány (Sandrelli 2012: 95).

⁶⁷ Sandrelli 2012: 97–8.

⁶⁸ 2012: 99.

s novým sponzorem či akvizice nového hráče, jehož předseda klubu, sportovní ředitel či trenér představuje médiím, jelikož noví hráči zejména ve velkoklubech jsou pro novináře zásadním tématem. Právě poslednímu typu tiskových konferencí pro zvláštní účely se Sandrelli ve svém textu věnuje.

I tyto tiskové konference do značné míry odpovídají výše uvedenému obecnému popisu. Projevuje se v nich ritualita témat, – např. důvody hráčova příchodu nebo základní informace o něm –, prostoru, jelikož hráč a zástupce klubu sedávají u stolu laděného do klubových barev a před pozadím nesoucím hlavní klubové sponzory, a také struktury události, kdy obvykle nejprve probíhá focení hráče s dresem nového klubu, následují úvodní poznámky a pak je poskytnut prostor pro dotazy novinářů. Každý má přitom nárok pouze na jeden dotaz a na doplňující už nikoli, nicméně opět dochází k tomu, že se novináři snaží klást co nejvíce dotazů naráz. S jinými tiskovými konferencemi se shoduje i tlumočnickův přístup k úvodním poznámkám, jež se v zájmu časové úspory obvykle buď netlumočí vůbec nebo se pouze sumarizují.⁶⁹

Sandrelli se při zkoumání tohoto typu konferencí zaměřuje na několik specifických rysů – zejména jde o rozložení účastníků, tedy zasedací pořádek, jazykovou problematiku a proměny tlumočnickovy role v průběhu komunikace. Zasedací pořádek přitom vnímá jako zcela zásadní aspekt pro typ tlumočení užívaný během tiskové konference – v prvním případě⁷⁰ se tlumočnick nacházel v příšeří asi dva metry napravo od hráče, který seděl u nasvíceného stolu se sportovním ředitelem a předsedou klubu. Jednalo se tudíž o „neviditelného“ tlumočnicka a otázky i odpovědi musely být tlumočeny konsekutivně. Hráč se musel obracet doprava vždy, když poslouchal otázku, a tlumočnick zase musel mluvit na hráče zdálky, nikoli k němu zblízka. Konsekutivní tlumočení také prodloužilo trvání celé události.

V jiném případě⁷¹ tlumočnice seděla přímo u stolu vedle hráče, jenž tlumočení potřeboval. Mohla si tedy jednak snadno psát poznámky a jednak mohla tlumočit otázky hráči šeptem do španělštiny a následně jeho odpovědi převádět konsekutivně ze španělštiny do italštiny na mikrofon. Nicméně když o rok později do téhož klubu přišel další nový hráč⁷²,

⁶⁹ Jak Sandrelli uvádí (2015: 96–7), omise úvodních poznámek může být riskantní, jelikož i v nich se může objevit nová informace, jejíž přetlumočení řečník vyžaduje, viz vyjádření tehdejšího trenéra Manchesteru United Louise van Gaala: „*but he fits in our philosophy and what he can do more to fit in our philosophy – and maybe you can also translate what I say, because it's very handy for him to know – that I can change the system with him*“ (zvýraznění VK).

⁷⁰ Tisková konference po příchodu Davida Beckhama do týmu Paris Saint-Germain v lednu 2013 (Sandrelli 2015: 94–5).

⁷¹ Tisková konference po příchodu Martina Cácerese do FC Juventus v lednu 2012 (Sandrelli 2015: 95).

⁷² Tisková konference po příchodu Fernanda Llorenteho do FC Juventus v červenci 2013 (Sandrelli 2015: 95).

Fernando Llorente, úspěšný postup z roku 2012 z neznámého důvodu nebyl zopakován. Hráč byl usazen na jednom kraji stolu, tlumočnice na druhém a sportovní ředitel seděl mezi nimi – veškerá komunikace mezi hráčem a tlumočnicí tedy musela probíhat přes mikrofony a sportovní ředitel Juventus se často ocital doslova uprostřed komunikace obou zbylých účastníků.

Další zkoumanou proměnnou těchto tiskových konferencí představovala jazyková otázka. Podle Sandrelli je pro tlumočnicka komplikací jak naprostá jazyková nepřibuznost, tak značná podobnost jazyků. Když se totiž jazyky naprosto nepodobají, může se stát, že hráč nepozná, zda s ním tlumočnick vede konverzaci ze slušnosti nebo zda už novináři dostali prostor pro dotazy a jedná se o začátek tlumočení.⁷³ Naopak když se jedná o velmi blízké jazyky, vzniká otázka, jestli je tlumočení vůbec nutné. Již zmíněný Španěl Llorente měl odpovídat na otázky kladené v italštině, přičemž v obecnstvu byli kromě italských reportérů i španělští novináři. Jazyková příbuznost a znalost základů italštiny mu umožnily většinu dotazů chápat, nicméně zároveň často vedly k tomu, že hráč na přítomnost tlumočnice zcela zapomněl a začal odpovídat rovnou, aniž čekal na přetlumočení dotazu. Jindy zase vznikala nejistota, zda se vůbec musí tlumočit odpověď, jelikož Llorenteho směsici italštiny a španělštiny částečně rozuměly obě přítomné skupiny novinářů.⁷⁴

Na tuto tiskovou konferenci navazuje autorčin rozbor proměn tlumočnickovy role v průběhu komunikace. Je nasnadě, že v natolik komplikované situaci si tlumočnick nemůže vystačit jen se standardní rolí zprostředkovatele hovořícího v první osobě⁷⁵. K ní přistupuje ještě role toho, kdo shrnuje promluvy ve třetí osobě – ta se užívá zejména tehdy, když hráč zapomene na tlumočení⁷⁶ –, a také role koordinátora, jenž netlumočí, ale promlouvá sám za sebe za účelem zkvalitnění komunikačního procesu⁷⁷. Zvláštního označení se dostalo i roli tlumočnice na Llorenteho konferenci, kde fotbalistovi přes sportovního ředitele sedícího

⁷³ Když italský hráč Cristiano Lucarelli přestoupil do ukrajinského týmu Šachtar Doněck, na tiskové konferenci mu nebyly přetlumočeny úvodní poznámky a nedostal ani signál, že nyní se začnou ptát novináři. Nevěděl tedy, co se děje – zda k němu tlumočnick mluví za sebe nebo za někoho jiného. (Sandrelli 2015: 97).

⁷⁴ V jednom případě novináři tlumočnicki po několika slovech sami zastavili, protože odpovědi zcela rozuměli (Sandrelli 2015: 98).

⁷⁵ Tzv. reporter – tlumočení podává jako svůj vlastní projev (tamtéž).

⁷⁶ Tzv. recapitulator, např. když na tiskové konferenci anglického fotbalisty Ashleyho Colea přestoupivšího v červenci 2014 do AS Řím zazněl dotaz v angličtině, hráč odpověděl bez prodlevy a tlumočnick následně indikoval tlumočení otázky ve třetí osobě (*the question was...*), stejně jako začátek odpovědi (*the answer...*). Ve zbytku tlumočení se vrátil k první osobě (Sandrelli 2015: 98–9).

⁷⁷ Tzv. author, jedná se tedy o promluvy typu „mluv do mikrofonu“, „rozveď odpověď“ nebo o strukturaci komunikace, když se novinář zeptá na několik různých věcí najednou. Tehdy *author* složitý dotaz rozdělí na několik jednodušších, čímž sice prodlouží trvání odpovědi a celé akce, ale hráči situaci ulehčí (Sandrelli 2015: 100–2). Jindy – na téže konferenci – tuto roli plnil tiskový mluvčí klubu (tamtéž: 98).

uprostřed radila se složitějšími italskými výrazy, když patrně zaváhal.⁷⁸ Kdyby přitom tlumočnice seděla přímo vedle hráče, dle autorky by vše mohlo probíhat hladčeji (Sandrelli 2015: 98).

Zřejmě tedy existuje značná variabilita rolí, jež tlumočnick na tiskové konferenci intuitivně plní s ohledem na to, aby komunikace probíhala co nejefektivněji. Sandrelli ovšem vyzorovala i subjektivně motivované změny rolí, tzn. změny, které nevychází z potřeb ostatních účastníků, ale z potřeb tlumočnicka samotného. Konkrétně se jedná o přechody mezi první a třetí osobou (*reporter* a *recapitulator*), užívání kondicionálu a vyšší míru hezitace v momentech, kdy byla položena otázka, již tlumočnick považoval za nepříjemnou pro hráče.⁷⁹ Sandrelli tento *hedging* chápe jako strategii, jak se od problematické otázky distancovat a zachovat si tvář. Při tlumočení odpovědi už se užívala první osoba jako obvykle. Autorka závěrem doporučuje školení budoucích sportovních tlumočnicků, aby se ve specifických interakcích na tiskových konferencích lépe orientovali.

1.3.3 Typologie sportovního tlumočení – bojové sporty

Poslední zkoumanou sportovní oblast představují bojové sporty⁸⁰, jež ve dvou příspěvcích na svém blogu popisuje Tony Rosado. V bojových sportech se tlumočí v poměrně mnoha různých prostředích – zejména se jedná o rozhovory v rozích ringu, po zápase s vítězem i poraženým, ale také o celou řadu situací mimo vysílání, a tedy vlastně i mimo sféru tlumočení pro média. Sportovní tlumočnicki jsou pro sportovce také kulturními zprostředkovateli a praktikují často i komunitní tlumočení, např. když si sportovec potřebuje otevřít bankovní účet. K tomu nedochází pouze v bojových sportech – Rosado (2017) konstatuje, že např. v nejvyšší baseballové lize ve Spojených státech (MLB) je dokonce smluvní povinností klubu zajišťovat tlumočnické služby pro hráče nehovořící anglicky, a obvykle se tedy tlumočnicki najímají na celou sezonu. Často také bývají individuálně přidělováni konkrétním hráčům (Rosado 2015).

Rosado (2015) poskytuje i detailnější typologii situací, jež musí běžně tlumočit každý, kdo se specializuje na box či UFC. Jedná se o předzápasové rozhovory, vážení⁸¹, rozhovory v rozích během zápasu a rozhovory a tiskové konference po zápasech. Předzápasové rozhovory

⁷⁸ Tzv. *prompter*.

⁷⁹ Např. se jednalo o otázku, proč Fernando Llorente po složitém roce odešel ze svého bývalého týmu Athletic Bilbao (Sandrelli 2015: 100).

⁸⁰ Rosado se zabývá zejména boxem a soutěží ve smíšených bojových uměních UFC ve dvou textech z let 2015 a 2017. Jedná se o nesegmentované příspěvky na blogu, tudíž na ně odkazují pouze dle roku jejich uveřejnění na internetu.

⁸¹ „Obřad“, během něhož se oba soupeři za přítomnosti médií nechají oficiálně zvážít, aby existoval důkaz, že bojují v téže váhové kategorii. Dříve to byla velmi jednoduchá událost, ale postupem času se z ní stala velkolepá show (Rosado 2015).

zahrnují doprovázení sportovce, když obdrží pozvání do rozhlasu či televize, ale také na návštěvy nemocnic a charitativních organizací či na různé společenské události. U takových rozhovorů je často k dispozici kabina pro simultánní tlumočení, ale jindy toto řešení nepřichází v úvahu a tlumočit se musí konsekutivně, jelikož kabinu není kam postavit a nelze ztrácet čas. Ceremonie vážení se tlumočí převážně simultánně z kabiny a Rosado se tímto typem tlumočené situace více nezabývá.

Naopak rozhovory během zápasu samotného představují značnou tlumočnickou výzvu. Jedná se o velmi krátké (minutové) rozhovory mezi jednotlivými koly zápasu, během nichž zápasník od svého trenéra dostává informace, strategické pokyny a povzbuzení. Tyto rozhovory se vysílají v televizi, a jelikož často neprobíhají v angličtině, již mnoho let se tlumočí. Tlumočnick se při tlumočení těchto rozhovorů dostává pod tlak způsobený nedostatkem času⁸², jazykovými přechody⁸³ či také složitým lexikem (sportovní termíny, taktika, vulgarismy, náboženské výrazivo, rasistické urážky apod.). S lexikem souvisí i rozhodování, co je ještě vhodné pro vysílání a co už není.⁸⁴ Při zápase ovšem tlumočnick nesmí „vypnout“ hned po konci přestávky mezi jednotlivými koly – musí dávat pozor, zda trenér nedá zápasníkovi pokyny i během kola. Pokud ano, tlumočnick má za úkol informovat režii, která pak zase rozhoduje, zda ten který pokyn chce předat i divákům u televizních obrazovek, či nikoli.⁸⁵ Tlumočnickův výkon navíc neustále ovlivňuje ohromná míra hluku⁸⁶ a také to, že ve sluchátkách obvykle slychává kromě originální promluvy také instrukce produkce.

Čtvrtou tlumočenou situací jsou pozápasové tiskové konference. Během nich zápasníci i jejich týmy hovoří se zástupci médií několik minut po skončení zápasu (tedy velmi pozdě v noci či časně zrána, kdy tlumočnick bývá již značně unaven) přímo v aréně a tlumočí se obvykle simultánně z kabiny – jindy se otázky tlumočí simultánně a odpovědi konsekutivně. Konferencí se účastní mnozí zpravodajové z domácího prostředí i zahraničí, kteří často brání tlumočnickům ve výhledu z kabiny a své otázky nezdědka kladou bez užití mikrofonů. Celá situace je velice chaotická a tlumočení dále ztěžuje pozdní denní doba a tlumočnickova únava.

⁸² Minutovou přestávku režie obvykle dělí na dvě poloviny. Třicet sekund věnuje jednomu rohu a třicet druhému. Tlumočnick vymezený čas nikdy nesmí překročit. Dochází i k tomu, že tlumočí prvních třicet vteřin a tlumočnick s jinou jazykovou kombinací čeká na to, až první tlumočnick skončí a bude moci začít sám (Rosado 2015).

⁸³ Trenéři totiž často nevědomky vlivem emocí přechází z cizího jazyka do angličtiny, ale tlumočnick se musí stále držet svého cílového jazyka. Klade to ale další nároky na soustředění (Rosado 2015).

⁸⁴ Kurz píše o redakčním prvku tlumočení pro média, tedy o úvahách na téma, co je třeba vynechat a co má tlumočnick přidat (viz výše).

⁸⁵ I toto odpovídá redakčnímu prvku tlumočení pro média, který zmiňuje Kurz.

⁸⁶ „[...] imagine the noisiest assignment you ever had and then multiply it one hundred times [...]“ (Rosado 2015).

Rosado kromě obecného popisu tlumočení bojových sportů uvádí i to, jak obvykle probíhá tlumočení v kombinaci jeho pracovních jazyků – angličtiny a španělštiny. Najímají se obvykle tři tlumočníci, přičemž dva tlumočí rozhovory během zápasu (v rozích) a po něm, stejně jako závěrečnou tiskovou konferenci, a zbývající tlumočník se věnuje rozhovorům mezi jednotlivými zápasy, jichž se účastní další zápasníci a slavné osobnosti. Rosado také konstatuje, že televizní společnosti občas pořádají rozhovory přímo po zápase a předtím, než se sportovci dostanou do šaten. Trvají asi dvě až tři minuty a tlumočník při nich bývá vidět mezi sportovcem a zpravodajem. Otázky dostává předem a otázky i odpovědi tlumočí konsekutivně sumarizací – klíčové je přitom vystihnout jádro sdělení.

Sportovci během těchto pozápasových rozhovorů bez ohledu na otázky často začínají poděkováním nějaké vyšší moci a rozhovor zakončují pozdravem svému týmu, domovskému městu nebo jiné skupině, vůči níž cítí sounáležitost. Tlumočník má však za úkol podobné prvky vynechávat a omezovat své tlumočení na obsah bez formalit⁸⁷, jelikož vysílací čas je velmi drahý a diváctvo doma neudrží pozornost příliš dlouho (Rosado 2015). Platí to nejen pro pozápasové rozhovory, ale také pro rozhovory konané o poločase v týmových sportech (fotbal, basketbal), mezi třetinami v hokeji nebo v kleci či ringu, na kurtu či před šatnou. Toto jsou ještě kratší rozhovory⁸⁸ konající se v ohromně hlučném prostředí bez sluchátek, takže tlumočník často otázky i odpovědi slyší špatně – nicméně otázku tlumočí „šeptem“ sportovci a odpověď konsekutivně na zpravodajův mikrofon.

⁸⁷ Viz i již uvedené závěry Ghignoliho a Torres Díaz – tlumočení se omezuje na jádro sdělení.

⁸⁸ Asi deset až třicet vteřin, obvykle se položí jedna otázka a pak jedna navazující (Rosado 2017).

2. Laický překlad a tlumočení⁸⁹

V první kapitole již bylo naznačeno, že veškeré tlumočení v médiích zdaleka nepraktikují pouze tlumočníci profesionálové⁹⁰ a že pro tlumočení osob bez formálního tlumočnického vzdělání existuje přívlastek „laické“. Poměrně dlouhou dobu panoval názor, že schopnost překládat a tlumočit je výsadou určité úzké skupiny talentovaných jedinců a že se jedná o zvláštní schopnost, která vyžaduje trénink a praxi⁹¹. Je proto vhodné stručně pojednat i o laickém tlumočení a překladu a nejprve o samotném označení „laické“ tlumočení.

Laikové tlumočí a tlumočili už od samotného počátku tlumočení, ať se jedná o františkány v Americe v 16. století, armádní důstojníky, misionáře či novináře, diplomaty, členy sportovních týmů nebo doktory, zdravotní sestry a porodní asistentky.⁹² Přesto se translatologové⁹³ laickým překladem a tlumočením odborně zabývají teprve poměrně krátce, a tudíž pro tento jev v češtině stále neexistuje jednotné kodifikované označení. Zatímco angličtina zná celou řadu názvů – např. *unprofessional*⁹⁴ či *non-professional translation and interpreting*, *ad hoc interpreting*, *lay interpreting*, *natural translation and interpreting*, *language brokering* ad. –, v češtině se zatím používají pojmenování neprofesionální či amatérský překlad a tlumočení, přirozený překlad a tlumočení, jazykové zprostředkování a tlumočení ad hoc či laický překlad a tlumočení. V návaznosti na diskusi uvedenou u Šindelářové⁹⁵ jsem se rozhodl v práci užívat označení laické tlumočení, jelikož postrádá negativní konotace označení „neprofesionální“, jež může znamenat jak tlumočení někým, kdo nemá formální tlumočnické vzdělání, tak tlumočení někým, kdo k zakázce přistupuje neprofesionálně. Přívlastek „laické“ zároveň slouží jako vhodný ekvivalent v překladu anglického termínu *non-professional interpreting and translation*, jenž zastřešuje všechny uvedené podtypy tlumočení a vyzněním je neutrální.

Teoretické definice laického tlumočení či šířeji vzato přirozeného překladu a tlumočení se obvykle odvolávají na Harrise (1977), který tvrdí, že přirozený překlad je „překlad vykonávaný bilingvními osobami v každodenních situacích, aniž na to jsou speciálně

⁸⁹ Whyatt (2017: 46–7) v návaznosti na Jakobsona hovoří o třech typech překladu – mezijazykovém, vnitrojazykovém a intersémiotickém. Tento oddíl se zaměří na mezijazykový překlad.

⁹⁰ Např. Mack 2002: 205, Jiménez Serrano 2011: 116, Straniero Sergio 2012: 1 a další.

⁹¹ Whyatt 2017: 45. Obě formy převodu u ní zastřešuje jednotný pojem *translation* chápáný jako obecná schopnost kódovat a dekódovat informace.

⁹² Ghignoli, Torres Díaz 2016: 193.

⁹³ Zásadním zdrojem následujícího oddílu je Šindelářová 2018: 9–22.

⁹⁴ Autor pojmenování Harris nicméně později (2017: 29) uvádí, že název *unprofessional translation* měl být úmyslně nápadný a neměl sloužit jako odborný termín.

⁹⁵ Zmiňuji zde jen zásadní body argumentace pro volbu tohoto ekvivalentu. Pro více informací viz Šindelářová 2018: 9–10.

trénovány⁹⁶. Na něj navazují různí autoři – např. Antonini či Pöchhacker – citovaní u Šindelářové (2018: 10), mezi něž patří také Bogusława Whyatt (2017).⁹⁷ Ta pojímá schopnost překládat z hlediska vývoje jako schopnost dynamickou. Tvrdí, že každý člověk má k překládání vrozenou predispozici, a pokud dovede komunikovat ve dvou jazycích, má jistou základní schopnost⁹⁸ překládat, jelikož v průběhu komunikace lidé kódují a dekódují neustále a takřka automaticky⁹⁹. Základní schopnost se pak může cvikem a praxí postupně rozvinout až na odbornou úroveň¹⁰⁰ – ta se vyznačuje nejen vynikající znalostí obou jazyků, mezi nimiž se překládá, ale také určitými kognitivními schopnostmi a mimojazykovými znalostmi.

Pokud jde o rozdíly mezi tlumočnickem či překladatelem laikem a odborníkem obecně, ten nejzásadnější bezpochyby spočívá v tom, že laik nemá odborné vzdělání. Neznamená to ovšem, že by člověk bez tlumočnického či překladatelského vzdělání nemohl tlumočit nebo překládat. Znamená to pouze, že výkony laika a odborníka se odlišují, stejně jako vnímání tlumočnické situace, chápání jazyka, limity výkonů a další aspekty (Šindelářová 2018: 16). Obecnou dělicí čáru mezi laikem a profesionálem zároveň nelze vždy načrtnout zcela jasně – rozostřuje¹⁰¹ ji např. fenomén projektového překládání¹⁰² či titulků tvořených ve spolupráci¹⁰³ a nemožnost profesionální překlad paušálně definovat zmiňuje např. O'Hagan (2016: 119).

Whyatt (2017: 51–2) ve skupině laiků rozlišuje ještě studenty jazyků a tzv. laické jazykové zprostředkovatele,¹⁰⁴ kteří se dle ní spíše než na formu zaměřují na obsah sdělení. Jelikož *language brokering* se často odehrává v komunitním tlumočení, zprostředkovatelé se spoléhají, že formální nedostatky a případné výrazové dvojznačnosti odstraní pragmatická stránka a mimojazykový kontext komunikační situace. Jak uvádí i Malakoff a Hakuta (1991: 150), orientace na obsah promluv u laických zprostředkovatelů vede k zachování pojmové úrovně sdělení, nicméně může to být na úkor strukturální úrovně, tedy lexika a gramatiky. S odkazem na Malakoff a Hakutu Whyatt (2017: 53) závěrem konstatuje, že schopnost laiků

⁹⁶ „*The translation done by bilinguals in everyday circumstances without special training for it*“.

⁹⁷ Historie výzkumu laického tlumočení – o laickém překladu obecně nemluvč – samozřejmě zahrnuje podstatně více autorů než tyto uvedené, jsou to např. Swain, Dumas a Naiman či Knapp-Potthoff a Knapp a mnozí další. O některých bude zmínka dále, nicméně pro tuto práci považují za podstatnější teorii popisovat na základě konkrétních příkladů jednotlivých druhů laického tlumočení.

⁹⁸ „*Untrained ability*“ (Whyatt 2017: 49).

⁹⁹ Whyatt 2017: 47.

¹⁰⁰ „*Expertise*“ (Whyatt 2017: 49).

¹⁰¹ O „*blurring boundary*“ hovoří např. O'Hagan (2016: 119).

¹⁰² „*Translation crowdsourcing*“ (O'Hagan 2016).

¹⁰³ „*Collaborative subtitling*“ zmiňuje např. Orrego-Carmona (2016).

¹⁰⁴ *Anglicky language learners a non-professional language brokers*. U první skupiny se však věnuje spíše překladu a tlumočení nikoli, tudíž pro potřeby této práce není tolik relevantní.

tlumočit a překládat bez průpravy má určité limity, jelikož překládání či tlumočení obecně přesahuje „pouhou“ znalost obou jazyků.

2.1 Laický překlad a tlumočení konkrétně

Následující oddíl stručně pojedná o některých konkrétních formách laického překladu a tlumočení.¹⁰⁵ Velmi hojnou oblast laického překladu tvoří tzv. fansubbing, tedy fanouškovské nebo amatérské titulkování. Bączkowska (2016: 94–5) hovoří obecněji o laickém titulkování¹⁰⁶ a v této kategorii rozlišuje kromě fansubbingu i titulkování studenty jazyků¹⁰⁷. Zatímco studenti jazyků v její studii disponovali znalostmi z oblasti teorie překladu, audiovizuálního překladu – včetně zásad a omezení titulkování – či lingvistiky a anglofonní literatury a kultury, titulkující fanoušci tvoří z hlediska překladatelských predispozic zcela odlišnou skupinu. Obvykle se jedná o neplacené amatéry, kteří mají velmi dobrou schopnost poslechu s porozuměním a základní znalost hovorové angličtiny, nicméně pravidla titulkování či teoretické překladatelské principy obvykle neovládají. Spoléhají se tedy převážně na praktické dovednosti a intuici, což může často vést ke vzniku podprůměrného produktu.¹⁰⁸

Další formou laického překladu je tzv. projektové překládání¹⁰⁹. Dle definice poskytnuté O’Hagan se jedná o „metodu zhotovení překladu online na veřejnou výzvu, obvykle bez peněžité odměny“¹¹⁰. Projektové překládání tedy velmi úzce souvisí s internetem a jeho značnou výhodou představuje úspora nákladů a času. Tuto metodu využili např. vývojáři sociálních sítí Facebook nebo Twitter pro překlad svých rozhraní do různých světových jazyků a díky ní byly překlady facebookového rozhraní vyhotoveny během pouhých několika týdnů. Projektové překládání rovněž posloužilo pro překlady v rámci internetové encyklopedie Wikipedia.¹¹¹

Specifickou a stále se rozvíjející kategorií zahrnující laický překlad i tlumočení a přesahující i do dalších dílčích typů tlumočení tvoří jazykové zprostředkování dětmi¹¹², jehož popisu věnovala svou diplomovou práci již citovaná Marie Šindelářová (2018). Jedná se zejména o situace, v nichž bilingvní děti ze smíšených rodin nebo děti imigrantů překládají a tlumočí pro monolingvní dospělé tehdy, když z různých důvodů (např. finančních či kulturních)

¹⁰⁵ O laickém tlumočení v médiích a konkrétně ve sportu jsem pojednal v kapitole 1.

¹⁰⁶ „*Non-professional subtitling*“.

¹⁰⁷ „*Learner subtitling*“.

¹⁰⁸ Více k laickému titulkování viz např. Bączkowska 2016 či Bruti, Zanotti 2016.

¹⁰⁹ O’Hagan (2016: 115) uvádí, že mezi další možná označení téhož jevu patří komunitní překlad, sociální překlad či také překlad spoluprací (*collaborative translation*).

¹¹⁰ O’Hagan 2016: 115.

¹¹¹ Více viz O’Hagan 2016.

¹¹² „*Child language brokering*“.

není k dispozici profesionální tlumočník či překladatel. Děti si jazyk v nové zemi obvykle osvojují rychleji než dospělí, a proto s komunikací pomáhají právě ony, přičemž nejčastěji zprostředkovatelskou pozici zastávají nejstarší děti a častěji dívky než chlapci.

Jazykové zprostředkování dětmi je ovšem často vnímáno jako kontroverzní oblast laického tlumočení, jelikož „na zprostředkovatele a jeho paměť, jazykové znalosti a kognitivní dovednosti klade vysoké nároky, jichž by možná mělo být dítě v nižším věku ušetřeno“¹¹³. Dále může rovněž narušovat vztahovou dynamiku rodiče a dítěte, protože dítě se dostává do nadřazené pozice a rodič do závislé. V některých případech musí dokonce dítě za rodiče rozhodovat – hovoří se o tzv. parentifikaci dítěte –, což vyvolává v dítěti stres a pocity nepatřičnosti. Některé děti však hodnotí jazykové zprostředkování pozitivně, jelikož jejich vztah s rodiči upevňuje a vzbuzuje v nich pocit pýchy. Výsledky výzkumných studií zaměřených na jazykové zprostředkování dětmi a jeho vnímání jsou tudíž velice rozporuplné.¹¹⁴

Do sféry laického tlumočení rovněž spadá laické tlumočení ve vězení. Touto problematikou se zabývá např. Aida Martínez-Gómez, jež na téma laického tlumočení ve vězení v roce 2009 obhájila magisterskou práci, či Linda Rossato (např. 2017), která se soustředí na jazykové zprostředkování vězni-migranty v italských věznicích. V italských vězeňských zařízeních je zastoupeno 140 různých národností¹¹⁵, a tak vzniká celá řada situací, v nichž vězni potřebují služby tlumočnicka či překladatele¹¹⁶. Jelikož však v Itálii chybí finanční i logistické prostředky k zajištění profesionálních tlumočnických služeb, tlumočit často musí vězni-migranti, kteří italštinu ovládají alespoň na komunikační úrovni.

V témže textu Rossato popisuje některé konkrétní aspekty tohoto typu tlumočení, přičemž vychází ze svého průzkumu mezi vězni v italských vězeňských zařízeních. Dotazovaní uvedli, že s jazykovým zprostředkováním pomáhají nejčastěji denně či alespoň jednou týdně, a to ve formálních i neformálních situacích. Často s jazykovým zprostředkováním začali už jako děti v rodinném kruhu a mimo vězení tlumočili také mezi rodinnými příslušníky a institucemi, tedy např. v bankách, nemocnicích a školách či na různých úřadech. Reflexe vězňů ohledně jazykového zprostředkování se svou rozporuplností podobají odpovědím dětí na totéž téma –

¹¹³ Šindelářová 2018: 39.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Nejvíce vězňů-migrantů pochází z Maroka (18,9 %), dále je zastoupeno Rumunsko (16 %), Albánie (12,4 %), Tunisko (12,2 %) a Nigérie (4 %) (Rossato 2017: 163).

¹¹⁶ Situace se neliší ani v dalších evropských státech. Osmatřicetiletý Syřan zadržený v Maďarsku opakovaně žádal o setkání se svým právníkem, ale od vězeňských pracovníků se mu nedostalo odpovědi. Stejně starý Etiopan uvězněný v Nizozemsku se několikrát snažil sjednat návštěvu doktora, ale bezúspěšně (Rossato 2017: 163–4).

uvěznění cizinci často v souvislosti s jazykovým zprostředkováním pociťovali pýchu, ale také stud, frustraci a neklid. Pozitivní pocity ovšem značně převládaly (Rossato 2017: 168–9).

Co se týče vnímání vlastní zprostředkovatelské role a strategií mezijazykového převodu, z vězeňských odpovědí vyplývá, že k této činnosti přistupují intuitivně. Uvědomují si ovšem, jak důležité je sdělení příliš nekomplikovat, např. omítnout nepodstatných detailů a zaměřením se na jádro výpovědi. Mezi často užívané strategie patří také parafráze či ilustrace příklady. Vězni si rovněž byli vědomi kulturních aspektů procesu, což ilustruje např. následující výrok: „*Přeložit kontext je důležitější než přeložit slova, protože idiomatické výrazy se mohou lišit země od země.*“¹¹⁷ Poslední oblast průzkumu tvořilo vnímání identity. Vězňům byla položena otázka, jak se změnilo jejich vnímání sebe sama díky jazykovému zprostředkování. V odpovědích se pak označovali za „cizince-Italy“, „lepší lidi“, „světoobčany“ apod.¹¹⁸ Autorka průzkumu ovšem konstatuje, že tyto závěry nejsou definitivní a výzkum tlumočení ve vězení se musí dále rozvíjet, máme-li tuto praxi lépe popsat.

Také ve zdravotnictví tlumočnické služby neposkytují vždy pouze profesionální tlumočníci, ale i laici, tedy neškolení dospělí nebo děti (třeba v případě imigrantů). Stejně jako u tlumočení ve vězení k tomu může docházet kvůli nedostupnosti tlumočnicka-profesionála, ať už z finančních nebo časových důvodů – pokud se jedná o akutní případy¹¹⁹. Laické tlumočení se rovněž využívá tehdy, když je projednávané téma příliš intimní či důvěrné na to, aby se komunikace účastnil další cizí člověk. Angažování dětí či dospělých laiků však představuje značně problematickou praxi, jelikož i drobná chyba v tlumočení terminologie může zásadně ovlivnit pacientovo zdraví. Tlumočící děti se zase mohou ocitnout v situaci, jež pro ně není vhodná a může negativně ovlivnit jejich další psychický vývoj (např. tlumočení smrtelné diagnózy jednomu z rodičů).¹²⁰

Ani profesionální tlumočníci by však tlumočení ve zdravotnictví neměli podceňovat, a to kvůli specifickým požadavkům, jež na tlumočnický klade nad rámec běžných dovedností a které ani profesionálové bez zvláštní přípravy nezvládnou splnit bezchybně. S odkazem na Harrise Šindelářová (2018: 21) zmiňuje některé aspekty, na něž by se tlumočnick ve zdravotnictví měl zaměřit. Zaprvé se jedná o seznámení se s lékařskou terminologií a frazeologií, aby se oběma účastníkům komunikace zajistilo maximální vzájemné porozumění.

¹¹⁷ „*Translating the context is more important than translating the words, because idiomatic expressions may change from one country to another*“ (Rossato 2017: 171).

¹¹⁸ Rossato 2017: 171–2.

¹¹⁹ V těch nemocnicích někdy využívají i tlumočení po telefonu.

¹²⁰ Šindelářová 2018: 20–21.

Zadruhé by tlumočník měl disponovat základní znalostí medicíny a také by měl být schopen poskytovat první pomoc. Kromě toho musí respektovat zásady lékařské etiky a umět komunikovat s vystresovanými lidmi či s osobami trpícími chorobou ovlivňující jejich schopnost vyjadřování.

Pro zajímavost v tomto oddílu uvedu další dosud nepříliš prozkoumanou oblast laického tlumočení, totiž *church interpreting*, v překladu „tlumočení při náboženských obřadech“. Jak napovídá sám název, jedná se převážně o tlumočení bohoslužeb v kostelích, při němž se často využívá služeb laických tlumočnicků – ve studii Adeliny Hild (2017) to byli věřící, respektive příslušníci určité kongregace či náboženské komunity bez odborné tlumočnické průpravy. Disponovali ovšem zkušeností s tlumočenou tematikou, a tak je – stejně jako církevní tlumočníky obecně – Hild s odkazem na Harrise popisuje jako „překladaatele-experty v jejich oboru“¹²¹. Znalost náboženské tematiky se projevuje např. v obecné snaze zachovávat intertextuální koherenci ve vztahu k pasážím z Bible (2017: 188).

Hild u církevních tlumočnicků ve své studii zkoumá několik aspektů souvisejících s jejich chováním před tlumočením, během výkonu samotného a po něm. Zjišťuje například, že u nich neprobíhá žádná terminologická příprava – laičtí církevní tlumočníci se před tlumočením pouze snaží seznámit s hostem-kazatelem, jehož budou tlumočit, a také se modlí. Během seznamování s hostem se přitom nezabývají obsahovou stránkou projevu, jako by to dělali školení tlumočníci, ale spíše skutečně usilují o navázání vztahu. Ochotu tlumočit – tedy vykonávat náročnou a stresující činnost – pak u laických církevních tlumočnicků dle Hild podmiňuje jednak vnější motivace, tedy to, že tlumočení vnímají jako užitečnou službu kongregaci, Bohu a jeho Písmu, a zároveň pozitivní zpětná vazba od náboženského společenství a často i tlumočeného kazatele samotného. Tlumočnickům kromě výše uvedeného v konkrétních situacích zkoumaných Hild pomáhalo (tzn. motivovalo je) i to, že v problematických chvílích s nimi spolupracovali členové kongregace, což tlumočnickům umožňovalo regulovat působení negativních emocí (2017: 189–90).

V laickém tlumočení při náboženských obřadech se až během obřadu samotného řeší různé praktické prvky výkonu, jež by se na standardní konferenci prodiskutovaly předem. Jedná se např. o ovládání hlasitosti mikrofону a sluchátek či také o úpravy osvětlení (2017: 184). Hild také vyzorovala další rysy církevního tlumočení během výkonu – jedná se často o konsektivní tlumočení a délky jednotlivých promluv jsou velmi proměnlivé. Kazatel totiž vždy usiluje o to, aby na své obecenstvo zapůsobil co nejsilněji, a dosažení tohoto cíle podřizuje

¹²¹ „Expert Translators within their field“ (Hild 2017: 178).

i segmentaci projevu. S ohledem na to se musí laičtí tlumočníci často aktivně hlásit o slovo, což se obvykle dělá vyvoláním očního kontaktu a méně často musí tlumočnický kazatel bez nadsázky skočit do řeči (tamtéž: 189). S tím souvisí i míra tlumočnickovy viditelnosti – a zde Hild konstatuje (tamtéž: 186–7), že tento rys nezávisí na žádných vnějších normách či očekáváních stanovených např. řečníkem či publikem, ale spíše na individuálním přístupu každého konkrétního tlumočnicka.

3. Metodologie výzkumu

Před přechodem k popisu situace v České republice nyní stručně pojednám o metodologii výzkumu. Jeho cílem je detailněji popsat tlumočení pro média v České republice s konkrétní orientací na tlumočení sportovních přenosů. Výzkum v rámci této diplomové práce se zaměřuje na tlumočení sportovních tiskových konferencí a televizních přenosů, zejména v České televizi a na Eurosportu, kde se sportovní přenosy tlumočí nejčastěji, ale pozornost bude věnována i tlumočení sportů mimo tyto televizní subjekty.

V návaznosti na bádání Žáčkové (2020) má výzkum přispět k rozvoji poznání tématu sportovního tlumočení, jež dosud není domácími badateli plně prozkoumáno. Účelem práce je popsat konkrétní aspekty sportovního tlumočení – představit základní fakta o typech tlumočení, tlumočnících i tlumočených akcích, poskytnout obecný obraz o pracovních podmínkách a formulovat otázky pro další výzkum. Výzkum neověřuje platnost žádné hypotézy a pracuje se v něm s těmito výzkumnými otázkami:

1. Jaké sportovní akce se v českých médiích pravidelně tlumočí?
2. Jaké pracovní podmínky mají sportovní tlumočníci a čím se sportovní tlumočení vyznačuje?
3. Existují rozdíly mezi přístupem tlumočnicků profesionálů a laiků ke sportovnímu tlumočení?

Pro řešení výzkumných otázek byla zvolena kvalitativní metoda a polostrukturované rozhovory s tlumočnickými profesionály i laiky, jejichž cílem je popsat sportovní tlumočení v České republice, jelikož domácí odborná literatura se tímto tématem příliš nezabývá, ačkoli v zahraničí se zkoumání sportovního tlumočení věnuje čím dál více pozornosti.

3.1 Popis polostrukturovaného rozhovoru

Metodologickým nástrojem výzkumu v této diplomové práci je polostrukturovaný rozhovor, tedy střední cesta mezi rozhovorem strukturovaným a nestrukturovaným. Během přípravy polostrukturovaného rozhovoru se stanovují nezbytná témata a okruhy otázek, nicméně jejich pořadí i znění se může při rozhovoru samotném částečně upravovat. Tento typ rozhovoru se vyznačuje zejména doplňujícími otázkami a umožňuje konkrétní téma probrat detailněji. Doplňující otázky odpověď zasazují do kontextu a pomáhají tazateli ujistit se, že respondenta správně pochopil. Rizikem polostrukturovaného rozhovoru ovšem je, že tazateli se nepodaří zachovat strukturu, doplňující otázky povedou k získání irelevantních informací a

respondentovu odpověď roztrhává. Tomu lze předejít důkladnějším strukturováním jedné části rozhovoru a volnějším strukturováním jiné – jinak polostrukturované rozhovory ovšem mnoho negativ nemají (Mioviský 2006: 159 nn.).

3.1.1 Okruhy otázek

Okruhy otázek byly sestavovány po úvodní rešerši sportovních přenosů tlumočených na českých televizních stanicích. Respondenti byli rozděleni na tlumočníky profesionály, tedy osoby s tlumočnickým vzděláním, a na tlumočníky laiky, což byli převážně redaktori či komentátoři pracující pro televizní subjekty, a v souladu s tímto rozdělením jim byly kladeny různé otázky. Nicméně některé otázky byly kladeny všem bez rozdílu, jelikož s laictvím či profesionalitou úzce nesouvisely. Konkrétně se jednalo o tyto otázky (znění se v rozhovoru samotném mohlo částečně lišit):

1. Tlumočíte často nerodilé mluvčí angličtiny? Je pro Vás tlumočení nerodilých mluvčích těžší nebo jednodušší než tlumočení rodilých mluvčích?
2. Jaké typy sportovních akcí tlumočíte – rozhovory, tiskové konference či něco jiného?
3. Dostáváte ke svým tlumočnickým výkonům zpětnou vazbu – spontánně či na vyžádání?
4. Připadá Vám sportovní tlumočení stresující?

Cílem společných otázek bylo získat co nejvíce informací o tom, jaké sportovní akce se v České republice tlumočí, zda se často tlumočí nerodilí mluvčí angličtiny (a zda tlumočení nerodilých mluvčích představuje pro tlumočníky problém nebo jejich práci usnadňuje), zda se ve sportovním tlumočení k tlumočnickým výkonům běžně poskytuje zpětná vazba a zda je sportovní tlumočení stresující.

Jak uvádím výše, další okruhy otázek se lišily podle toho, zda byl respondentem vystudovaný tlumočník (profesionál) nebo tlumočník laik. U profesionálů byl kladen důraz na propojení studia a praxe a také na srovnání běžného konferenčního tlumočení a sportovního tlumočení, a tak jim byly položeny následující otázky (znění otázek se v rozhovoru samotném mohlo částečně lišit):

1. Připravilo Vás studium tlumočnictví na sportovní tlumočení?
2. Čím se sportovní tlumočení odlišuje od konferenčního, potažmo obecně mediálního tlumočení?

3. Stresuje Vás sportovní tlumočení více než tlumočení na standardní konferenci?

Otázky na tlumočníky laiky cílily zejména na to, jak laici tlumočení vnímají, zda se při tlumočení řídí vědomými strategiemi, volí určité postupy, zda procházejí nějakou formou tlumočnické přípravy atp. Kladeny jim byly následující společné otázky:

1. Čím se během tlumočení řídíte? Máte strategii, jak ke tlumočení přistupovat?
2. Prošel/Prošla jste nějakou formou přípravy na tlumočení (např. oficiálním kurzem nebo jste sledoval/a tlumočení někoho jiného)?

Okruhy otázek byly jinak víceméně totožné, nicméně jelikož se rozhovory nekonaly v tentýž den, poznatky z dřívějších rozhovorů byly někdy využity při tvorbě dílčích otázek pro pozdější rozhovory, aby bylo možné získat nové informace. Dílčí otázky se rovněž lišily s ohledem na konkrétní tlumočené sporty, protože ne všichni respondenti měli zkušenosti s tlumočením týchž sportů. Mezi témata dále patřily např. typy tlumočení užívané při sportovním tlumočení (konsekutivní, simultánní atp.), pracovní podmínky (umístění tlumočníka, technická stránka tlumočení atp.), tlumočnická příprava ad. Respondenti byli o obsahu rozhovoru stručně informováni předem v rámci žádosti o rozhovor.

3.1.2 Respondenti

K polostrukturovanému rozhovoru svolilo celkem šest tlumočnicků. První respondentkou byla Mgr. Romana Bičíková, absolventka Ústavu translatologie, překladatelka a sportovní tlumočnice. Mgr. Romana Bičíková v médiích tlumočila pro Eurosport i Českou televizi a mezi její klienty patřila i celá řada předních českých fotbalových klubů (AC Sparta Praha, SK Slavia Praha, FK Jablonec ad.), stejně jako česká fotbalová reprezentace. Dnes často tlumočí i na tiskových konferencích, které se v médiích přímo nevysílají – jedná se tedy de facto o sportovní tlumočení mimo média – či se vysílají živě či ze záznamu např. na sociálních sítích či na serveru YouTube. Její sportovní zaměření dále dokládá i její práce pro Mezinárodní olympijský výbor či překlady fotbalového čtvrtletníku *Football Club*.

Druhým respondentem je další z absolventů Ústavu translatologie FF UK, Mgr. Karel Janů, jenž se kromě tlumočení věnuje i práci v rozhlase a komentování sportovních přenosů. Působí nebo působil na Eurosportu i v České televizi (včetně ČT sport), a tudíž má zkušenosti nejen se sportovním tlumočením, ale i s obecně mediálním tlumočením (např. s tlumočením politických projevů aj.). Mgr. Karel Janů dále poskytl kontakt na třetího respondenta, svého kolegu, který tlumočení pro Eurosport zajišťuje dodnes – je jím Mgr. Michal Šíma, komentátor a vedoucí redakce české verze Eurosportu. Mgr. Michal Šíma sice studovaným tlumočnickem

není, ale má dlouholeté zkušenosti s komentováním tenisových či fotbalových utkání, biatlonových závodů, olympijských her a dalších sportovních událostí.

Čtvrtým respondentem je stálý tlumočník České televize a absolvent Ústavu translatologie, Mgr. Martin Nejedlý. Mgr. Martin Nejedlý v České televizi začal intenzivně tlumočit jako externista již v roce 2007 a v roce 2017 se stal stálým tlumočníkem televizního programu ČT24. Specializuje se tedy na mediální tlumočení obecně, nicméně má zkušenosti i se sportovním tlumočením pro kanál ČT4 sport. Pátou respondentkou je Mgr. Eva Poskočilová, tlumočnice Eurosportu a překladatelka z angličtiny, kterou i vystudovala na vysoké škole (kombinace anglistika-moderní filologie). I ona v diplomové práci zastupuje tlumočnické laiky, jelikož neabsolvovala vysokoškolské studium tlumočnictví, nicméně oproti ostatním laikům může mít určitou výhodu, jelikož si díky své překladatelské praxi více uvědomuje systémové odlišnosti češtiny a angličtiny.

Šestý a poslední respondent stejně jako Mgr. Martin Nejedlý v diplomové práci zastupuje Českou televizi. Je jím Michal Dusík, dlouholetý a všestranný sportovní komentátor v redakci České televize, který tlumočení nestudoval – pročež se i on řadí mezi laiky –, ale má s ním mnoho praktických zkušeností z televizního provozu. Michal Dusík je rovněž šéfredaktorem ČT sport.

Respondenti nejčastěji pracují v jazykové kombinaci s angličtinou, ale někteří také pracují např. se španělštinou, francouzštinou, němčinou či ruštinou, zastoupeno je tedy více jazyků. Respondenti byli rovněž vybráni tak, aby reprezentovali co nejširší spektrum sportovního tlumočení – jednak různá média, kde se tlumočí pravidelně a v České republice nejčastěji (televizní kanál ČT sport a Eurosport, tiskové konference přenášené na sociálních sítích), jednak různé sporty (tenis, fotbal, biatlon, snooker ad.), jednak věkové skupiny (sestupně uspořádání po dvojicích od nejstarších – Poskočilová a Dusík; Nejedlý a Šíma; Janů a Bičíková) a jednak různé úrovně tlumočnického vzdělání (laici a profesionálové). Všichni respondenti před zapojením do výzkumu obdrželi informovaný souhlas (vzor je obsažen v Příloze č. 1), v němž byli obeznámeni s účelem výzkumu a zaškrtovali možnost ano-ne u následujících tří kategorií: zda souhlasí s poskytnutím a nahráním rozhovoru, zda souhlasí s použitím autorizovaného přepisu rozhovoru v příloze diplomové práce a zda souhlasí s uvedením svého jména v diplomové práci. S citováním svých výroků v diplomové práci respondenti souhlasili i prostřednictvím e-mailu.

3.1.3 Průběh rozhovoru, tvorba přepisu

Jak s odkazem na Hale, Napier tvrdí Žáčková (2020: 25), existují zásady efektivního vedení rozhovoru – tazatel by měl spíše pozorně poslouchat než mluvit, měl by navazovat na respondentovy odpovědi, klást doplňující otázky v případě, že neporozuměl, a neklást návodné otázky. Tazatel by měl klást vždy jednu otevřenou, jasně formulovanou otázku, což se ovšem v rozhovoru samotném nestávalo vždy, jelikož někdy bylo zapotřebí otázku upřesnit – např. i zohledněním toho, co respondent již zmínil v některé předchozí odpovědi. Délka rozhovoru by pak měla souviset s jeho tématem, nicméně podle týchž autorek je ideální rozmezí třiceti až čtyřiceti minut, jelikož při delším trvání rozhovoru může respondent ztratit zájem.

Respondenti byli o délce rozhovoru informováni předem, nicméně skutečná délka někdy přesáhla odhadovanou horní hranici pětáctičtyřiceti minut – zejména kvůli doplňujícím otázkám, a to tehdy, když to umožňovaly respondentovy časové možnosti. Nejkratší rozhovor trval necelých třicet šest minut, nejdelší dokonce devadesát minut. Všechny rozhovory se uskutečnily v průběhu června 2021 prostřednictvím videokonferenční aplikace ZOOM. Na začátku rozhovoru respondenti obdrželi informaci, že se rozhovor pro potřeby diplomové práce nahrává a že na základě nahrávky bude pořízen přepis, který jim bude následně zaslán k autorizaci.

Dalším krokem po uskutečnění rozhovoru je transkripce. Existují různé druhy transkripčních postupů – pro tuto práci byla zvolena transkripce doslovná, při níž se text přepisuje do spisovné formy, odstraňují se syntaktické chyby a stylistické nedostatky. Smích, pauzy a další zvukové aspekty se netranskribují, jelikož nejsou předmětem výzkumu (Hendl 1999: 152 nn.). Doslovná transkripce obzvláště vyhovuje obsahově orientovanému badání, kdy je respondent odborníkem ve zkoumané oblasti (tamtéž).

Rozhovor byl nejprve přepsán slovo od slova a následně došlo k vymazání výplňových výrazů a nahrazení nespisovných koncovek spisovnými. Místy byla provedena úprava slovosledu a některá delší souvětí byla rozčleněna do kratších a lépe srozumitelných úseků. Konečně byl celý transkript rozhovoru mailem zaslán respondentovi k autorizaci a případným úpravám. Všechny navrhované úpravy byly zapracovány do transkriptů a přepisy byly poté se svolením respondentů zahrnuty v přílohách diplomové práce (viz Příloha č. 2–7). V některých případech byly informace z rozhovorů následně doplněny e-mailovou konverzací s respondenty, a to ze dvou důvodů – buď si sami vzpomněli na dodatečné informace, které v rozhovoru neuvědli, nebo byli požádáni o dovysvětlení řešitelem práce.

4. Analýza rozhovorů – sportovní tlumočení v České republice

Tlumočením pro média v České republice se ve stručnosti zabývá oddíl 1.2.4 – čtvrtá kapitola této práce se již zaměří konkrétně na popis sportovního tlumočení v České republice podle několika tematických okruhů odpovídajících okruhům otázek polostrukturovaných rozhovorů. V České republice se sporty pravidelně a v největším objemu tlumočí na televizní stanici ČT sport a na Eurosportu, pročež bude následovat popis stanic a teprve poté rozbor odpovědí respondentů. V případě, že se odpovědi respondentů shodují, budu je parafrázovat, zatímco pokud budu odkazovat na jednoho konkrétního respondenta, vždy uvedu příjmení. Jedna respondentka se věnuje sportovnímu tlumočení, které se vysílá živě na sociálních sítích a v televizi se vysílá zpětně nebo se nevysílá vůbec – pokud se její odpovědi budou vztahovat k obecným tématům, jako jsou stres, příprava na tlumočení apod., budou zahrnuty společně s odpověďmi ostatních. Jindy budou od odpovědí respondentů z Eurosportu a České televize jasně odděleny.

Prvním televizním subjektem, kde se pravidelně tlumočí, je Eurosport. Jedná se o televizní síť sídlící v Paříži a vysílající sportovní přenosy v pětasedmdesáti zemích světa. Co se konkrétních sportů týče, Eurosport přenáší např. tenisové turnaje (zejména čtyři největší turnaje roku, tzv. grand slamy), cyklistiku, snooker, zimní sporty či olympijské hry.¹²² Kromě přenosů sportovních akcí samotných Eurosport rovněž nabízí studiové pořady s odborníky a provozuje také službu Eurosport Player, jež divákům umožňuje zpětně si přehrát záznamy odvysílaných sportovních událostí.

Dle odpovědí respondentů, kteří pro Eurosport tlumočili dříve nebo pro tuto televizní síť tlumočí dodnes, se studování (či ještě studující) tlumočníci začali na Eurosportu angažovat před zhruba deseti či dvanácti lety, kdy vedoucí redakce kontaktoval vyučující Ústavu translatologie kvůli možnosti zapojení studentů do tlumočení studiových pořadů.¹²³ Studenti – posléze profesionální tlumočníci – další léta na Eurosportu působili společně s komentátory, poté se tlumočilo v konstelaci jeden komentátor-tlumočník a jeden externí tlumočník, dokud tlumočníci nepřestali být na tlumočení povolávání zcela. Nyní již veškeré tlumočení na Eurosportu obstarávají komentátoři samotní, přičemž tlumočení probíhá z komentátorského stanoviště Eurosportu – netlumočí se tedy přímo v místě konání akce, ale na dálku.

Druhým médiem, kde často probíhá sportovní tlumočení, je sportovní stanice České televize ČT sport. Většinu obsahu této stanice tvoří přenosy, záznamy i sestřihy sportovních

¹²² Eurosport. About Eurosport.

¹²³ O vývoji zapojování profesionálů do tlumočení na Eurosportu více pojednám v následující podkapitole.

akcí – kanál ČT sport vysílá hokejové, tenisové či fotbalové zápasy, ale rovněž události z jiných sportů, jako jsou např. curling, orientační běh ad. Stanice také zprostředkovává nejprestižnější světové sportovní události, mezi něž patří olympijské hry či mezinárodní šampionáty (Mistrovství Evropy či světa v různých sportech).

Respondenti, kteří mají zkušenost s tlumočením pro ČT sport, zmiňují, že na této stanici se profesionální tlumočníci angažují spíše zřídka, a to pro delší tlumočené akce, o nichž se v redakci stanice ví předem, zatímco kratší a nárazová tlumočení v rámci komentovaných přenosů – stejně jako tlumočení přímo v místě konání akce – obstarávají sami komentátoři či redaktori ČT sport. O konkrétních typech tlumočených akcí na ČT sport, Eurosportu a v jiných médiích bude řeč v následujícím oddíle.

4.1 Typy tlumočení a tlumočených sportovních událostí

Jak uvádím výše, v České republice je sportovní tlumočení nejvíce zastoupeno na Eurosportu a ČT sport.¹²⁴ Nyní popíšu konkrétní události, které se v těchto televizních subjektech tlumočí, stejně jako to, jakými typy tlumočení se akce obvykle zprostředkovávají. V závěru oddílu bude prostor věnován i některým typům tlumočení i tlumočených akcí ve fotbale, které Eurosport a ČT sport zpravidla živě nepřenáší. Pro lepší orientaci v delším textu budou některé klíčové pojmy zvýrazněny tučným písmem.

Dle odpovědí respondentů se na **Eurosportu** obecně tlumočí zejména dva typy sportovních akcí¹²⁵ – rozhovory se sportovci před zápasem či závodem nebo po něm¹²⁶ a také speciální studiové pořady zaměřené např. na tenis, snooker či jiný sport. **Sportovní rozhovory** jsou vedeny redaktory nebo bývalými sportovci a často probíhají v angličtině, z níž se živě tlumočí divákům do češtiny, nebo v jiném jazyce – častá je např. španělština či francouzština – a pak se tlumočníci do češtiny musí spolehnout na pilotní tlumočení do angličtiny redaktorem

¹²⁴ Výše rovněž zmiňuji, že se tlumočí i na soukromých sportovních stanicích či v rozhlase, nicméně tam tlumočení není využíváno v téže míře, což do jisté míry potvrzuje např. Janů:

„Myslím si – a nemůžu to říct stoprocentně, protože jsem teď posledních osmnáct měsíců vážně nekoukal na televizi –, že Eurosport je dost unikátní v tom, že vůbec něco tlumočí a že tam byly věci, které se musely tlumočit. Když teď koukám na O2TV – mám teď před sebou televizní program –, to jsou české stanice a vyrábí si své věci. Takže když udělají magazín, je předtočený. Lidé tam jsou, chodilo se i na Novu Sport, ale nebylo to živě, ten komentátor dostal dopředu přepis – třeba dvacet A4 anglicky – a šel na půlhodiny dovnitř, měl tam na to předtím čas, něco si k tomu napsal a přemlouval to.“

„[...] občas se stane, že někdo jde třeba k Lucii Výborné do Radiožurnálu, ale tam těch sportovců moc nebývá, i když ona má sport ráda.“

¹²⁵ Kromě toho se objevují i předtočené stříhové pořady, k nimž ale předem přichází celý přepis. Komentátor si jej nastuduje a přeloží a poté pořad namlouvá, což je postup bližší dabingu než tlumočení.

¹²⁶ Existují i další, méně časté typy rozhovorů – např. Poskočilová v navazující e-mailové konverzaci zmiňuje, že ve snookeru se tlumočí i rychlé předtočené rozhovory, kde tazatel pokládá hráčům stručné otázky typu „Čaj nebo káva?“, „Zima nebo léto?“ apod. a tlumočník má kvůli rychlému střídání otázek a odpovědí jen minimum času na přetlumočení.

z francouzské či anglické redakce Eurosportu nebo např. bývalým profesionálním sportovcem¹²⁷. Rozhovory bývají provázány s komentováním, tudíž např. pozápasový rozhovor obvykle tlumočí komentátor, který komentoval i zápas samotný. Podle tlumočnicků Eurosportu jsou rozhovory poměrně krátké (v jednotkách minut) a tematicky nepřiliš pestré, byť se může stát, že se v nich objeví nějaké těžko předvídatelné téma, jak uvádí tlumočnice snookeru Poskočilová:

„Ano, to jsou třeba pozápasové rozhovory, kdy ti lidé neodejdou, ale třeba čekají na předání cen. To jsou pak nejpeklnější rozhovory, co existují, protože nejdříve se zpovídá ten, co prohrál, takže od něj očekávají, že bude říkat, jak ten druhý hrál hezky, jak bylo skvělé publikum a že děkuje sponzorům a všem, že se podařilo turnaj uspořádat, takže to člověk tak nějak ví – a běda, když do toho přijde nová informace a vy nevíte, k čemu se to vztahuje. A pak to samé ještě odříká vítěz.“

U tlumočení rozhovorů na Eurosportu se podle respondentů nejčastěji vyskytují dva typy tlumočení – simultánní tlumočení a konsekutivní tlumočení se sumarizací. Nicméně tato televizní síť tlumočnickům neurčuje, jak mají postupovat. Volba typu tlumočení tedy závisí na situaci – konkrétně na tom, zda je po tlumočeném rozhovoru čas na konsekutivní shrnutí či zda ihned následuje reklama nebo vstup ze studia¹²⁸. Tlumočníci se tedy musí orientovat ve skladbě programu, jinak hrozí, že na tlumočení rozhovoru již nedostanou prostor. Někdy ovšem typ tlumočení volí tlumočnický sám dle své osobní preference a s pomocí stručné notace konsekutivně shrnuje to, co by jiný tlumočnický tlumočil simultánně. Nicméně zpětná vazba od diváků i šéfredaktora v současnosti vede k tomu, že se na Eurosportu spíše preferuje simultánní tlumočení, což potvrzují vyjádření Poskočilové o tlumočnickém přístupu jednoho z jejích kolegů:

„On nechává studia běžet a pak se to snaží zpětně shrnout a diváci si stěžovali, že se jim to nelíbí, že nevědí, co ti lidé říkají. To znamená, že diváci – alespoň někteří – preferují tlumočení.“

„Teď už se nechal dotlačit, protože tam bylo pnutí, že to nechtěl, měl pocit, že to, jak to dělá on, je lepší. Šéf si zase myslel, že by se to mělo dělat jinak. Takže postupně se nechal dotlačit k tomu, že mluví průběžně. Spíš se posunul k tomu simultánnějšímu převodu.“

Rozhovory jsou rovněž zahrnuty i ve druhém typu tlumočených akcí, tedy ve **sportovních pořadech ze studia**. Prvním takovým programem vysílaným na Eurosportu byl

¹²⁷ Šéfredaktor české verze Eurosportu Šíma uvádí hned dva příklady, kdy rozhovor vede bývalý sportovec a pak jej sám konsekutivně shrnuje – rozhovor s Barborou Krejčíkovou na pařížském French Open vedla bývalá francouzská tenistka Marion Bartoliová v angličtině a následně tlumočila publiku konsekutivně do francouzštiny. Jindy Eurosport na rozhovor se španělským tenistou Rafelem Nadalem angažoval bývalého španělského tenistu Alexe Corretju, jenž rozhovor vedl v Nadalově rodném jazyce a následně tlumočil konsekutivně do angličtiny.

¹²⁸ Viz např. Šíma: „Já to tlumočím většinou v průběhu konverzace, pokud člověk neví, že bude mít po skončení kratšího rozhovoru čas na sumarizaci, což v těchto případech často nebývá, protože následuje hned studio.“

tenisový pořad *Game, Set and Mats*¹²⁹, který nyní probíhá ve virtuálním studiu *The Cube* a moderuje jej bývalá světová tenisová jednička, Švéd Mats Wilander s někdejší hráčkou světové desítky, Rakušankou Barbarou Schett. Na základě úspěchu tohoto pořadu pak vznikly další pořady totožného formátu zaměřené na jiné sporty, jež se tlumočí týmž způsobem. Proto níže uvedený popis struktury a typů tlumočení užívaných pro zprostředkování *The Cube* lze považovat za reprezentativní i pro obdobné pořady věnované ostatním sportům, např. atletice, plavání a jiným.¹³⁰

Tenisový studiový pořad na Eurosportu probíhá během grandslamových turnajů denně ke konci hracího dne¹³¹ již několik let. Jelikož se vysílá vždy po konci tenisového zápasu, jenž může mít velmi proměnlivou délku, *The Cube* nemá pevnou vysílací dobu. Obvykle trvá zhruba třicet minut a moderují jej dva bývalí tenisté, kteří v živém vysílání anglicky rozebírají uplynulé či nadcházející tenisové zápasy. Někdy si k rozhovoru přizvou ještě třetího účastníka – aktivního či bývalého hráče nebo hráčku. Z této konverzace se pak v průběhu vysílání několikrát přechází do kratších předtočených či sestříhaných segmentů, v nichž se – stejně jako v běžných rozhovorech – mohou objevit i španělsky či francouzsky hovořící mluvčí. K rozhovoru samotnému jsou dle respondentů občas k dispozici alespoň otázky, nicméně jelikož se studiový pořad vždy tvoří na základě konkrétního hracího dne, nestává se to často. K předtočeným segmentům jsou nedlouho předem zpřístupněny přepisy, nicméně tyto segmenty bývají dle Janů těžší terminologicky i námětem než hovory ve studiu, a to i v případech, že v nich hovoří nerodilý mluvčí – může si totiž svůj text sestavit předem. K pořadu jako celku bývá tlumočnickům i komentátorům poskytnut bodový scénář.

Tlumočení tenisového studiového pořadu na Eurosportu neprobíhalo vždy týmž způsobem, ale vyvíjelo se v průběhu času. Náročnost tohoto typu pořadu byla impulsem pro redakci Eurosportu, aby do jeho tlumočení zapojila (tehdy ještě) studenty Ústavu translatologie. V první fázi se tlumočení účastnili tři lidé – dva tlumočníci, obvykle muž a žena, kteří tlumočili přímé řeči moderátorů (muž Wilandera, žena Schett), a komentátor, který se staral o předtočené sekce. Nicméně jelikož se v těchto segmentech často hovořilo o již uskutečněných zápasech,

¹²⁹ Časem byl pořad v souladu s příjmením spolumoderátorky přejmenován na *Game, Schett and Mats*. Někdy se ovšem také označuje dle názvu studia *The Cube*.

¹³⁰ Jiné pořady tohoto typu se od toho tenisového samozřejmě v některých aspektech liší – např. obsahem jednotlivých segmentů či pohyblivostí vysílacího času (tenisový pořad se odehrává obvykle na konci hracího dne, zatímco – jak uvádí Poskočilová – snookerové „studio“ se může vysílat před zápasem, během něho i po něm; navíc snookerové pořady tvoří anglická redakce Eurosportu, zatímco tenisové tvoří francouzská). Společnými prvky jednotlivých pořadů natáčených ve studiích jsou zejména typy tlumočení a formát.

¹³¹ Šíma podotýká, že někdy se vstupy ze studia vysílají nahodile po utkáních, ale alespoň ty nejdelší bývají vždy na konci hracího dne.

jež někdy komentátor komentoval v živém vysílání, nemusel sestříh tlumočit, ale mohl jej spíše popisovat vlastními slovy, viz Šíma:

„Jako vedoucí redakce jsem před lety angažoval tlumočníky z univerzity, což byli asi čtyři nebo pět lidí, kteří studovali tlumočení. Využili jsme je pro to studio, které pro nás, komentátory, bylo tehdy hodně těžko uchopitelné. Čili koukali jsme jim trochu pod ruce, spolupracovali jsme s nimi v tom smyslu, že oni například tlumočili přímou řeč Wilandera a my jsme do toho vkládali náš komentář u souhrnu zápasů nebo u věci, které byly naskriptované.“

Janů uvádí, že poté nastala druhá fáze, kdy byl angažován jako tlumočnick-komentátor a společně s ním vstupy ze studia tlumočila externí tlumočnice. Tlumočení tedy obstarávali pouze dva lidé – jeden tlumočil a zajišťoval předtočené segmenty a druhý pouze tlumočil. Konečně – ve třetí a dosud poslední fázi – odpadlo i zapojování externistů a vše v rámci pořadu začal tlumočit pouze jeden komentátor. Může se stát, že studiový pořad tlumočí dva komentátoři, ale dle Šímy ho ve většině případů tlumočí pouze jeden, byť ne vždy celý. Někdy se totiž redaktoři vystřídají v polovině, pokud vědí, že první polovina bude věnována odehraným utkáním a druhá nadcházejícím zápasům.

Co se týče typů tlumočení, živé rozhovory ze studia se zpravidla tlumočí simultánně, jelikož může prakticky kdykoli dojít k přechodu z rozhovoru na předtočený segment či obráceně, a tak je praktické nespolehat na to, že bude poskytnut prostor pro konsekutivní tlumočení. Jak je uvedeno výše, pokud se předtočené segmenty týkaly již odehraných zápasů, redaktor je zpravidla znovu komentoval. I tyto segmenty je možné tlumočit z anglického originálu, nicméně nestává se to často. Kromě sestříhů odehraných zápasů se však může v rámci studiového pořadu objevit např. reportáž, předtočený rozhovor či kratší „minimagazín“, v němž spolupracovník Eurosportu Patrick Mouratoglou do detailu rozebírá konkrétní technické aspekty tenisu. Zde se komentátoři mohou spolehnout pouze na přepis, nicméně ne vždy mají čas si jej předem projít, a tak tento terminologicky náročný krátký úsek nezřídka tlumočí simultánně bez podkladů.

Šíma uvádí, že kromě dvou výše zmíněných typů akcí, které se pravidelně tlumočí, Eurosport vysílá a tlumočí také různé oficiální události, jež se odehrávají jednou ročně. Jedná se např. o losování nejprestižnější soutěže v klubovém fotbale, Ligy mistrů, či o předávání Zlatého míče – nejdůležitějšího individuálního ocenění ve fotbale. I tyto slavnostní ceremoniály komentují a tlumočí komentátoři samotní.

Na **ČT sport** je situace do jisté míry podobná jako na Eurosportu. V důsledku nárůstu objemu vysílání se většina tlumočených sportovních událostí na této stanici tlumočí ze studia a

z místa konání akce se tlumočí relativně vzácně.¹³² Na rozdíl od Eurosportu však na ČT sport netlumočí pouze redaktoři, ale i nadále se na některé události najímají profesionální tlumočníci. Stává se to v případech, kdy se jedná o delší pořad a o potřebě tlumočení se ví předem. Nejčastěji to bývají dvacetiminutové až třicetiminutové **studiové rozhovory se zahraničními sportovci** vedené v angličtině. Dle Janů situace typicky vypadá tak, že sportovec přijede do Prahy kvůli sportovní akci a poskytne českým médiím – ČT sport nebo vzácněji Českému rozhlasu – jeden větší rozhovor, aby propagoval událost i sebe. Na ČT sport bývají tyto rozhovory předtočené a zpravidla je moderuje Michal Dusík.

Studiové rozhovory se na ČT sport většinou vedou s českými sportovci. Z odpovědí respondentů vyplývá, že tlumočení zahraničních hostů na ČT sport se poptává sporadicky, zhruba jednou dvakrát za měsíc, přičemž poptáván je vždy jeden tlumočník. I zde tlumočení doznalo určitého vývoje – dříve předtočený rozhovor následně přeložil a tlumočil či namlouval sám moderátor, což je model odpovídající programu České televize *Na plovárně*, ale nyní rozhovory simultánně tlumočí do češtiny tlumočník, viz Janů:

„Na ČT sport je to normálně simultánní, úplně klasická věc, jenom to zpravidla bývá předtočené, ale jinak předtočené – my to točíme živě, ale oni to zároveň nevysílají. To je stejný důvod, proč se Hyde Parky nejedou živě, protože oni tam toho člověka většinou nechtějí cpát na jeden specifický čas.“

Profesionální tlumočníci byli dříve poptáváni i pro jiné akce, např. pro tlumočení rozhovorů po dostihovém závodu Velká pardubická, jak uvádí Nejedlý. Dnes však tyto **rozhovory se sportovci či trenéry** před závodem či zápasem nebo po něm zajišťují redaktoři ČT sport, pro něž jsou tyto rozhovory nejčastějším materiálem určeným k tlumočení a kteří mívají tlumočení jako pouhý doplněk ke své hlavní aktivitě, komentování. Dle respondentů se rozhovory příliš neliší od rozhovorů na Eurosportu – jsou krátké, tematicky nepřilíš rozmanité a vedené nejčastěji v angličtině. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že se někdy tlumočí i v místě konání akce, nikoli ze studia, a tlumočení rozhovorů na ČT sport tedy není vždy tlumočení na dálku. Nejedlý rovněž zmiňuje, že tyto rozhovory na místě obvykle tlumočí redaktor sám, a to konsektivně se sumarizací.¹³³ Pokud se rozhovory tlumočí na dálku ze studia – k čemuž dochází častěji než ke tlumočení na místě –, typ tlumočení jako u Eurosportu determinuje situace. Podle Dusíka např. u atletických přenosů nebývá na tlumočení příliš prostoru, a tak se

¹³² Dusík uvádí, že poměr tlumočení ze studia a tlumočení na místě na ČT sport je asi 80:20, či dokonce 90:10. V Eurosportu se na místě netlumočí vůbec.

¹³³ Janů zmiňuje mimořádný případ, kdy tlumočník sám zvolil i jazyk rozhovoru: „[...] v Praze hrál se Slavií Arsenal a Arsenal má španělského trenéra. Na pozápasový rozhovor vysílala televize kluka [...] a hurá, ten člověk uměl řeči, a dokonce, protože uměl španělsky, si troufl na to, že s trenérem Arsenalu mluvil španělsky a potom to shrnul.“

rozhovor nechá zaznít v originále, jelikož angličtině mnoho diváků rozumí, a následuje jen stručné konsekutivní shrnutí v češtině. Tyto rozhovory tlumočí vždy jeden redaktor.

Stejně jako Eurosport i ČT sport pravidelně vysílá různé **slavnostní ceremoniály**, např. zahájení olympijských her, během něhož se v rámci několikahodinové zahajovací slavnosti, kterou komentátoři komentují, objevují segmenty o délce několika minut určené k simultánnímu tlumočení. Konkrétně se jedná o proslovy různých předních osobností, jež se ceremoniálu účastní, např. politiků pořadatelské země či představitelů Mezinárodního olympijského výboru. Dusík konstatuje, že při podobných příležitostech přichází komentátorům asi hodinu nebo dvě před přenosem samotným prepisy projevů, které lze při tlumočení využít – buď je to doslovný prepis nebo alespoň osnova základních bodů, o nichž bude řečník během svého projevu hovořit. Řečníci opět nejčastěji hovoří anglicky, ale vyskytují se např. i ruské projevy, jež se před přetlumočením do češtiny ještě tlumočí do angličtiny.

Dusík zmiňuje, že se na ČT sport pravidelně tlumočí i **předtočené sportovní magazíny**, k nimž také obvykle předem přichází skript. U těchto magazínů nicméně komentátoři zdrojový text přímo netlumočí, spíše informace v něm obsažené využívají pro tvorbu svého vlastního českého komentáře.¹³⁴ Kromě těchto pravidelně tlumočených událostí se na ČT sport vysílají i jednorázové akce, jež je rovněž nutné tlumočit. Nejedlý uvádí, že před několika lety pro ČT sport tlumočil jednání Mezinárodního olympijského výboru v Praze, které trvalo celé dopoledne, a tudíž simultánní tlumočení zajišťovali dva tlumočníci. Dále např. Dusík v minulosti tlumočil rozhovory s tehdejšími předsedou MOV Jacquesem Roggem.

Sportovní tlumočení v České republice nicméně neprobíhá pouze na ČT sport a Eurosportu. Tlumočené sportovní akce se vyskytují i **mimo živé vysílání televizních subjektů**, a pokud se přenáší, vysílají se na sociálních sítích (např. na Facebooku) či serveru YouTube. V rámci této práce se podobné události týkají hlavně tlumočení fotbalových akcí, a proto nyní poskytnu i jejich typologii, stejně jako popis typů tlumočení, které se při zprostředkovávání fotbalových událostí využívají.

Dle Bičíkové tvoří největší procento tlumočení fotbalu tiskové konference. Ve fotbale se nejčastěji konají a tlumočí dvě tiskové konference v den zápasu – jedna před zápasem a druhá po něm – a účast na nich bývá smluvně zakotvenou povinností hráčů i trenérů. V České republice se konference nejvíce tlumočí pro fotbalové kluby a pro český národní tým, přičemž

¹³⁴ Podobně komentátoři Eurosportu i ČT sport zachází s anglickým komentářem (zvaným *guide*), který během svého komentování slyší ve sluchátkách a mohou využívat pro získání dalších informací, jež nemají k dispozici, protože netlumočí v místě konání akce, ale ze studia na dálku. Dle respondentů z obou televizních subjektů ale nikdo cizojazyčný komentář přímo netlumočí.

pro oba typy konferencí platí, že pokrývají poměrně úzký okruh témat. Předzápasové konference trvají zhruba půl hodiny, během níž novináři kladou otázky jednomu hráči a poté trenérovi týmu, zatímco pozápasové konference jsou kratší a obvykle nepřesáhnou deset minut – záleží ale na aktérech samotných a na tom, jak obsáhlé odpovědi chtějí poskytovat. **Tiskové konference v klubovém fotbale** se tlumočí tehdy, když se český klub dostane do jedné z mezinárodních klubových soutěží¹³⁵ a hraje utkání se zahraničním soupeřem. Klubové konference se zpravidla živě v televizi nevysílají a jejich dalším rysem je to, že v poslední době mají jasně vymezené tlumočené a netlumočené sekce, viz Bičíková:

„Co se teď hodně často dělá, aby to právě urychlili, je, že oni řeknou: ‚Tak, teď uděláme čtyři otázky pro zahraniční novináře. Až si je vyčerpáte, tak my si potom pojedeme tu svoji tiskovku po svém bez tlumočení.‘ [...] Takže měli vymezenou část – teď tahle část bude pro zahraniční média, vy se můžete ptát. Buď to limitují na otázky nebo to limitují třeba na deset minut a pak řeknou: ‚Teď už dál pojedeme bez tlumočení.‘“

Tlumočení klubových tiskových konferencí obvykle zajišťuje domácí klub, tedy klub, na jehož hřišti se utkání hraje. Za běžných podmínek tlumočnick tlumočí přímo v místě konání konference a jedná se o víceméně standardní konsekutivní tlumočení s notací (někdy se sumarizací), kdy tlumočí jeden člověk. V poslední době však dochází ke změnám – konsekutivní tlumočení sice zůstává obvyklou metodou v klubovém fotbale i nadále, ale zejména velké české kluby jako Slavia Praha si začaly na konference objednávat kabiny, a tudíž přechází od konsekutivního tlumočení jednoho tlumočnicka k simultánnímu tlumočení dvou osob.¹³⁶ Druhou, byť asi dočasnou změnou je to, že se konference kvůli pandemii onemocnění covid-19 odehrávají i tlumočí na dálku přes různé platformy (např. ZOOM, kde se lze setkat i se simultánním tlumočením), a český tlumočnick tedy může tlumočit nejen konference při domácím zápasu, ale i při venkovním.

Třetí trend vysledovaný Bičíkovou se týká klubových i reprezentačních konferencí a spočívá v nárůstu živě přenášených tiskových konferencí. Dříve se tyto události živě vysílaly jen zřídka, nicméně dnes se přenáší čím dál častěji. Česká fotbalová reprezentace, ale také některé kluby jako např. Sparta Praha vysílají pro své příznivce živě na Facebooku či na YouTube. Konference jsou také natáčeny sportovními kanály, které si pak z vybraných záběrů

¹³⁵ Liga mistrů, Evropská liga, Evropská konferenční liga. Těchto soutěží se účastní týmy z celé Evropy, čemuž odpovídá poptávka po jazykové kombinaci tlumočnicka – nejčastěji je to angličtina-čeština, ale žádány jsou i jiné jazyky, např. španělština, francouzština a mnohé další. Bičíková dokonce uvádí, že konference FC Barcelona probíhají kromě španělštiny částečně i v katalánštině.

¹³⁶ Bičíková zmiňuje, že i v Anglii se simultánně tlumočí hlavně ve velkých klubech, které na to mají speciální tiskové místnosti. Menší kluby na simultánní tlumočení nemají vybavení ani technické zázemí.

stíhají vlastní reportáže. Konference probíhající prostřednictvím platformy ZOOM dle Bičíkové kluby nezveřejňují.

Konference české fotbalové reprezentace se tlumočí zejména na mezinárodních turnajích, jako je Mistrovství Evropy¹³⁷. Obsahem a zhruba půlhodinovou délkou se od klubových konferencí příliš neliší, ale typem tlumočení ano. Tlumočení na ME zajišťuje fotbalová organizace UEFA, jež disponuje svým vlastním týmem tlumočnicků. Tým se v době konání ME obvykle soustředí v tzv. broadcast centre, odkud se tlumočí na dálku a simultánně – v roce 2012 se centrum nacházelo ve Varšavě, o čtyři roky později v Paříži. I zde však běžný chod věcí narušila pandemie a tlumočníci na ME 2020¹³⁸ tlumočili ze svých domovů prostřednictvím specializované tlumočnické platformy Interprefy. UEFA má na každou poptávanou jazykovou kombinaci jednoho tlumočnicka.

Tiskové konference tvoří absolutní většinu tlumočených fotbalových událostí, nicméně existují i jiné fotbalové akce, kdy je tlumočení poptáváno rovněž. Bičíková zmiňuje slavnostní obědy určené představenstvu fotbalového klubu, jež se dříve konaly pravidelně, ale v posledním roce byly zrušeny. Uvádí také, že se tlumočí i některé jednorázové události, např. otevření síně slávy Slavie Praha. Nárazově se tlumočí i v jiných sportech – tlumočníci bývají poptáváni např. pro tiskové konference v plážovém volejbale, jež se konají dvakrát za sezonu, vždy na jejím začátku a na konci.

4.2 Stresory ve sportovním tlumočení

Na popis tlumočených událostí na ČT sport, Eurosportu i mimo tyto subjekty nyní naváže přehled nejčastějších stresorů zmiňovaných respondenty, který by měl přispět k poznání typických rysů sportovního tlumočení a jeho tlumočnický nejproblematictějších aspektů. Pro přehlednost budu užívat čtyři základní kategorie nastíněné v oddílu 1.2.2.¹³⁹ Psychoemocionální faktory jsou stresory vyplývající z tlumočnickova subjektivního vnímání situace, v níž se tlumočení odehrává; stresory související s výkonem označují faktory realizace tlumočení samotného (doba a délka tlumočení apod.); povahou zdrojového projevu rozumím stresory tvořené mluvčím a tlumočeným textem; pracovní podmínky jsou pak stresory plynoucí z konkrétního prostředí, kde tlumočnick pracuje.

¹³⁷ Závěry o současné podobě tlumočení do češtiny na fotbalovém mistrovství světa nelze činit, jelikož se na tuto akci česká fotbalová reprezentace naposledy kvalifikovala v roce 2006. Výše již bylo uvedeno, že podle Sandrelli (2015: 92) se během MS v Jihoafrické republice (2010) a v Brazílii (2014) tlumočilo na dálku z Johannesburgu a Ria de Janeira.

¹³⁸ ME 2020 se konalo o rok později – opět kvůli koronaviru.

¹³⁹ Toto dělení není absolutní, pouze orientační, jelikož některé kategorie stresorů jsou vzájemně úzce provázány a některé stresory spadají do více kategorií zároveň.

Mezi **psychoemocionální faktory** zmiňované respondenty patří např. vědomí, že posluchač tlumočení může kromě tlumočení samotného slyšet i originál, a tak si přesnost tlumočení – potažmo erudici tlumočnicka – „zkontrolovat“. Tento stresor je obzvláště relevantní pro konsektivní tlumočení v kombinaci s angličtinou, jelikož alespoň pasivní znalostí angličtiny disponuje značná část publika. Vědomí možné kontroly divákem zmiňovala většina respondentů – neuváděli ovšem, že by je tento aspekt sportovního tlumočení obzvláště stresoval. Podle Nejedlého může být problematická naopak absence kontroly divákem, jelikož když tlumočnick např. neužívá ve svém tlumočení typické kolokace pro daný obor, v průběhu běžné konference jej může některý z diváků opravit a umožnit mu, aby po zbytek události již tímto způsobem nechyboval. Potenciální stres způsobený divákovou kontrolou zdůraznila pouze Bičíková:

„Takže přišel Petr Čech na tiskovku – tehdy nevím, jestli to byla Chelsea ještě nebo Arsenal – a samozřejmě to, co bylo anglicky, jsem musela přetlumočit a on rozuměl obojímu. [...] To si vždycky říkám, že je to taková dvojsečná zbraň, když víte, že Vám ten člověk rozumí v obou jazycích, že si vás ‚zkontroluje‘.“

S uvědomováním si publika souvisí i další psychoemocionální faktor – stres z toho, že tlumočnick tlumočí živě desetitisícům či statisícům lidí, kteří televizní vysílání sledují, i když je před sebou reálně nevidí. K tomuto stresoru se vyjádřili Janů i Nejedlý a shodně konstatovali, že představuje problém zejména v úvodu sportovně či mediálně tlumočnické práce, kdy tlumočnick ještě nemá zkušenosti. Oba uvádí, že praxí a seznámením se s prostředím a tlumočenou tematikou tento stresor oslabuje a z dlouhodobého hlediska už nehraje příliš zásadní roli. Nejedlý dokonce zmínil, že absence kontaktu s publikem přispívá ke kompenzaci jiných stresujících aspektů tlumočení v médiích:

„To znamená, že odpovědnost je daleko větší, stejně jako míra stresu, ale na druhou stranu je to kompenzováno tím, že ty klienty – diváky – nevidíte, takže tlumočíte ‚pro sebe‘ [...]“

Třetím psychoemocionálním stresorem je zaznamenávání tlumočení. Při běžném konferenčním tlumočení se tlumočení natáčí pouze vzácně, nicméně Nejedlý říká, že v České televizi se pořizují záznamy mediálního tlumočení pravidelně, tlumočnickův výkon se archivuje a lze jej kdykoli dohledat. Podle Bičíkové se natáčí i fotbalové tiskové konference, pracovníci televizních stanic následně ze záznamů vystříhají potřebné části a sestaví je do reportáží. Jindy se stává, že se tlumočení slovo od slova přetiskne do novin, což potvrzuje i Dusík:

„Tak jsem to přeložil tak, co bych asi tak řekl, kdybych vyhrál pražský maraton, a evidentně kolegové, třeba z ČTK, to pojali tak, že moji výpověď pak otiskli jako jeho přímou řeč.“

Mezi **faktory související s výkonem** patří zejména délka tlumočení a počet tlumočnicků. Podle Bičíkové i Janů dochází ve sportovním tlumočení k tomu, že člověk tlumočí sám a delší dobu, než je v konferenčním tlumočení obvyklé – např. během simultánního tlumočení na Mistrovství Evropy se často tlumočí podstatně déle než půl hodiny v kuse a na každý jazyk se objednává pouze jeden tlumočnick, což může být problematické, jak uvádí Bičíková:

„[...] není to úplně košer, protože někdy se tiskovka může protáhnout, což se nám stalo, že to nebylo do půl hodiny, ale bylo to mnohem déle, ale je to tak zařízené, že na každý jazyk je jeden tlumočnick.“

Problém délky tlumočení zmiňovali i laičtí tlumočníci pracující pro Eurosport, Šíma a Poskočilová. Podle obou tlumočnicků úsilí, které je nutné rozdělit mezi vnímání originálu a produkci tlumočení, během tlumočení postupně narůstá – Šíma zároveň toto rozdělení pozornosti považuje za nejpodstatnější stresor sportovního tlumočení. Poskočilová rovněž konstatuje, že náročnost tlumočení bývá ovlivněna i tím, zda se tlumočený vstup ze studia odehrává před zápasem, kdy je tlumočnick odpočatý, anebo například po několikahodinovém komentování, kdy je tlumočnick vyčerpan a pociťuje vyšší míru stresu. Tatáž respondentka dodává, že kromě délky tlumočení situaci někdy problematizuje i čas, jelikož se musí tlumočit pozdě v noci.¹⁴⁰

Mezi stresory související s výkonem patří také faktory vázané na program vysílání. Zde Janů popisuje, že tlumočníci v médiích obecně, ale i ve sportovním tlumočení konkrétně často nevědí, kdy přesně tlumočení začne. Ve sportovním tlumočení to může zkomplikovat přípravu, jelikož se například má tlumočit předtočený rozhovor, ale komentátor se o tlumočení dozví velmi krátce předem, a tak musí rozhovor tlumočit bez podkladů, ačkoli jsou k dispozici. O nárazovém tlumočení na ČT sport – které obstarávají pouze redaktori – hovoří Dusík a tutéž praxi na Eurosportu popisuje Šíma:

„Někdy máme naskriptovaný rozhovor, ale člověk si ho nestihne stáhnout ze serveru, protože komentujete zápas, zahlásí vám, že za minutu bude rozhovor, který máte možnost si stáhnout, ale během komentování to nestihnete, takže člověk tlumočí i naskriptované věci.“

Třetí množinu stresorů zmiňovaných tlumočnicků tvoří **povaha zdrojového projevu**. Nejčastěji uváděným faktorem v této skupině je specifické výrazivo projevů se sportovní tematikou. Bičíkovou sportovní tlumočení zpočátku stresovalo, jelikož věděla, že sportovní odborníci budou nejvíce ze všeho hledět na přesnost termínů. Podle Dusíka může neznalost zaužívané sportovní terminologie představovat problémy zejména pro profesionální

¹⁴⁰ Bičíková pozdní časy tlumočení zmiňuje rovněž, ale ne v souvislosti se stresem – pouze jako další okolnost tlumočení. Tiskové konference po večerních zápasech na Mistrovství Evropy podle ní končily až o půlnoci.

tlumočníky, již se ve sportovní oblasti nepohybují pravidelně, a k témuž závěru dochází i Nejedlý:

„[...] a do toho používají svůj žargon. A když nevíte, že tomu či onomu se v tom či onom sportu nějak říká, a respondent na vás vypálí nějaký termín, na který nejste zvyklý, tak to vás dokáže rozhodit.“

Nutno podotknout, že se respondenti na míře problematičnosti sportovní terminologie zcela neshodnou. Janů uvádí, že terminologii si tlumočnick musí před výkonem nastudovat vždy, ať má tlumočit cokoli, a že oproti termínům užívaným v jiných sférách (např. právní, architektonické, lékařské apod.) je sportovní terminologie obecně jednodušší. Přistupuje k tomu také to, co tentýž respondent označuje jako banalitu sportovních rozhovorů – jelikož se takové rozhovory konají často bezprostředně po sportovním výkonu, sportovec nebývá schopen odpovídat komplexně a omezuje se na stručná a jednoduchá sdělení. Z hlediska obsahu tedy Janů považuje sportovní tlumočení za snazší než tlumočení odborné konference.

Respondenti dále uváděli, že potenciálně problematickou oblastí sportovního tlumočení jsou jména a přezdívky. Dle Bičíkové fotbaloví trenéři své svěřence často označují pouze křestním jménem nebo přezdívkou, a tak nestačí znát jejich jméno a příjmení. Další potíž pro tlumočnicka podle ní může vzniknout, když se trenér soupeřova týmu ze zahraničí pokouší s cizím přízvukem vyslovit jméno českého hráče a zkomolí ho. Janů potvrzuje, že neznalost jmen sportovců – včetně toho, když je vysloví mluvčí neznalý správné výslovnosti – sportovní tlumočení značně ztěžuje, a podle Poskočilové se problém někdy nevztahuje pouze na jména sportovců, ale i osob udílejících snookerová ocenění:

„[...] a úplně nejstrašnější předávání cen je v Číně, protože tam vám ceny předává čtyřicet lidí a vy vůbec nevíte, kdo je kdo.“

Výše již bylo naznačeno, že problém povahy zdrojového projevu nespočívá pouze v jeho obsahu, ale často také v jeho formě. Prvním aspektem, který si zde zaslouží zmínku, je tlumočení nerodilých mluvčích angličtiny. Respondenti s výjimkou Poskočilové a Bičíkové¹⁴¹ uvedli, že při tlumočení z angličtiny se nerodilí mluvčí vyskytují ve většině případů a rodilých je menšina. Nicméně všichni respondenti mají s tlumočením nerodilých mluvčích angličtiny alespoň nějakou zkušenost, byť se zcela neshodnou na tom, zda je tlumočení nerodilých mluvčích těžší nebo snazší než tlumočení rodilých, a zda tedy obecně vyvolává stres navíc či nikoli.

¹⁴¹ Poskočilová tlumočí snooker a sama zmiňuje, že hráčů snookeru, kteří nejsou rodilými mluvčími angličtiny, příliš mnoho není. Bičíková poměr rodilých a nerodilých mluvčích nekvantifikovala.

Pouze Janů vyjádřil názor, že nerodilí mluvčí se obecně vzato tlumočí hůře než rodilí. Oceňuje sice roli, kterou hraje angličtina jako lingua franca¹⁴², nicméně soudí, že je problematická z hlediska přesnosti vyjadřování a slovní zásoby a že na rozhovory mezi dvěma nerodilými mluvčími či mezi jedním rodilým a druhým nerodilým působí negativně. Nejedlý oproti tomu u nerodilých mluvčích rozlišuje dvě roviny, z nichž tu první tvoří profese – političtí činitelé se dle jeho názoru tlumočí dobře, jelikož tlumočnick ví, co má od politiků čekat, a politici také obecně užívají angličtinu na slušné úrovni, zatímco pro sportovce totéž neplatí:

„U sportovců je to tak, že samozřejmě mají mezinárodní zkušenost, pohybují se po celém světě, ale také to někdy má negativní vliv na jejich angličtinu, protože se téměř výhradně baví s podobnými nerodilými mluvčími, jejich trenéři jsou, myslím, často také nerodilí – a do toho používají svůj žargon.“

Kromě toho Nejedlý rozlišuje nerodilé mluvčí také dle národnosti. Zmiňuje například, že Němci se tlumočí snáze než Francouzi a že projev nerodilých mluvčích v angličtině vždy podléhá vlivu mateřštiny, kultury i mentálního nastavení. Národnostní linie se drží i ostatní respondenti – netvrdí tedy absolutně, že nerodilí mluvčí se tlumočí snáze nebo hůře než rodilí. Poskočilová např. hodnotí jako nejnáročnější tlumočení nerodilých mluvčích angličtiny z Číny a také rodilých Skotů, zatímco evropští nerodilí mluvčí ve snookeru podle jejího názoru anglicky hovoří dobře. Dusík potvrzuje, že skotská angličtina představuje pro tlumočení značnou překážku, a také uvádí černošskou angličtinu, která je pro tlumočnický náročná od rodilých i nerodilých mluvčích – konkrétně se jedná např. o jamajskou či keňskou angličtinu. Podle téhož respondenta ale ohledně náročnosti tlumočení rodilých a nerodilých mluvčích generalizovat nelze:

„[...] jsou nerodilí mluvčí, kteří se učili hezkou školní angličtinu, takže mají hezký přízvuk a dávají si pozor na výslovnost a mluví hezkou – sice s přízvukem, ale hezkou – angličtinou. Pak jsou nerodilí mluvčí, kteří ten jazyk opravdu neovládají úplně dobře [...] U rodilých mluvčích jsou lidé, kteří vědí, že když mluví na kameru, měli by mluvit hezky a úroveň jazyka si udržet. Jsou lidé, kteří budou mluvit hovorovou, slangovou angličtinou z nějaké oblasti, kde k tomu člověk pomalu potřebuje tlumočnicka z angličtiny do angličtiny [...]“

K problematice tlumočení nerodilých mluvčích přistupují i situace, kdy tlumočnick do češtiny musí tlumočit z cizího pilotního tlumočení, k čemuž dochází zejména u projevů pronášených v jiných jazycích než v angličtině. Opět platí, že se respondenti zcela neshodnou na tom, zda se jedná spíše o výhodu pro tlumočnicka či nikoli. Janů uvádí, že v takových případech často pilotáž vykonává redaktor, který tlumočí buď ze své mateřštiny do nemateřského jazyka, nebo dokonce mezi dvěma nemateřskými jazyky, a to se na jeho produkci

¹⁴² Tomuto tématu se věnuje např. Schlögllová 2021.

negativně podepisuje. Laický tlumočník navíc nemá přípravu pro simultánní tlumočení, a proto dochází ke zpoždění a častým omisím, což potvrzuje i Šíma. Ten sice uznává, že pilotáž dochází k vynechávání obsahu a ochuzování originálu, nicméně zmiňuje také to, že pilotáž tlumočnickovu práci usnadňuje, jelikož ten pak musí zpracovat menší objem textu a jednodušší syntax – v některých případech (např. když tlumočí bývalý tenista, který rozhovor také vedl) pak pilotní tlumočník může i vybrat to nejpodstatnější a vynechat to, co za důležité nepovažuje. Janů oproti tomu celkově hodnotí tlumočení z pilotáže negativně právě kvůli banalizaci původního obsahu, jež znemožňuje dalším tlumočnickům předat publiku originální rozhovor plnohodnotně.

Dalším faktorem souvisejícím s formou je emoční stránka projevu. Podle Poskočilové emoční náboj tlumočení ztěžuje a vyvolává stres např. v situaci, kdy se koná rozhovor po finále snookerového turnaje s poraženým, který se často pod vlivem emocí nechce vyjadřovat příliš zešíroka, ale také v momentech, kdy je nutné zachovat dekorum. Důležitost dodržování tónu originálního projevu a problematičnost střídání předvídatelných a nepředvídatelných segmentů potvrzuje i Dusík:

„Jasně, když někdo mluví o tom, že vyhrál závod na 400 metrů, tak tam asi není moc, co pokazit. Ale když tam pak začne někomu děkovat a začne vyprávět svůj příběh, tak má člověk najednou stres z toho, aby to celé nepřekroutil, aby to nezměnil.“

Povaha zdrojového projevu představuje potíže ještě v jedné situaci zmiňované respondenty, a to v případech, kdy jeden tlumočník tlumočí komunikaci několika osob zároveň. K tomu dochází zejména ve sportovních studiových pořadech Eurosportu, v nichž spolu hovoří dva nebo tři lidé, kteří mohou mluvit přes sebe, velmi rychle se střídají, vtipkovat apod. Respondenti za tuto televizní síť obecně uvádí, že jeden člověk tyto interakce prakticky nemůže zvládnout – podle Janů jsou takové situace na hranici možností profesionálního tlumočníka, pro laika neřešitelné a pro diváky každopádně matoucí, jelikož tentýž hlas klade otázky i na ně odpovídá. Neřešitelnost rychlého střídání, vtipů a narážek v tlumočení potvrzují i Šíma a Poskočilová.

Poslední oblast stresorů uváděných sportovními tlumočníky tvoří **pracovní podmínky**. Úvodem je nutné zmínit, že pracovní podmínky nepředstavují problém ve všech odvětvích sportovního tlumočení stejnou měrou – např. na tiskových konferencích v klubovém fotbale se velmi blíží standardu, jelikož ozvučení je kvalitní a tlumočník sedí u stolu vedle lidí, jimž a jež konsekutivně tlumočí. Kromě toho pracovní podmínky sportovního tlumočení v médiích v některých ohledech nároky tlumočnicků splňují – tlumočníci pro ČT sport i Eurosport sedávají

ve zvukotěsné kabině, kde mají k dispozici monitor, nebo dokonce dva, sluchátka i mikrofon.¹⁴³ Nicméně z jiných hledisek mohou pracovní podmínky do kategorie stresorů patřit zcela oprávněně. Např. Janů popisuje situaci v mediálním tlumočení (včetně sportovního tlumočení v médiích) následovně:

„To, co je tu asi opravdu nejzásadnější, je asi to, co to hází spíš než ke sportovnímu tlumočení k tomu tlumočení v médiích, protože tam je člověk mnohem méně pánem podmínek než na té, jak jste říkal, tradiční akci.“

První problém pracovních podmínek při sportovním tlumočení v médiích tedy spočívá v tom, že je nemožné či nesnadné¹⁴⁴ podmínky ovlivnit. Tlumočníci často závisí na zvukaři televizní stanice, a pokud ten svou práci neudělá dobře, jsou bezmocní – např. podle Nejedlého se může stát, že zvukař pustí tlumočnickovi do sluchátek špatný zvuk nebo tlumočnicka nepustí do éteru. Tentýž respondent konstatuje, že jindy může být kvalita zvuku špatná už kvůli platformě, přes niž se rozhovor odehrává – tímto neduhem trpí například program Skype, který se v současnosti pro vedení rozhovorů užívá čím dál častěji.

Technickou stránku situace zmiňovali jako hlavní problematickou oblast pracovních podmínek sportovního i obecně mediálního tlumočení téměř všichni respondenti. Nemusí se přitom jednat pouze o podmínky přímo v televizním studiu – Poskočilová zmiňuje, že tlumočila snookerový studiový pořad Eurosportu z domova přes komunikační program, který se během tlumočení vypnul, a pořad tak musel dotlumočit její kolega. Dusík zase uvádí, že při tlumočení finského maratonce na pražském maratonu mu zvukař nepustil do sluchátek zvuk ze sportovcova mikrofonu, a jelikož na místě konání akce byl značný hluk, tlumočnick neslyšel ani slovo originálního projevu. Hluk jako problémový faktor pro percepci výchozího projevu zmiňuje i Nejedlý, a to u tlumočení rozhovoru po dostihovém závodě.

Janů se k pracovním podmínkám na rozdíl od ostatních respondentů vyjadřuje obsírněji a hovoří o více detailech. V médiích obecně podle něj tlumočnick neví, kdy přesně tlumočení začne, což v kombinaci s tím, že obvykle v kabině sedí sám, způsobuje, že si nemůže před tlumočením odskočit ani si dát sousto jídla. Může akorát čekat na znamení, které často dostane jen vteřinu či dvě před začátkem tlumočení, nebo je dokonce nedostane vůbec a někdo mu pouze na dálku zapne mikrofon. Problematické je tedy i to, že tlumočnick dlouho čeká v nejistotě, zda tlumočení začne za dvacet minut nebo padesát, a pak musí zničehonic ihned

¹⁴³ Totéž platí pro tlumočení z *broadcast centre* na ME – tam se nachází asi deset kabin se standardním tlumočnickým vybavením a monitorem. Zároveň je k dispozici zvukař.

¹⁴⁴ Janů zmiňuje, že musí pracovníkům médií neustále vysvětlovat zásady tlumočení, např. že nesmí při tlumočení slyšet ve sluchátcích sám sebe, že v případě tlumočení z pilotáže, nesmí být více slyšet originál než pilotní tlumočení do angličtiny atp. – podmínky tlumočení v médiích tedy nejsou neměnné zcela.

začít tlumočit naplno. Stres násobí i to, že tlumočnickovi někdy pracovníci televize slíbí, že ho před začátkem tlumočení upozorní, ale nakonec to neudělají. Pracovní podmínky v médiích obecně tentýž respondent shrnul následovně:

„Úmyslně všechno přeháním, ale to, že vám neřeknou, kdy se začíná, sedíte tam sám, často hodiny, a pak se najednou jede z nuly na sto, je podle mě mnohem stresovější než cokoli, co se stane pak v tom samotném rozhovoru.“

4.3 Strategie sportovních tlumočnicků

Předchozí podkapitola pojednala o problémech sportovního tlumočení a tento oddíl naváže strategiemi, jež sportovní tlumočníci užívají. Zmíněny budou off-line strategie, tedy strategie před samotným tlumočnickým výkonem, a to včetně tlumočnického vzdělání a dlouhodobé i nárazové přípravy na tlumočení, stejně jako on-line strategie, tedy strategie užívané během tlumočení samotného.

Co se týče **tlumočnického vzdělání**, všichni respondenti z řad profesionálních tlumočnicků jsou absolventy Ústavu translologie a shodují se, že jim studium translologie sice poskytlo obecný základ a určitý přehled o tom, jak má tlumočení správně vypadat z teoretického hlediska, ale konkrétně na sportovní tlumočení¹⁴⁵ je nepřipravilo. Z jejich odpovědí vyplynulo, že sportovně tlumočnická praxe se od konferenčního tlumočení poměrně značně liší a že se museli se specifiky tohoto typu tlumočení vyrovnat až tehdy, když sportovní přenosy a tiskové konference začali tlumočit.

Pokud jde o laické tlumočnické, na Eurosportu žádná specificky zaměřená příprava redaktorů či komentátorů na tlumočení neprobíhá. Tlumočení mají v rámci komentovaných přenosů za úkol všichni redaktoři – nemusí tedy projít žádným přípravným kurzem a jejich kvalifikací je znalost angličtiny a tématu.¹⁴⁶ Stejně tak se i na ČT sport tlumočení považuje spíše za doplňkovou aktivitu ke komentování a dle Nejedlého na této stanici tlumočnická příprava neprobíhá – tlumočí lidé, kteří mají přehled o tlumočené látce, rétorické dovednosti a kteří dovedou komunikovat v angličtině. Dusík rovněž zmiňuje, že žádnou speciální tlumočnickou přípravou neprošel, nicméně Janů na rozdíl od předešlé dvojice tvrdí, že příprava na ČT sport probíhá – zřejmě se ovšem jedná spíše o organizační přípravu (kdo půjde tlumočit kdy, a to i z dlouhodobého hlediska).

¹⁴⁵ V případě Nejedlého na tlumočení pro média obecně – když studoval, Ústav translologie ještě nevypisoval žádný seminář věnovaný mediálnímu tlumočení.

¹⁴⁶ Absolventka magisterského studia anglistiky a moderní filologie Poskočilová je v tomto ohledu výjimkou.

Respondenti se v rámci off-line strategií dále vyjadřovali k **přípravě na tlumočení**. Bičíková a Janů hovořili o vztahu dlouhodobé a krátkodobé přípravy – oba uvedli, že se o sporty zajímali už předtím, než se stali sportovními tlumočníky, a na začátku se navíc intenzivně připravovali vždy na konkrétní tlumočení, např. sledováním utkání či četbou sportovních článků a dalších stejně zaměřených textů. Dlouhodobá sportovně tlumočnická praxe pak podle nich minimalizuje nutnost nárazové terminologické přípravy, jelikož sportovní výrazivo tlumočnických praxí načerpá, stejně jako jména důležitých sportovců.¹⁴⁷ Ani jedno mu pak při tlumočení neubírá kapacitu, nicméně neznamená to, že by se tlumočnický nepřipravoval vůbec. Bičíková zmiňuje, že ač ji ve fotbalové terminologii máloco překvapí, stále se na tlumočení musí chystat podle konkrétní zakázky – dohledávat si informace o týmech či si pouštět rozhovory nebo celé tiskové konference se zahraničním trenérem, jehož bude tlumočit, aby si nastudovala jeho přízvuk a styl mluvy. Takový způsob přípravy se týká její hlavní specializace – fotbalu¹⁴⁸ –, ale pokud se jedná o jiné sporty, musí si nastudovat i zaužívané termíny.¹⁴⁹

Odlišně situaci vnímá Nejedlý, což souvisí s tím, že se na sportovní tlumočení nespécializuje – pro ČT sport tlumočil příležitostně, když ještě nebyl výhradním tlumočnickem České televize a mohl si zakázky vybírat. Jelikož není sportovním fanouškem a dlouhodobý zájem o sport neměl a nemá, jeho příprava na tlumočení obvykle probíhala pouze nárazově se zaměřením přímo na konkrétní zakázku:

„To znamená, že jsem si vždycky nejprve musel zjistit, co to bude za hosta, o něm si zjistit základní informace – někdy i třeba více do hloubky –, když byla možnost pohovořit s redaktorem, jaké bude klást otázky, nechat se upozornit, co se v rozhovoru může konkrétně vyskytnout za věc, která je sportovnímu divákovi známá.“

Otázka na přípravu byla kladena i laickým tlumočnickům. Protože komentátoři a redaktoři v televizních subjektech považují tlumočení pouze za drobnou součást odváděné práce, nelze říct, že by se přípravě na tlumočení cíleně věnovali z dlouhodobého hlediska. Nejbližší dlouhodobé přípravě byla nejspíše Šímová iniciativa zapojovat profesionální tlumočnické do tlumočení sportovních studiových pořadů na Eurosportu a postupně od nich

¹⁴⁷ Podle Janů ovšem s úbytkem praxe potřeba terminologické přípravy a studování jmen opět narůstá.

¹⁴⁸ S tlumočením fotbalových tiskových konferencí souvisí ještě jeden krok bezprostředně před tlumočením. Bičíková se snaží dohodnout s tiskovým mluvčím klubu ohledně toho, zda se budou tlumočit otázky a odpovědi najednou či zda se budou tlumočit zvlášť.

¹⁴⁹ Janů uvedl, že když chodil na Eurosport tlumočit a komentovat denně, nemusel se na sportovní tlumočení připravovat takřka vůbec.

nastudovat některé principy tlumočnické práce. Dle šéfredaktora Eurosportu tlumočení dlouhodobě zlepšuje také znalost řečníků¹⁵⁰ a tlumočnická praxe:

„A člověk má zkušenost s tlumočením, takže víceméně nepanikaří, když mu něco uteče, nepříjde mu už tak dlouhá chvíle, kdy tam nic neříká, a už se mu to stává méně a méně.“

Kromě toho se redaktoři Eurosportu a ČT sport se sporty samozřejmě setkávají pravidelně, jelikož to je podstatou jejich zaměstnání, a u Poskočilové k tomu navíc přistupuje její práce snookerové rozhodčí – se snookerem tedy přichází do styku nejen jako komentátorka/tlumočnice, ale také přímo u stolu při hře. Pro laické sportovní tlumočnický tedy jako pro tlumočnický náboženských obřadů u Adeliny Hild platí, že jsou překladatelé-experti ve svém oboru.

Co se týče krátkodobé či nárazové přípravy laických sportovních tlumočnicků, je pozoruhodné, že dva laici – Poskočilová i Dusík – ji vnímají velmi odlišně. Dusík nejvíce zdůrazňuje formální stránku, což znamená, že kromě dohledávání informací předem poslouchá rozhovory se sportovcem, jehož bude tlumočit, a snaží se i bezprostředně před tlumočením se sportovcem krátce promluvit, aby si zvykl na jeho přízvuk a tempo. Poskočilová oproti tomu ve své přípravě připisuje největší váhu tematické či obsahové stránce projevů. Snaží se zejména zorientovat v kontextu snookerového turnaje – zjišťuje, zda se během turnaje nestal nějaký zajímavý incident, k němuž by se odborníci ve studiu mohli vracet, ujasňuje si dosavadní výsledky či také historii turnaje (kdo ho naposledy vyhrál atp.) a studuje materiály ke tlumočení, např. stručné osnovy studiového pořadu, které tlumočníci před tlumočením obdrží. Nicméně obdržené materiály – nejčastěji přepisy projevů na zahajovacích ceremoniálech – předem studuje i Dusík.

Konečně se respondenti také vyjadřovali k **on-line strategiím**. Úvodem je nutné podotknout, že některé on-line strategie byly zahrnuty v podkapitole 4.1, jelikož úzce souvisí s typy tlumočení užívanými ve sportovním tlumočení, a zde tedy již zmíněny nebudou.¹⁵¹ Tato část pojedná o on-line strategiích tlumočnicků dle televizních subjektů, pro něž tlumočí, a na závěr se bude věnovat témuž typu strategií ve fotbalových událostech.

¹⁵⁰ Např. v tenisovém studiovém pořadu na Eurosportu vždy vystupují Mats Wilander a Barbara Schett, takže když tlumočnický pořad tlumočí vícekrát, může si na řečníky zvyknout. Totéž platí pro delší studiové rozhovory na ČT sport, v nichž takřka vždy sportovce zpovídá Michal Dusík.

¹⁵¹ Například volba tlumočení u pozápasových rozhovorů na Eurosportu – pokud následuje další zápas, lze tlumočit konsekutivně se sumarizací, nicméně pokud navazuje vstup ze studia či reklama, je nutné rozhovor tlumočit simultánně.

Podle odpovědí tlumočnicků Eurosportu je pochopení smyslu řečnickova projevu hlavním pravidlem pro to, aby tlumočení vůbec proběhlo. Může se totiž stát, že tlumočnick řečnickovi z jazykových či technických důvodů částečně neporozumí, nezaznamená některou promluvu, když sám tlumočí rozhovor několika rychle se střídajících osob ve studiu, či nezazní pilotní tlumočení z jazyka, jež tlumočnick neovládá. V takových případech dle vedoucího redakce Eurosportu Šímy mají tlumočnicki nechat zaznít originál a netlumočit – nemají se tedy snažit namísto původního sdělení podávat svůj vlastní projev. Totéž často platí pro různé vtipy a humorné narážky ve studiu, jež dle Poskočilové zároveň bývají vázány na realie, které v českém prostředí neexistují, a tak je i vzhledem k rychlosti interakce jeden tlumočnick nemůže publiku plnohodnotně předat. Podle Šímy to však nevádí:

„Často když je to do humoru, tak si myslím, že to ani nevádí, že se divák zasměje spíš té atmosféře než tomu dvou, tříslavnému vtipu, který tam někdo řekne.“

Tentýž respondent rovněž uvádí, že studiové pořady raději tlumočí sám než ve spolupráci s dalším redaktorem, a kolegové z redakce Eurosportu s ním v tomto ohledu souhlasí. Když totiž hovoří druhý tlumočnick, první si sice může odpočinout, ale zároveň se snaží vnímat původní projev a kvůli kolegově produkci někdy přeslechne začátek otázky nebo odpovědi, kterou má tlumočit. Šíma také zmiňuje, že je pro něj náročné znovu začít tlumočit poté, co měl chvíli přestávku. Když však tlumočí sám, má jasnou představu, co chce sdělit, a může i někdy dodat kontext toho, co říkají odborníci ve studiu, něco dovysvětlit a obsah podat divákům tak, aby pro ně byl celkově srozumitelnější, než kdyby tlumočil přesně to, co říká např. Mats Wilander. Tlumočnickím redaktorům při volnějším zacházení s originálem pomáhá i to, že často komentovali zápasy, k nimž se experti ve studiu vyjadřují, a tak si mohou předem vytipovat klíčové body, o nichž nejspíše bude řeč.

Užívání vědomostí získaných komentováním zápasů je u laických sportovních tlumočnicků velmi časté, a to zejména v problémových pasážích tlumočení. Šíma popisuje základní typy situací, v nichž se sportovní tlumočnick může ocitnout, když tlumočí vstupy ze studia – buď originál pochopí a přetlumočí; nebo ví, o čem je řeč a kam řečnick nejspíše míří, ale přeslechne část odpovědi, takže na základě orientace v tématu myšlenku doformuluje a doplní dle svého uvážení – anebo (vzácně) dodá svůj vlastní poznatek.

Potíže mohou nastat i při tlumočení rozhovorů z cizího pilotního tlumočení. Podle Janů je kvalita pilotáže z pařížské redakce Eurosportu z hlediska tempa i obsahových vynechávek někdy natolik tristní, že se raději při tlumočení z němčiny nebo španělštiny spolehne na svou pasivní znalost těchto jazyků a tlumočí přímo z originálu. V případě francouzštiny a jiných

jazyků kromě angličtiny tuto možnost ovšem nemá. V takových situacích se pak snažil zhruba pochopit téma rozhovoru, a pokud byl obsah informativní, říkal to, co se podle jeho soudu v rozhovoru rozebíralo. Nicméně pokud se jednalo o hodnotící projev, netroufal si hádat, co sportovec říká, a musel se spolehnout na pilotáž. Janů konstatuje, že se pak jedná prakticky o bezvýhodnou pozici:

„Ale tohle byly ty nejhorší věci, protože ten člověk nebyl tlumočník, jeho jazyková výbava byla špatná, bylo tam obrovské zpoždění, protože on – nic proti němu – nebyl to schopen dělat simultánně. Takže když jsem měl z té jeho pilotáže něco předvádět dál, tak to prostě nešlo.“

Poskočilová uvádí, že při tlumočení snookerových studiových pořadů se zejména snaží předat jádro promluvy se zaměřením na číselné údaje a jména. Odborníci ve studiu hovoří o konkrétních hráčích a často přechází k od jednoho k druhému, a tak Poskočilová usiluje o to, aby se diváci vždy dokonale orientovali. S tím souvisí i její osobní vnímání tlumočnické role – v pořadu se někdy probírají i velmi technické prvky snookeru (např. jednotlivé kusy tága) a Poskočilová považuje za svůj úkol podobné věci divákům vysvětlovat. Vystupuje tedy z role prostého jazykového zprostředkovatele a zefektivňuje komunikaci produkcí svých vlastních promluv (role zvaná *author*). Jelikož odborníci ve studiu mluví přirozeně, včetně opakování již řečeného a dalších rysů autentických mluvených projevů, Poskočilová může obsah doplňovat i díky redundanci originálu. Kromě toho se snaží držet stabilní tempo, hovořit ve smysluplných celcích a nerušit diváky formou sdělení – nevykřikovat, nenadechovat se hlasitě apod. – a také v průběhu výkonu věnuje stále větší pozornost monitorování své vlastní produkce, protože si uvědomuje, že postupem času a s rostoucí únavou klesá schopnost sebereflexe.

O zachování jádra vyjádření jako hlavní strategii hovoří i Dusík. I jeho výchozí pozici při tlumočení tvoří pochopení původního projevu a následný převod. Vždy přitom nejprve nechává zaznít alespoň část originálního sdělení, než je překryje svým tlumočením. Dusík si uvědomuje, že když se originál překryje tlumočením, teoreticky by mohl od tlumočení upustit a „vyprávět něco úplně jiného“, nicméně sám takto nepostupuje a za obvyklých podmínek zůstává původnímu projevu věrný. Výjimkou jsou atypické situace, kdy např. kvůli technickým potížím originál není slyšet – v takovém případě Dusík informuje diváky úvodní větou („Pokud jsem zaslechl, tak...“) a pak se snaží projev rekonstruovat podle vlastního uvážení.

Kromě orientace na jádro vyjádření Dusík rovněž usiluje o formální vybroušenost, a to ve specifické situaci tlumočení předtočených magazínů, k nimž je předem dostupný přepis. Zatímco obvykle podle něj forma hlavně nemá být rušivá – v čemž se shoduje s Poskočilovou –, hlas má být příjemný a do projevu nemají pronikat parazitní zvuky, v případě předtočených

magazínů má leckdy prostor problémová místa vyřešit před tlumočením a při výkonu samotném se může snažit vystihnout zbarvení hlasu a emoci mluvčího, čímž se jeho strategie blíží dabingu.

Je rovněž pozoruhodné, že díky svým dlouholetým zkušenostem s tlumočením z angličtiny si Dusík také uvědomuje některé strukturní rozdíly mezi češtinou a angličtinou a jejich důsledky pro tlumočení – např. si je vědom větší kondenzovanosti anglických vyjádření oproti českým, s níž pak souvisí jeho strategie vynechávání přívlastků a jiných „kudrlinek“ a snaha projev zestručnit – omezit jej jen na to nejzásadnější. Při tlumočení pak zdůrazňuje svou orientaci na cizí jazyk a své vlastní produkci v mateřštině věnuje menší pozornost.

Kromě toho Dusík pravidelně užívá ještě jednu strategii, jež ovšem nemá stejně univerzální platnost jako předchozí. Při simultánním tlumočení projevů, k nimž předem přijde podklad (text nebo osnova tlumočeného projevu např. při slavnostních zahájeních), sleduje poskytnutý materiál a zjišťuje, nakolik se odlišuje od reálného projevu nebo se s ním shoduje. Pokud pak zjistí, že se texty zásadně liší, zaměřuje se na to, co skutečně zazní, a text více či méně ignoruje – lze tedy říct, že jeho intuitivní strategie odpovídá postupům profesionálních tlumočnicků při simultánním tlumočení s textem.

Na rozdíl od ostatních respondentů Nejedlý zmiňuje strategie, které užívá při mediálním – tedy nikoli přímo sportovním – tlumočení, což jsou prakticky všechny nejznámější nástroje tlumočnického arzenálu. Uvádí např. strategii zobecňování, jež hraje prim u politických projevů v situacích, kdy si tlumočnick není zcela jist celkovým pozitivním či negativním vyzněním promluvy, pravděpodobnostní prognózování, jelikož politici často říkají stále totéž, omise, protože nelze vždy říct vše, modulace apod. Kromě toho Nejedlý vyzdvihuje i úlohu formálně vybroušeného projevu – forma podle něj v mediálním tlumočení hraje stejně důležitou roli jako obsah.

Bičíková ke svým tlumočnickým strategiím podotkla, že na standardních tiskových konferencích ve fotbale může do jisté míry ignorovat některé tlumočnické zásady – např. udržování očního kontaktu či dokončování vět –, protože rozhodující roli pro obecnost (fotbalové odborníky) hraje terminologická přesnost. Dalším důležitým nárokem na tlumočení je rychlost – podle Bičíkové se na tiskových konferencích oceňuje, když akce „odsýpá“ i za cenu toho, že při konsekutivním tlumočení neřekne vše a některé promluvy pouze

sumarizuje.¹⁵² Při konferencích rovněž někdy musí vystupovat ze své čistě jazykově zprostředkovatelské role a upozornit účastníky, že tlumočení dosud neproběhlo.

Kromě toho tatáž respondentka mluví ještě o jedné tlumočnické zvláštnosti související se slavnostními obědy, kde se tlumočí klubovému vedení. Tlumočnice sama vyzorovala, že její posluchači na této akci nejsou na tlumočení zvyklí a standardní praxe tlumočení v první osobě (role zvaná *reporter*) je mate. Při tlumočení obědů tedy přechází ke tlumočení ve třetí osobě (*recapitulator*) a členům klubového vedení více vyhovuje, když nepředstírá, že hovoří sama za sebe, a zdůrazňuje svou roli zprostředkovatelky.

4.4 Zpětná vazba ve sportovním tlumočení

Závěr analýzy rozhovorů bude věnován tomu, v jaké míře se v médiích i mimo ně poskytuje zpětná vazba k tlumočnickým výkonům. V této oblasti se někteří respondenti vyjadřovali k tomu, jak feedback funguje v médiích obecně, a jiní se zase zaměřovali přímo na zpětnou vazbu ke sportovnímu tlumočení. Žádný respondent nevedl, že by zpětnou vazbu dostával od publika či kolegů přímo při tlumočení, aby mohl svůj výkon upravovat již v jeho průběhu. Mimo média Bičíková zmiňuje jen to, že zpětné vazbě se nevěnuje příliš pozornosti¹⁵³ a že za nejlepší feedback – a stresor – považuje to, když tlumočí někomu, kdo zná oba jazyky a může „zkontrolovat“, že tlumočnice svou práci odvádí dobře – takovou osobou byl na jedné tiskové konferenci např. brankář Petr Čech.

Pokud jde o Českou televizi, Nejedlý uvádí, že se k němu zpětná vazba na mediální tlumočení od kolegů či diváků prakticky nikdy nedostává a že namísto spoléhání na cizí reakce se ke svým výkonům vrací sám a zpětně je analyzuje. Dusík ke svým sportovně tlumočnickým výkonům pro Českou televizi dostává zpětnou vazbu od kolegů a diváků jen zřídka, a to zřejmě proto, že jeho hlavním úkolem na ČT sport není tlumočit, ale komentovat či moderovat – k těmto dvěma aktivitám dostává zpětné vazby podstatně více. Sám ovšem jakožto šéfredaktor ČT sport zpětnou vazbu tlumočnickům poskytuje pravidelně. Dusík zmiňuje, že s redaktory sportovní stanice pravidelně probírá všechny aspekty jejich práce, a to včetně tlumočení či vedení rozhovorů v cizím jazyce. Ve snaze o zkvalitnění obojího je pak také motivuje k dosažení pokročilejších jazykových kompetencí. Kromě toho Dusík rovněž komunikuje s profesionálními tlumočnickými, které ČT sport angažuje. I jim poskytuje zpětnou vazbu ke

¹⁵² O nároku na rychlost tlumočení hovoří i Janů v souvislosti s tenisovým programem Eurosportu či také Nejedlý s odkazem na tlumočení pro média obecně.

¹⁵³ Obvyklou zpětnou vazbu od klientů dostává Bičíková v tomto znění: „Jo, dobrý, super“.

tlumočení (často na jejich vyžádání), ale zároveň od nich získává praktické profesní tipy, aby mohl své tlumočnické výkony průběžně vylepšovat.

Podle Šímy proces poskytování zpětné vazby na Eurosportu probíhá velmi podobně. Když se do tlumočení na Eurosportu zapojovali i profesionální tlumočníci z Ústavu translatologie, redaktoři od nich čerpali pracovní postupy, aby se celková úroveň tlumočení zvýšila. Jakmile však dosáhli určitého stupně tlumočnických kompetencí, profesionály přestali angažovat zcela.¹⁵⁴ Feedback si nyní redaktoři poskytují vzájemně, když se potkají v kabině při předávání práce nebo ex post. Šíma dále uvádí, že od diváků zpětná vazba nepřichází, nicméně Poskočilová – rovněž tlumočnice pro Eurosport – zmiňuje, že její kolega musel přestat tlumočit snookerové rozhovory konsekutivně se sumarizací právě na základě diváckých stížností a preferencí simultánního tlumočení. Poměrně překvapivé je i další zjištění téže tlumočnice:

„Vzpomínám si, že asi před rokem jsme řešili, že bychom se obrátili na Ústav translatologie, aby nám nějak pomohli, abychom si to tlumočení vylepšili. Než jsme to zvládli udělat, přišel koronavirus, takže jsme v tom nijak dál nepokročili, a nevím, jestli se o tom teď nějak uvažuje nebo ne.“¹⁵⁵

Janů se ve svých odpovědích ke zpětné vazbě vyjadřuje z hlediska tlumočení pro média a zadávání tlumočnických zakázek – tentokrát však s důrazem na stav věcí v České televizi, kde tlumočil také. Konstatuje, že ačkoli zástupci ČT mohou být s tlumočením spokojeni a tlumočnickům poskytnout vynikající zpětnou vazbu, neznamená to, že je by při zadávání další zakázky oslovili znovu, což je podle Janů obvyklá praxe kdekoli mimo média. Přičítá to tomu, že postavení tlumočení v médiích je zcela marginální a že zajištění nejlepších možných tlumočnicků organizátorům nestojí za námahu. Zpětná vazba klientů při tlumočení v médiích podle něj tedy není prakticky důležitá:

„Jsou rádi, když to ztlumočíte dobře, když neuděláte úplnou chybu, tak je to super – a to je celé.“

¹⁵⁴ Na ČT sport situace do tohoto stadia nedospěla – tato stanice profesionály najímá dodnes.

¹⁵⁵ Připomeňme, že podle Janů byl Ústav translatologie redakcí Eurosportu z téhož důvodu osloven již před dvanácti či patnácti lety.

5. Diskuse

Předposlední kapitola diplomové práce se zaměřuje na srovnání teoretického popisu sportovního tlumočení, které bylo charakterizováno z hlediska tlumočení pro média a laického tlumočení, a analýzy polostrukturovaných rozhovorů. Toto srovnání bude uspořádáno podle jednotlivých podkapitol teoretické části práce a pozornost bude věnována tomu, zda se teorie a empirie shodují či neshodují. Na konci kapitoly ještě stručně pojednám o potenciálních oblastech dalšího výzkumu.

Co se týče **první podkapitoly**¹⁵⁶, vyšlo najevo, že tlumočení sportů skutečně probíhá formou technokomunikace orientované zejména na pasivní a fyzicky nepřítomné nediferencované obecnstvo stejně jako tlumočení v médiích. Pouze tlumočení tiskových konferencí v klubovém fotbale se této představě vymyká, jelikož probíhá přímo na místě a primárními účastníky komunikace jsou na jedné straně trenér a hráč a na druhé straně přítomní novináři, přičemž obě strany se interakce aktivně účastní. Nicméně tyto konference se až donedávna živě nevysílaly¹⁵⁷ a do médií se dostávaly až zpětně v podobě novinových článků – není tedy tolik překvapivé, že obecné charakteristiky tlumočení pro média (i ty uvedené níže) pro ně leckdy zcela neplatí.

I typologie sportovního tlumočení odpovídá typologii tlumočení v médiích nastíněné v teoretické části práce – kromě dialogického konsekutivního tlumočení, jež se často užívá právě na fotbalových tiskových konferencích, se vyskytuje i simultánní tlumočení, kdy tlumočnick není přímo v kontaktu s primárními účastníky komunikace, a tak řečníci běžně neví, že jsou tlumočeni. Tlumočení pak může probíhat standardně (posluchač slyší pouze tlumočnicka) nebo ve formátu *voice-over*, kdy je na pozadí tlumočení slabě slyšet i originální projev. S oběma formami se může setkat např. divák ČT sport, ale simultánní tlumočení probíhá i na Eurosportu ve vstupech ze studia či během tenisových rozhovorů, když si tlumočnick není jist, že bude mít ve vysílání dost prostoru na konsekutivní tlumočení¹⁵⁸. Když po rozhovorech na Eurosportu nenásleduje ihned vstup ze studia nebo reklama, vyskytuje se i konsekutivní tlumočení se sumarizací, přičemž někdy rozhovor sumarizuje tatáž osoba, která ho vedla – pro Eurosport na tenisovém grand slamu Roland Garros takto postupovali bývalí tenisté Àlex

¹⁵⁶ 1.2.1.

¹⁵⁷ V poslední době se konference již vysílají na sociálních sítích nebo na serveru YouTube a kvůli pandemii onemocnění covid-19 někdy probíhají i přes platformu ZOOM – konference uskutečněné přes ZOOM se ovšem často nezveřejňují, a tak opět slouží pouze zástupcům fotbalového týmu a novinářům.

¹⁵⁸ Potvrzuje se i myšlenka Mack, že se vysílání řídí programem, který tlumočnick nemusí znát.

Corretja a Marion Bartoliová¹⁵⁹, pro ČT sport např. tlumočnické rozhovory po zápase Evropské ligy mezi Slavií a Arsenallem 15. dubna 2021.

Některé charakteristiky sportovního tlumočení však popisu mediálního tlumočení neodpovídají. Zejména se jedná o rys zmiňovaný Stranierem Sergiem, který v rámci deskripce tlumočení pro média uvádí, že mediální komunikace probíhá po ose profesionálové/mluvčí-laici/posluchači. Platnost této teze pro sportovní tlumočení však vyvrací Rosado, jenž tvrdí, že v publiku sportovního přenosu se nachází lidé, kteří o tom kterém sportu vědí vše, co o něm vědět lze, a s odborností publika ostatně souvisí i nárok na přesnost sportovní terminologie v tlumočení. Tato diskrepance pravděpodobně plyne z toho, že sport je podstatně populárnější a srozumitelnější běžnému divákovi než obvyklá témata mediálních projevů obecně – ekonomika, politika, mezinárodní vztahy apod.

Rovněž myšlenka Pignataro, že tlumočnická zpětná vazba pouze ex post z novinových článků a reportáží, se nepotvrdila zcela. Platí sice, že tlumočnická zpětná vazba, jež by mu umožnila výkon upravit již v jeho průběhu, ale žádný respondent nezmínil, že by kvůli zpětné vazbě pročítal denní tisk – či že by od denního tisku zpětnou vazbu vůbec očekával. Feedback se nejčastěji poskytuje zpětně v rámci redakce a na kvalitu tlumočení dohlíží šéfredaktor, což platí pro ČT sport i Eurosport. U fotbalových tiskových konferencí většinou tlumočnická obdržela po výkonu stručný komentář.

Odpovědi respondentů potvrdily tezi Straniera Sergia z **druhé podkapitoly**¹⁶⁰, že jelikož je tlumočnický pracovník poplatný pracovním podmínkám, nemělo by se hovořit o všeobecné, ale dosažitelné kvalitě tlumočení. Tlumočnická pak rovněž nenese plnou zodpovědnost za kvalitu tlumočnického výkonu, protože se může stát celá řada věcí, které neovlivní a které mají zásadní vliv na výsledný produkt tlumočení. Například mu zvukař nepustí správný zvuk, popřípadě mu kromě originálu do sluchátek pustí i tlumočení nebo výstup vůbec nepustí do éteru. Kvalita zvuku může být špatná i kvůli platformě, přes niž rozhovor probíhá (např. Skype), a problematické situace také vznikají tehdy, když se musí tlumočit z nekvalitní pilotáže do angličtiny, jež obsah banalizuje a předává jej se značným zpožděním – nebo dokonce z technických důvodů vůbec nezazní.

Tyto aspekty ztěžující tlumočení pak rovněž vedou k tomu, že nouzové strategie bývají ve sportovním tlumočení v médiích takřka normou – což je další ze závěrů Straniera Sergia o

¹⁵⁹ Tenisové rozhovory v Paříži tedy tlumočí slavné osobnosti, k čemuž dle Chiaro obvykle dochází zejména v italské televizi.

¹⁶⁰ Kapitola 1.2.2.

mediálním tlumočení obecně. Například v případě špatné pilotáže tlumočníci mohou být donuceni k tlumočení ze svých pasivních jazyků, ač počítali s tlumočením z angličtiny, a pilotáž ignorují. Pokud pilotáž nezazní a tlumočnická pasivní znalost jazyka originálu nedisponuje, tlumočit nelze a ve vysílání zazní pouze původní promluva či promluvy – tento postup se nejvíce týká subjektivně hodnotících projevů, zatímco pokud se jedná o obecně informativní promluvy, tlumočníci využívají postup paralelní reformulace. Když dojde k tomu, že jeden tlumočnický tým tlumočí rychlou interakci dvou či tří sportovních odborníků – často nabitou vtipy, narážkami a slangovými výrazy –, opět vzniká tlumočnický takřka neřešitelná situace a část replik tlumočená není.

Závěry badatelů o rychlosti mediálního tlumočení několik respondentů rovněž podpořilo. Tlumočení v médiích obecně obvykle probíhá velmi svižně a například rychlé interakce a střídání mluvčích ve studiových pořadech Eurosportu byly hlavním impulsem pro angažování dvojic tlumočnických z Ústavu translatologie, které tlumočily moderátory pořadu, jelikož jeden laický tlumočnický tým na tento úkol a zároveň na opětovné komentování sestřihu uplynulých utkání nestačil.

Promluvy ve sportovním tlumočení také odpovídají charakteristice mediálního tlumočení z hlediska délky – zejména ve sportovních rozhovorech po zápasech nebo před nimi se jedná o velmi krátké úseky v řádu minut, nebo dokonce i kratší, nicméně např. rozhovory se sportovci na ČT sport v rámci pořadu *Téma pro hosty ČT sport* a studiové pořady na Eurosportu se délkou a menším počtem řečníků vymykají. U obou pořadů se tlumočí dva nebo tři řečníci, a tak má tlumočnický tým zvyknout si na přízvuky a tempo mluvčích – navíc na ČT sport cizojazyčné rozhovory často vede tentýž člověk a na Eurosportu bývají ve sportovních studiových pořadech titíž odborníci, a tak si tlumočnický tým může na řečníky zvyknout i napříč více zakázkami.

Co se týče redakčního prvku tlumočení uváděného Kurz, o doplňování kontextu hovořila pouze jedna respondentka – konkrétně se jednalo o upřesňování technických prvků ve snookerových studiových pořadech na Eurosportu, jinak respondenti jako obvyklou tlumočnickou strategii zmiňovali pouze vynechávání obsahu. Rovněž to, že se tlumočení odehrává v netradiční dobu – pozdě v noci či brzy ráno – nevedli všichni respondenti, pouze někteří, a to opět v souvislosti se snookerovými studiovými pořady nebo se simultánně tlumočenými konferencemi na Mistrovství Evropy.

Dále se jen částečně potvrdilo, že tlumočníci v médiích i ve sportovním tlumočení jsou často poptáváni na poslední chvíli, a nemají tak čas dostatečně se na tlumočení připravit. Tato

situace občas vzniká na Eurosportu, kde komentátor může obdržet informaci o tlumočení předtočeného rozhovoru třeba pouze minutu předem ještě během komentování přenosu, a tak si ani nestihne stáhnout materiály a tlumočí bez přípravy. Nárazově tlumočí i redaktoři na ČT sport, nicméně na delší tlumočení cizojazyčných rozhovorů tato stanice angažuje profesionální tlumočníky – o takových zakázkách se ví předem, a tudíž se tlumočnick může náležitě připravit. Respondenti z ČT sport také při simultánním tlumočení projevů při příležitosti slavnostního zahájení nějaké události obvykle dostávají přepis projevu k nastudování předem, k čemuž v médiích obvykle vyjma papežových projevů nedochází.

Je otázkou, nakolik platí, že se i ve sportovním tlumočení zdůrazňuje forma oproti obsahu a převládá konativní funkce nad referenční – tak jako v tlumočení pro média. Tato myšlenka se potvrdila pouze v případě paralelních reformulací a tlumočení předtočených pořadů na ČT sport, nicméně jinak – zejména laičtí – tlumočníci jako strategii uváděli zaměření na jádro sdělení a oba šéfredaktoři hovořili o tom, že by tlumočnick neměl „říkat něco svého“. Jeden respondent zmínil, že forma je v mediálním tlumočení stejně zásadní jako obsah, nicméně neříkal, že by hrála důležitější roli. Z hlediska sportovního tlumočení je částečně problematická i teze, že se v médiích neprodukují spontánní projevy – alespoň jedna respondentka naopak uváděla, že ve snookerových studiových pořadech tlumočení lidé mluví „normálně“, včetně opakování a redundance, což lze využít při tlumočení.

I ve druhé podkapitole se však některé závěry nepotvrdily vůbec. Tlumočníci například uvádějí, že pro tlumočení ze studia mají vždy k dispozici kabinu, v níž probíhá komentování i tlumočení a jež vypadá vždy stejně – nemusí tedy tlumočit ze zpravodajské místnosti, kde by byly vystaveni rušivým zvukům. Profesionální tlumočnick také nestresuje vědomí toho, že je oproti standardním konferencím poslouchají tisíce či desetitisíce lidí – naopak zmiňují, že nevidět publikum jim pomáhá kompenzovat pocíťovaný stres. Rovněž se nepotvrdil závěr, že by tlumočnick tlumočící ve formátu *voice-over* stresovalo pomyšlení na to, že si jejich produkci může divák zkontrolovat. Tento formát totiž např. na ČT sport obvykle funguje tak, že jakmile komentátor začne tlumočit, jeho zvuková stopa originální projev překryje, a tak publikum nemá možnost originál slyšet, natožpak s ním srovnávat tlumočení. Stres související s kontrolou divákem uvedla jediná respondentka, která však hovořila o konsekutivním tlumočení na tiskových konferencích v klubovém fotbale.

Pokud jde o roli tlumočnicka, již zmiňuje **třetí podkapitola**¹⁶¹, bylo učiněno několik závěrů. Jelikož se sportovnímu tlumočení na Eurosportu i ČT sport věnují převážně redaktoři,

¹⁶¹ Kapitola 1.2.3.

potvrdil se fakt, že v něm dochází k hybridizaci rolí. Ta v jednom případě dokonce zafungovala obráceně a z tlumočnicka se postupem času stal komentátor; jindy zase může tatáž osoba rozhovor vést i tlumočit, jak již bylo uvedeno výše. Rovněž při tlumočení dochází k užívání třetí osoby namísto první (tlumočnick *recapitulator*), a to například u konsekutivního tlumočení rozhovorů se sumarizací nebo – mimo média – u slavnostních obědů pořádaných pro vedení fotbalových klubů. Vzácně¹⁶² tlumočnick i produkuje své vlastní promluvy, aby zkvalitnil průběh komunikace – konkrétně jde o doplňování kontextu ve snookerových studiových pořadech a pomoc s organizací komunikace během tiskových konferencí v klubovém fotbale. Platnost dalšího aspektu, *voice-matchingu*, však dokázána nebyla. Redaktoři ČT sport i Eurosportu tlumočí to, co je nutné tlumočit v rámci delšího přenosu, který komentují, a tak muž může tlumočit hráčky tenisu a žena hráče snookeru. K upuštění od *voice-matchingu* může docházet jednak kvůli finanční úspoře a jednak kvůli relativně marginální roli, již tlumočení v rámci sportovního přenosu hraje.

Co se týče **kapitoly zaměřené přímo na sportovní tlumočení**¹⁶³, v tomto typu tlumočení dle teoretiků i respondentů hraje zásadní roli znalost terminologie – nicméně jeden z respondentů se vyjádřil v tom smyslu, že se nejedná o specifikum sportovního tlumočení jako takového, jelikož terminologii musí tlumočnick načerpat tak jako tak, ať jde tlumočit sportovní rozhovory nebo konferenci o umělých ledvinách. Tentýž respondent dodal, že terminologie sportu je obecně vzato jednodušší než terminologie lékařská či právníká – tento subjektivní závěr ovšem lze odůvodnit tím, že se respondent na sportovní tlumočení specializuje a o sport se zajímá dlouhodobě. Není vyloučeno, že pro jiného tlumočnicka, jenž sportům neholduje, sportovní terminologie problematická je.

I jiné závěry o povaze zdrojového projevu ve sportovním tlumočení se převážně potvrdily – například to, že důležitým rysem tlumočených sportovních rozhovorů, vstupů ze studia i tiskových konferencí je výskyt jmen sportovců, někdy redukovaných na křestní, nebo dokonce jen na iniciály či přezdívky. Platí i to, že rozhovory po zápasech bývají emočně nabitě, což je charakteristické pro sporty obecně, ať se jedná o snooker, fotbal či tenis – nebývá to však vždy uvolněná atmosféra popisovaná Stranierem Sergiem, protože fotbalový trenér poraženého týmu může hovořit velmi stroze a úsečně stejně jako poražený hráč ve finále snookerového turnaje.

¹⁶² Toto uvedly pouze dvě respondentky.

¹⁶³ Kapitola 1.3.

Co se týče čtyř aspektů vyzorovaných Stranierem Sergiem u tiskových konferencí po závodech F1, tematická stránka sportovních tiskových konferencí je i dle respondentů snadno předvídatelná (rituálnost), jelikož se během nich takřka bez výjimky odkazuje na nadcházející či uplynulý zápas – tzv. pretext – vzájemné zápasy hráčů nebo týmů v minulosti a další obvyklá témata (intertextualita). Oba rysy platí nejen pro tiskové konference, ale také pro rozhovory – ty bývají krátké (stručnost), nicméně např. tiskové konference ve fotbale trvají před zápasem 20–30 minut a na mezinárodních turnajích půlhodinu i překračují, a tak jsou zpravidla podstatně delší než konference po závodech F1, které dle Straniera Sergia v průměru probíhají pouhé čtyři minuty – aspekt stručnosti tedy lze vztáhnout spíše k délkám jednotlivých promluv než události samotné, ale i promluvy mohou být v závislosti na řečníkovi delší nebo kratší. Pro tlumočené rozhovory i konference dále obvykle platí i čtvrtý rys (dialogičnost), nicméně tlumočnick během tiskových konferencí v klubovém fotbale má přístup k primárním účastníkům komunikace, a tedy s nimi sdílí situační kontext, jak již bylo naznačeno výše.

Na druhou stranu se však v analyzovaných sportech nepotvrdila typologie tlumočených akcí i některých režimů užívaných ve sportovním tlumočení.¹⁶⁴ Podle Ghignoliho a Torres Díaz sportovní tlumočení probíhá nejen v médiích, ale také jako komunitní či doprovodné tlumočení, nicméně výskyt komunitního či doprovodného sportovního tlumočení nezmiňoval ani jeden z respondentů. Ani tlumočení fotbalových tiskových konferencí pro zvláštní účely popisované Sandrelli nebylo doloženo – v jazykové kombinaci angličtina-čeština a španělština-čeština. V České republice se ve sportovním tlumočení praktikuje převážně simultánní tlumočení ze studia nebo konsektivní se sumarizací, jež se někdy využívá ve studiu, ale také při tlumočení v místě konání tlumočené akce. Fotbalové tiskové konference standardně probíhají pouze před zápasem a po něm – v případě klubového fotbalu bývají převážně tlumočeny konsektivně (často kvůli úspoře času také se shrnutím) a vzácněji simultánně, zatímco pokud se jedná o utkání v rámci mezinárodního turnaje, tlumočí se simultánně na dálku z *broadcast centre*.

Původně měla diplomová práce zahrnovat i případovou studii konkrétních tlumočnických výkonů tlumočnicka profesionála a laika doplněnou o rozbor užitých strategií. Nicméně je pravděpodobné, že by v takovém případě práce výrazně přesáhla obvyklý rozsah diplomové práce, a tak nakonec studii nezahrnuje. Jedná se ovšem o důležité praktické doplnění teoretického popisu sportovního tlumočení a reflexí praktikujících tlumočnicků, tudíž bych

¹⁶⁴ Výše uvádím, že se závěry teoretiků o typologii tlumočení potvrdily, a zde, že se nepotvrdily. Jedná se ovšem o dvě různá pojetí – zaprvé základní rozlišení režimů tlumočení v médiích dle Mack (citované u Pöchhacker) a zadruhé jemnější typologie tlumočení a tlumočených akcí přímo ve sportovním tlumočení, jejímiž autory jsou Ghignoli a Torres Díaz.

případovou studii rád doporučil jako dodatek k této práci v budoucnu či – širěji vzato – jako možný zdrojový materiál jiné závěrečné práce magisterského studia. V rámci případové studie by se další řešitel mohl zaměřit i na sportovní tlumočení z hlediska procesu a produktu.

Kromě toho lze pro doplnění typologie tlumočených událostí zvažovat výzkum tlumočení dalších sportů a také sportovního tlumočení jinde než na ČT sport a Eurosportu. Konkrétně lze zkoumat tlumočení na soukromých sportovních stanicích a také mimo média, například komunitní či doprovodné sportovní tlumočení – pokud se v České republice praktikuje –, popř. tlumočení na různých sportovních seminářích, slavnostních obědech a dalších jednorázových akcích. Takový výzkum by jistě zpřesnil poznání vztahu sportovního tlumočení a tlumočení pro média. Rovněž by bylo možné případovou studii doplnit i o analýzu kritérií kvality podle diváků sportovních přenosů, mediálních profesionálů i tlumočnicků samotných a důkladnější prozkoumání si zaslouží i role sportovních tlumočnicků a její proměny v průběhu výkonu samotného.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo přispět k poznání sportovního tlumočení v České republice prizmatem teorie mediálního a laického tlumočení a empirickým zkoumáním tlumočení pro televizní subjekty, v nichž sportovní tlumočení probíhá nejčastěji – Eurosport a ČT sport –, doplněným o stručný pohled na sportovní tlumočení mimo tato dvě média. Stejně jako mediálnímu tlumočení se i sportovnímu tlumočení v poslední době dostává stále více pozornosti badatelů, nicméně sportovní tlumočení v České republice dosud nebylo souhrnně zpracováno, a tak tato práce měla rovněž pomoci zmapovat bílá místa tlumočnického výzkumu. Navazuje přitom na jiná bádání v rámci diplomových prací věnovaných tlumočení pro média či laickému tlumočení.

Práce nejprve podala teoretický pohled na tlumočení pro média se zaměřením na jeho historii a vztah ke konferenčnímu tlumočení. Charakteristika mediálního tlumočení byla založena na několika klíčových oblastech – jednalo se o pracovní podmínky tlumočení, komunikační situace, typologie tlumočených událostí, kvalitu, stresory, tlumočnické strategie a role. Oddíl věnovaný tlumočení pro média zakončil stručný popis tohoto typu tlumočení v České republice.

V navazující podkapitole diplomová práce pojednala o sportovním tlumočení a jeho vztahu k tlumočení pro média. Tento oddíl nepojímal sportovní tlumočení podle jednotlivých aspektů, jako tomu bylo v případě charakteristiky tlumočení pro média, ale podle konkrétních sportů tak, jak o nich hovoří tlumočnickí badatelé. Ti ve svých analýzách spíše než z obecných aspektů sportovního tlumočení vychází z jednotlivých sportů – Straniero Sergio se věnuje závodům F1, Sandrelli fotbalu, Ghignoli a Torres Díaz akcím MotoGP a Superbike a Rosado bojovým sportům. Druhá kapitola rovněž sledovala, zda z popisu rozličných sportů nevyplynou obecné sportovně tlumočnické závěry.

Jelikož sportovní události v médiích běžně tlumočí laici, druhá kapitola se zaměřila na popis laického tlumočení. Poskytla stručný rozbor samotného adjektiva „laický“ a jeho vhodnosti jako ekvivalentu anglického přívlastku *non-professional*. Kapitola dále krátce pojednala o rozdílech mezi tlumočníky či překladateli laiky a profesionály a následně zahrnula přehled některých forem laického jazykového zprostředkování, včetně fansubbingu, projektového překládání a laického tlumočení ve vězení či ve zdravotnictví.

Druhou kapitolu následoval popis metodologie výzkumu a na metodologii navázala již samotná empirická část práce, jež nejprve analyzovala rozhovory se sportovními tlumočníky a

následně je konfrontovala s teoretickými závěry tlumočnických badatelů. Jak uvádím výše, cílem práce bylo poskytnout popis sportovního tlumočení v České republice, jež bylo charakterizováno z hlediska typologie tlumočení a tlumočených událostí, stresorů, tlumočnických strategií (včetně přípravy na tlumočení) a zpětné vazby ve sportovním tlumočení. Některé závěry práce nyní shrnu.

V České republice sportovní tlumočení nejčastěji probíhá v české verzi Eurosportu a na stanici ČT sport. Pro Eurosport v současnosti tlumočí pouze redaktoři či komentátoři – laičtí tlumočníci – a profesionální tlumočníci se zde již neangažují, zatímco na ČT sport sportovní tlumočení obstarávají převážně laici a profesionálové tlumočí delší cizojazyčné rozhovory v pořadu *Téma pro hosty ČT sport*. Pro Eurosport i ČT sport platí, že převažuje tlumočení ze studia oproti tlumočení v místě konání akce a že nejčastěji se tlumočí krátké rozhovory před zápasem či závodem či po něm. Tlumočení se však po redaktorech požaduje i v rámci některých předtočených programů a na Eurosportu se využívá i ve studiových pořadech zaměřených na různé sporty, v nichž se střídají připravené a spontánní segmenty. Jinak tlumočení často tvoří součást komentovaného přenosu, a tak se může stát, že komentátor pracuje ve vysílání několik hodin, ale tlumočí jen několik minut. Tlumočení tedy představuje jen drobný zlomek komentátorovy práce.

Na ČT sport i Eurosportu se využívá konsektivní tlumočení se sumarizací i simultánní tlumočení. Typ tlumočení může ovlivnit skladba programu – zda je prostor pro konsektivitu či není –, typ promluvy (spontánní či předtočený rozhovor) či také tlumočnickova preference – např. snookerové studiové vstupy jedna komentátorka tlumočí simultánně, zatímco její kolega je až donedávna tlumočil konsektivně. V případě předtočených magazínů např. na ČT sport může originál sloužit pouze jako inspirace a zdroj informací pro komentátora, jenž si na jejich základě vytvoří svůj vlastní text. Předtočené sestříhy popisující odehrané zápasy na Eurosportu redaktoři někdy netlumočí, ale spíše znovu komentují.

Kromě Eurosportu a ČT sport se v České republice tlumočí i sportovní události nepřenášené těmito televizními subjekty. V této práci je zastupovaly zejména fotbalové tiskové konference, vysílané na sociálních sítích či serveru YouTube a tlumočené profesionální tlumočníci. Tiskové konference v klubovém fotbale se převážně tlumočí konsektivně, nicméně některé bohatší české kluby si již zajišťují techniku a konference nechávají tlumočit simultánně. V dnešní době také stále roste popularita tlumočení na dálku, což je rovněž hlavní typ tlumočení užívaný na mezinárodních fotbalových turnajích – např. na Mistrovství Evropy či světa se obvykle tlumočí simultánně z *broadcast centre*.

Co se stresorů týče, sportovní tlumočnický obecně tolik nestresuje vědomí toho, že je poslouchá řádově více lidí než na běžné konferenci, a ve valné většině případů ani to, že by si kvalitu jejich produkce posluchač ověřoval srovnáním s originálem. Mezi často zmiňované stresory patří délka tlumočení, užívání jmen a přezdívek sportovců – a specializované sportovní terminologie obecně –, tlumočení z cizí pilotáže či situace, v níž musí jeden tlumočnický tlumočit interakce více osob. Zvláštní kapitolu stresorů pak tvoří pracovní podmínky, zejména závislost tlumočnický na technickém zázemí při sportovním tlumočení v médiích.

Profesionální sportovní tlumočnický prošli Ústavem translologie, zatímco laičtí tlumočnický žádnou specializovanou tlumočnickou přípravou (kurzem, studiem teorie apod.) neprošli a spoléhají zejména na své znalosti konkrétního sportu a rétorické a jazykové dovednosti – v některých případech alespoň tlumočnické strategie konzultují nebo konzultovali s profesionály pracujícími pro ČT sport či Eurosport. Co se týče přípravy na tlumočení, většina profesionálních sportovních tlumočnický a všichni laičtí jsou se sportem v kontaktu dlouhodobě, a tak terminologii čerpají průběžně a na konkrétní tlumočnické výkony se chystají nárazově – poslouchají rozhovory s řečníkem, jehož budou tlumočit, ujasňují si dosavadní výsledky na turnajích atp.

Mezi strategie užívané přímo při tlumočení patří sumarizace, paralelní reformulace, omise, kondenzace, či dokonce netlumočení – v případech, kdy tlumočený řečník něco hodnotí a tlumočnický jeho promluvu neslyšel z technických důvodů nebo jí neporozuměl. Laičtí tlumočnický rovněž často zmiňovali zaměření na jádro – obsahovou stránku – výpovědi a také to, že při tlumočení čerpají informace z komentovaného zápasu, jehož se tlumočené rozhovory běžně týkají. Ve fotbalových tiskových konferencích pak hraje prim rychlost, a tak tlumočení nemusí vždy obsahovat sto procent původní promluvy a probíhá formou konsektivní sumarizace.

Ve sportovním tlumočení se zpětná vazba diskutuje na ČT sport i Eurosportu – na proces tlumočení dohlíží šéfredaktoři a feedback si společně s redaktory poskytují navzájem. Od diváků se zpětná vazba ke sportovním tlumočnickým dostává pouze vzácně. V průběhu výkonu sportovní tlumočnický v médiích žádnou zpětnou vazbu nedostávají, a tak nemohou svůj výkon upravit – pokud nějaké hodnocení obdrží, stane se tak jediné zpětně.

Práce poskytla obecný popis sportovního tlumočení v České republice dle několika základních tematických okruhů, a tak svůj vytyčený cíl splnila. Lze na ni navázat dalším výzkumem po ose naznačené v předchozí kapitole, a tak ověřit platnost jejích závěrů a poznání sportovního tlumočení v České republice dále rozšířit a upřesnit.

Bibliografie – textové zdroje

AMATO, Amalia a Gabriele MACK. Interpreting the Oscar Night on Italian TV: an interpreters' nightmare? *The Interpreters' Newsletter*. Terst: Università degli studi di Trieste, Dipartimento di Scienze del Linguaggio dell'Interpretazione e della Traduzione, 2011, (16), s. 37–60. ISSN: 1591–4127.

ANTONINI, Rachele a Chiara BUCARIA, ed. *Non-professional interpreting and translation in the media*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2016. ISBN: 9783631654835.

BĄCZKOWSKA, Anna. Quantitative study of non-professional subtitles. In: ANTONINI, Rachele a Chiara BUCARIA, ed. *Non-professional interpreting and translation in the media*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2016. ISBN: 9783631654835.

BAKER, Mona a Gabriela SALDANHA, ed. *Routledge encyclopedia of translation studies*. 2. vydání. Londýn: Routledge, 2011. ISBN: 978-0-415-60984-5.

BRUTI, Silvia a ZANOTTI, Serenella. Non-professional subtitling in close-up. In: ANTONINI, Rachele a Chiara BUCARIA, ed. *Non-professional interpreting and translation in the media*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2016. ISBN: 9783631654835.

ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN: 978-80-87218-09-9.

GHIGNOLI, Alessandro a María Gracia TORRES DÍAZ. Interpreting performed by professionals of other fields: The case of sports commentators. In: ANTONINI, Rachele a Chiara BUCARIA, ed. *Non-professional interpreting and translation in the media*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2016. ISBN: 9783631654835.

HARRIS, Brian. Unprofessional translation. In: ANTONINI, Rachele, Letizia CIRILLO, Linda ROSSATO a Ira TORRESI, ed. *Non-professional Interpreting and Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2017. Benjamins translation library. ISBN: 978-90-272-5875-5.

HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN: 80-246-0030-7.

HILD, Adelina. The role and self-regulation of non-professional interpreters. In: ANTONINI, Rachele, Letizia CIRILLO, Linda ROSSATO a Ira TORRESI, ed. *Non-professional*

Interpreting and Translation. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2017.
Benjamins translation library. ISBN: 978-90-272-5875-5.

CHIARO, Delia. Linguistic mediation on Italian television: When the interpreter is not an interpreter: a case study. In: GARZONE, Giuliana a Maurizio VIEZZI. *Interpreting in the 21st century: challenges and opportunities: selected papers from the 1st Forli conference on interpreting studies, 9-11 November 2000*. Amsterdam: John Benjamins, 2002, s. 215–225. ISBN: 90-272-1649-5.

JIMÉNEZ SERRANO, Óscar. Backstage conditions and interpreter's performance in live television interpreting: quality, visibility and exposure. *The Interpreters' Newsletter*. Terst: Università degli studi di Trieste, Dipartimento di Scienze del Linguaggio dell'Interpretazione e della Traduzione, 2011, (16), s. 115–136. ISSN: 1591–4127.

KURZ, Ingrid. Getting the message across – Simultaneous interpreting for the media. In: SNELL-HORNBY, Mary, Zuzana JETTMAROVÁ a Klaus KAINDL. *Translation as Intercultural Communication: Selected papers from the EST Congress, Prague 1995*. Amsterdam: John Benjamins, 1997, s. 195–205. ISBN: 90-272-1621-5.

KURZ, Ingrid. Physiological stress responses during media and conference interpreting. In: GARZONE, Giuliana a Maurizio VIEZZI. *Interpreting in the 21st century: challenges and opportunities: selected papers from the 1st Forli conference on interpreting studies, 9-11 November 2000*. Amsterdam: John Benjamins, 2002, s. 195–202. ISBN: 90-272-1649-5.

MACK, Gabriele. New perspectives and challenges for interpretation: The example of television. In: GARZONE, Giuliana a Maurizio VIEZZI, ed. *Interpreting in the 21st century: challenges and opportunities : selected papers from the 1st Forli conference on interpreting studies, 9-11 November 2000*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2002. Benjamins translation library. ISBN: 90-272-1649-5.

MALAKOFF, Marguerite. HAKUTA, Kenji. Translation skill and metalinguistic awareness in bilinguals. In: *Language Processing in Bilingual Children*. Cambridge: Cambridge U. P., 1991. ISBN: 9780511620652.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. ISBN: 80-247-1362-4.

O'HAGAN, Minako. Reflections on professional translation in the age of translation crowdsourcing. In: ANTONINI, Rachele a Chiara BUCARIA, ed. *Non-professional*

interpreting and translation in the media. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2016. ISBN: 9783631654835.

ORREGO-CARMONA, David. Internal structures and workflows in collaborative subtitling. In: ANTONINI, Rachele a Chiara BUCARIA, ed. *Non-professional interpreting and translation in the media*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2016. ISBN: 9783631654835.

PIGNATARO, Clara. Skilled-based and knowledge-based strategies in Television Interpreting. *The Interpreters' Newsletter*. Terst: Università degli studi di Trieste, Dipartimento di Scienze del Linguaggio dell'Interpretazione e della Traduzione, 2011, (16), s. 81–98. ISSN: 1591–4127.

PÖCHHACKER, Franz. “Clinton speaks German”: A case study of live broadcast simultaneous interpreting. In: SNELL-HORNBY, Mary, Zuzana JETTMAROVÁ a Klaus KAINDL. *Translation as Intercultural Communication: Selected papers from the EST Congress, Prague 1995*. Amsterdam: John Benjamins, 1997, s. 195–205. ISBN: 90-272-1621-5.

PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 2. vydání. Londýn: Routledge, 2016. ISBN: 978-0-415-74272-6.

PÖCHHACKER, Franz. Researching TV interpreting: selected studies of US presidential material. *The Interpreters' Newsletter*. Terst: Università degli studi di Trieste, Dipartimento di Scienze del Linguaggio dell'Interpretazione e della Traduzione, 2011, (16), s. 21–36. ISSN: 1591–4127.

ROSSATO, Linda. From confinement to community service: Migrant inmates mediating between languages and cultures. In: ANTONINI, Rachele, Letizia CIRILLO, Linda ROSSATO a Ira TORRESI, ed. *Non-professional Interpreting and Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2017. Benjamins translation library. ISBN: 978-90-272-5875-5.

ROY, Cynthia B. The problem with definitions, descriptions and the role metaphors of interpreters. In: PÖCHHACKER, Franz a Miriam SHLESINGER. *The interpreting studies reader*. London: Routledge, 2002, s. 344–353. ISBN: 978-0-415-22478-9.

SANDRELLI, Annalisa. „And maybe you can translate also what I say“: interpreters in football press conferences. *The Interpreters' Newsletter*. Terst: Università degli studi di

Trieste, Dipartimento di Scienze del Linguaggio dell'Interpretazione e della Traduzione, 2015, (20), s. 87–105. ISSN: 1591-4127.

SANDRELLI, Annalisa. Interpreting Football Press Conferences: the FOOTIE Corpus. In: KELLETT BIDOLI, Cynthia J., ed. *Interpreting across Genres: Multiple Research Perspectives*. Terst: Università degli studi di Trieste, 2012, s. 78–101. ISBN: 978-88-8303-365-0.

SCHLÖGLOVÁ, Tereza. English as a Lingua Franca and Simultaneous Interpreting: Potential Challenges and Strategies Applied. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav anglického jazyka a didaktiky. Vedoucí práce Mgr. Tamah Sherman, Ph.D.

STRANIERO SERGIO, Francesco. Norms and quality in media interpreting: the case of Formula One press conferences. *The Interpreters' Newsletter*. Terst: Università degli studi di Trieste, Dipartimento di Scienze del Linguaggio dell'Interpretazione e della Traduzione, 2003, (12), s. 135–174. ISSN: 1591–4127.

ŠINDELÁŘOVÁ, Marie. Dítě jako tlumočnick (případová studie). Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav translatologie. Vedoucí práce prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

TSURUTA, Chikako. Broadcast interpreting in Japan: bringing news to and from the world. *The Interpreters' Newsletter*. Terst: Università degli studi di Trieste, Dipartimento di Scienze del Linguaggio dell'Interpretazione e della Traduzione, 2011, (16), s. 157–173. ISSN: 1591–4127.

WADENSJÖ, Cecilia. *In and Off the Show: Co-constructing 'invisibility' in an Interpreter-Mediated Talk Show Interview*. *Meta*, 53(1), 2008, 184–203. ISSN: 1492-1421.

WHYATT, Bogusława. We are all translators. In: ANTONINI, Rachele, Letizia CIRILLO, Linda ROSSATO a Ira TORRESI, ed. *Non-professional Interpreting and Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2017. Benjamins translation library. ISBN: 978-90-272-5875-5.

ŽÁČKOVÁ, Barbara. Tlumočení pro média v České republice. Praha, 2020. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav translatologie. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Petra Mračková Vavroušová Ph.D.

Bibliografie – online zdroje

AIIC. "Checklist for TV interpretation". *aiic.org* 24. ledna 2002. [cit. 12. 02. 2021]. Dostupné z: <https://aiic.org/document/4406/Checklist%20for%20TV%20interpretation%20-%20ENG.pdf>

HARRIS, Brian. The importance of natural translation. *researchgate.net* 1977. [cit. 08. 04. 2021]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/284578264_The_importance_of_natural_translation

EUROSPORT. About Eurosport. *Eurosport* [online]. [cit. 02. 07. 2021]. Dostupné z: <https://corporate.eurosport.com/page/about-eurosport>

ROSADO, Tony. Interpreting a live sports event. *rpstranslations.wordpress.com* 15. března 2017. [cit. 06. 03. 2021]. Dostupné z: <https://rpstranslations.wordpress.com/2017/03/15/interpreting-a-live-sports-event/>

ROSADO, Tony. These interpreters work under very difficult conditions. *rpstranslations.wordpress.com* 13. května 2015. [cit. 06. 03. 2021]. Dostupné z: <https://rpstranslations.wordpress.com/2015/05/13/these-interpreters-work-under-very-difficult-conditions/>

SANDRELLI, Annalisa. Simultaneous dialogue interpreting: Coordinating interaction in interpreter-mediated football press conferences. In: *Science Direct* [online]. 29. 6. 2016 [cit. 21. 02. 2021]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378216616301953>

STRANIERO SERGIO, Francesco. Media Interpreting. In: *Wiley Online Library* [online]. 5. 11. 2012. [cit. 29. 01. 2021]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal0757>

SWAIN, Merrill; DUMAS, Guy; NAIMAN, Neil. Alternatives to Spontaneous Speech: Elicited Translation and Imitation as Indicators of Second Language Competence. In: *Working Papers on Bilingualism* [online]. 1974 [cit. 22. 4. 2021]. Dostupné z: http://www.academia.edu/34730208/Alternatives_to_Spontaneous_Speech_Elicited_Translation_and_Imitation_as_Indicators_of_Second_Language_Competence._Working_Papers_on_Bilingualism_No._3.

Technická komise AIIC. "Media interpreting – a different sort of world". *aiic.org* 24. března 2000. [cit. 20. 01. 2021]. Dostupné z:

<https://aiic.org/document/4411/Media%20interpreting%20-%20a%20different%20sort%20of%20world%20-%20ENG.pdf>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Informovaný souhlas

Příloha č. 2 – Rozhovor s Mgr. Romanou Bičíkovou

Příloha č. 3 – Rozhovor s Mgr. Karlem Janů

Příloha č. 4 – Rozhovor s Mgr. Michalem Šímou

Příloha č. 5 – Rozhovor s Mgr. Martinem Nejedlým

Příloha č. 6 – Rozhovor s Mgr. Evou Poskočilovou

Příloha č. 7 – Rozhovor s Michalem Dusíkem

Přílohy